T. HEDBERG

—

EN

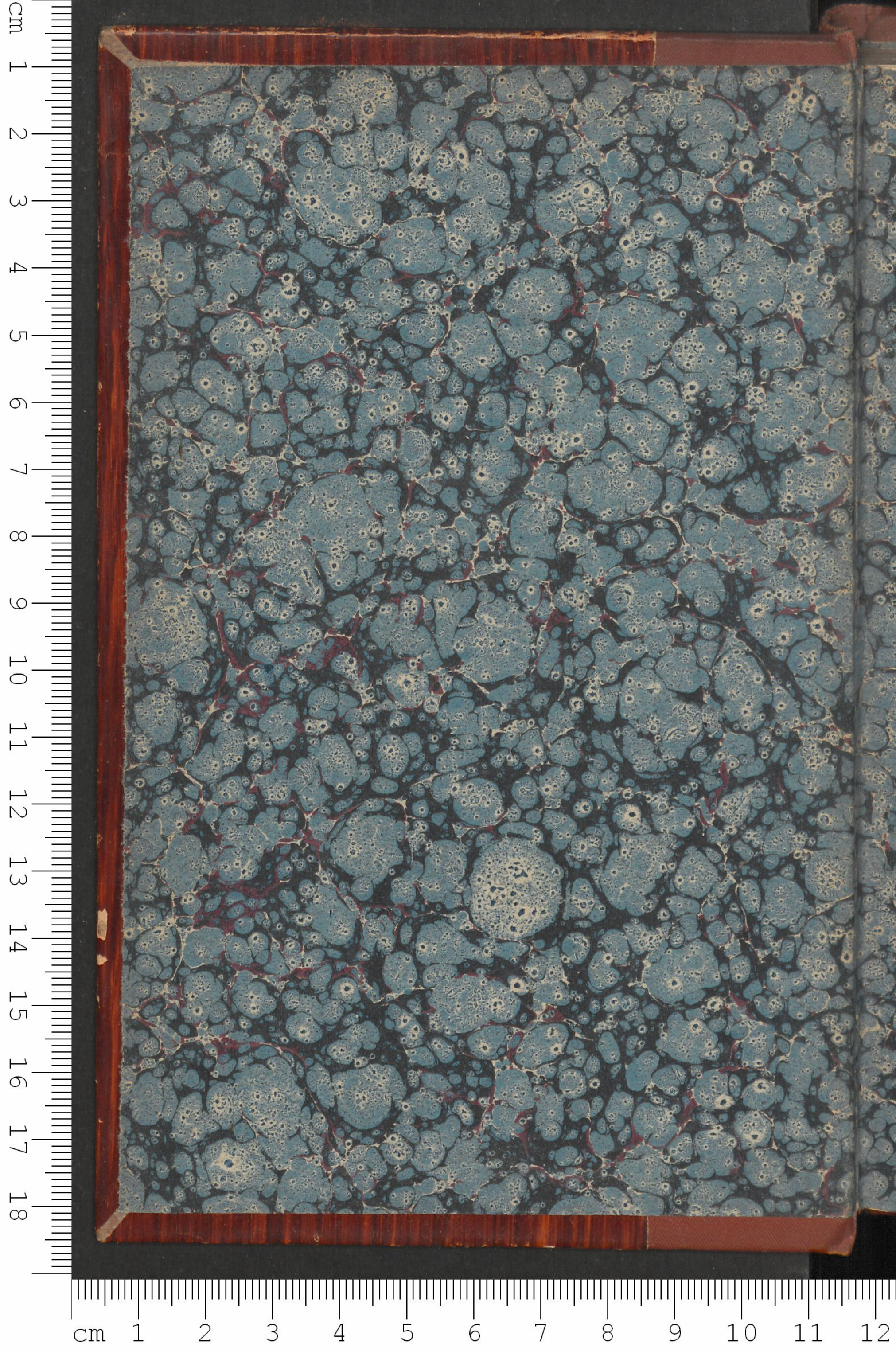
VINTER

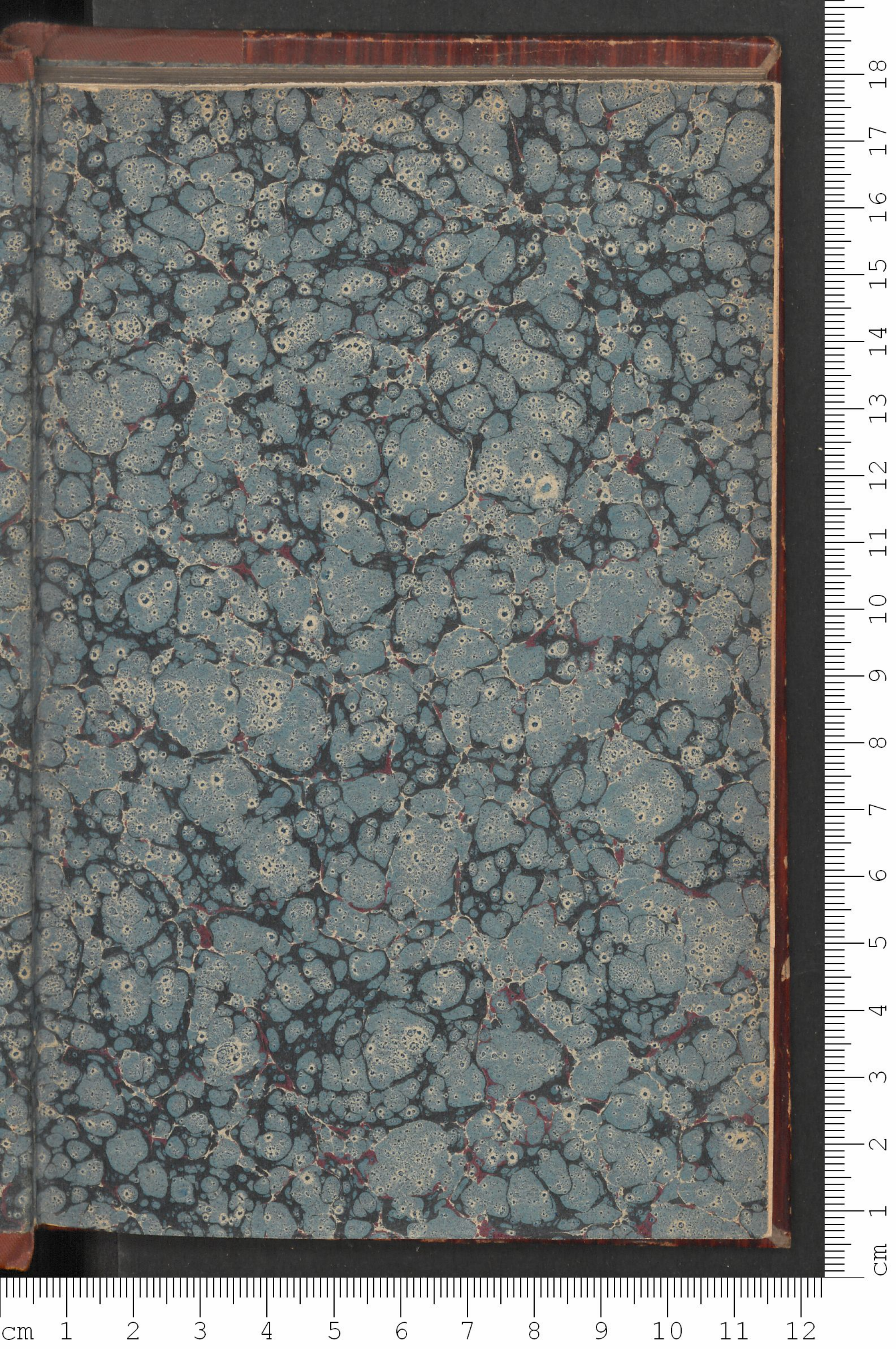
I SÖDERN

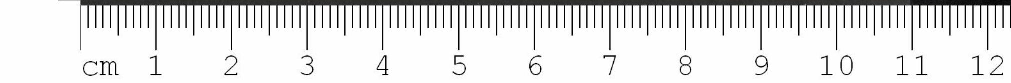

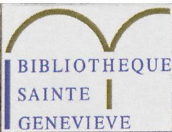
EN VINTER I SÖDERN

AF

TOR HEDBERG.

BIBLIOTHEQUE
SAINTE
GENEVIEVE

EN VINTER I SÖDERN

AF

TOR HEDBERG.

EN VINTER I SÖDERN.

RESEMINNEN

AF

TOR HEDBERG.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1893.

Innsbruck nov. 1891.

Om jag kunde som jag ville, skulle jag sjunga en lofsång till din ära, Tyrolen, nej, icke en, utan flere! Det skulle vara en folkvisa till ära för dina små hvita byar på de gröna sluttningarna, en visa som andades söndagsstillhet, stundom bruten men icke störd af klang från kyrkklockor och skällor, men utan något jodlande omkväde — jag är rädd att det bara är utom Tyrolen, som tyrolarne jodla. Det skulle vara en ballad till ära för dina gamla slott och ruiner på de branta klipporna, och till slut skulle det vara en hög visa till ära för dina snöhöljda, molnbekransade bergstinnar. Den höga visan fruktar jag skulle göra mig mest bekymmer, ty dess rytm skulle vara som rytmen af bergens djärfva, nyckfulla och dock så harmoniska linier, den skulle vara majestätisk som de svarta, väldiga massorna, då de resa sig i skugga mot den ljusblå himmelen, och luftig, drömlik som de, då

solen breder en blånande dager öfver dem och kommer deras hvita toppar att likna skyar.

Ja, den höga visan tror jag att jag först får afstå ifrån, och dock är det den, som lockar mig mest. Ty utan alperna vore Tyrolen icke Tyrolen. Det är de som gifva landet dess karakter af storhet och stillhet, af lugn och ensamhet, af en pysslings fridsamma lif under en jättes hägn. Led efter led stå de, dessa väldiga bergsjättar, godmodigt låta de de små träden klättra uppför sina sidor och de små människorna bygga bo på de gröna sluttningarna, så och skörda, födas och dö, älska och tänka, sina små förgängliga tankar, men så griper dem längtan efter ensamheten och de stiga högre upp, dit pysslingarna icke längre kunna följa dem, upp till den eviga snöns rike. Och endast då sommarsolen värmer deras frusna hjässor, sända de bud dit ner till dalarna i form af sorlande bäckar af rent, kyligt vatten, så vida icke en nyckfull, plötslig vrede griper dem och de sända farligare bud, som bringa död och fördärf.

Då man kommer som en främling till denna natur och ser den under några klara, vackra höstdagar, som ännu mera framhäfva dess egendomliga, storartade karakter, förvånas man nästan öfver att lifvet äfven här går sin vanliga gilla gång, dygnets gång är den samma, människorna desamma. Kanske dock icke fullt desamma — de små race-egendomligheterna hinner man visserligen icke göra sig fullt förtrogen med, men det

karakteristiska lyser dock fram, och hvad som då särskildt slår en, är att människorna äro tystare här, liksom hela lifvet är tystare. Och detta märkes så mycket starkare, då man kommer från Tyskland, där alla människor skrika, där man skriker på gatan, skriker ännu mer då man sitter på sin bierstuga och allra mest, då man spelar tragedi. Jag har visserligen icke hört någon tragedi här i Tyrolen, ämnar icke heller göra det, ty naturen erbjuder bättre skådespel, men jag är öfvertygad om, att man talar mycket tystare. Och hur skulle det kunna vara annorlunda? Bergen bjuda ovillkorligen tystnad, och icke endast det, de göra det intryck, som om de stängde alla ljud från världen omkring. Då ögat möter denna bergvägg, som reser sig högt mot himmelen, får man den föreställningen att världen slutar där, att det icke finnes något där bakom annat än den tomma rymden, och hvarför skulle man då skrika. Man talar tyst, såsom då man är inom hemmets fyra väggar.

Ja, det är något märkvärdigt med bergen. De följa en öfverallt, — ögat möter dem hvart man går och tanken möter dem också. De äro som en ständig påminnelse om något, — något, som man icke riktigt kan göra sig reda för, något utom oss, större, starkare, varaktigare. Jag hade hört sägas, att de kunna verka tryckande, beklämmande, jag tycker endast att de verka lyftande. Man lyfter blicken mot dem och så följer tanken alltid med en bit på vägen.

Som nu Innsbruck. Innsbruck ska vara Tyrolens hufvudstad. Det står i geografien och är man icke vidare bevandrad i den, kan man läsa det i resehandboken. Det måste således vara ett faktum, men jag tror det ändå inte. Det vänder upp och ned på alla mina begrepp och all min erfarenhet om hufvudstäder. Tänk bara — en hufvudstad, där man i fonden af hvarje gata ser en bergvägg resa sig högt, högt öfver husen, blånande, hvitnande, solskimrande emot luften. Man går i sina hufvudstadstankar, och så vänder man om ett hörn, ser bergsfonden framför sig och — ja, så falla hufvudstadstankarna platt till jorden och krypa skamsna undan i någon vrå. Den talar till en, denna väldiga jätte med den snöhvita hjässan, dess stämma är som en mullrande åska i fjärran eller som bruset af en stor vind, och den säger något sådant som: »Där går du, din lilla narr, och bekymrar dig om dina små förgängliga bekymmer, medan vi resa oss här i vår mångtusenåriga storhet, som synes dig evig och dock äfven den är förgänglig. Kan du mäta, kan du jämföra?» Och man mäter och jämför, — och blyges.

Nej, lilla alpomgärdade Innsbruck! Du är icke någon hufvudstad, geografien och resehandböckerna må säga hvad de vilja. Du är bara en länk, något större än de andra, i kedjan af de små, hvita tyrolska byarna, som ligga här på sluttningar och i dalar, tysta och stilla, i fridfull ensamhet, skilda från hela den öfriga världen

af de stora väldiga jättar med snöhvita hjässor, som kallas alperna, och hvilkas förgänglighet är så mycket större än vår, att den synes oss evig.

* * *

Då jag vaknade i dag på morgonen och såg ut genom fönstret, så — hvar voro bergen, dessa berg, som man får så kära, att man vill säga »mina berg»? De voro försvunna, spårlöst försvunna. Jag såg icke en skymt af dem, och af Innsbruck, som jag visste låg där nedanför mig på andra sidan Inn, kunde jag blott urskilja några dunkla konturer. Men i trädgården nedanför stodo träden stela och med matt, gråaktig grönska, liknande leksaksträden i en tyrolergosses ask, väl inlindade i hvit, mjuk bomull. Det var min sista dag i Innsbruck, — min sista dag af bergsluft och bergshorisont, nu hade dimman kommit och förstört den för mig, lindat in den i bomull och lagt den i en ask, där det icke fanns någon horisont alls. Jag kan icke säga, att jag blef glad öfver detta puts.

Det var dock intet att göra vid saken. Jag klädde på mig, gick ut och ned i staden. Det var som en ny bekantskap för mig; då nu icke bergen längre stodo där och slogo ihjäl alla mått med sin måttlösa storhet, trädde Innsbruck främlingen till möte med mera självförtroende och tedde sig utan fråga i ett och annat som hufvudstad, om ock alltid, — gudskelof — af den blyg-

sammare sorten. Där funnos ju breda gator och där funnos monumentala hus, och där funnos kyrkor och bildstoder af store män; man tycktes lefva ett lif här, som påminte ganska mycket om lifvet i andra städer, och använda ungefär samma måttstock som andra hyggliga stadsbor. Och jag undrade om folket här blifvit så vandt vid de stora synerna omkring sig, som de dagligen hade för ögonen, att de icke sågo dem annat än i sitt sinnes helgdagsstunder. Det är nog så, — efter alla tecken att döma är det så, men jag vill icke riktigt tro på tecken denna gång, jag har svårt att komma ifrån den tron, att de stora alperna måste kasta ett om ock aldrig så flyktigt skimmer af helg äfven öfver hvardagarna.

Hvad mig beträffar, kunde jag icke vända om ett hörn utan att rikta min blick uppåt, och för hvarje gång erfor jag samma bittra missräkning, samma känsla af oersättlig förlust, då blicken endast mötte den hvita dimväggen och icke det den sökte och längtade efter. Jag sökte minnas, jag sökte låta fantasien framtrolla de höga synerna, men sinnet lät sig icke nöja därmed, det törstade efter själfva den snötindrande, underbara verkligheten.

Då slog mig en tanke. — Det var en tanke, som har förmågan att lösa de flesta svårigheter här i lifvet, men som vi människor, med vår svaga olust att hjälpa oss själfva icke förr än i yttersta nödfall ty till. Om bergen icke ville komma till Mohamed, så fick väl Mohamed gå

till bergen! Om dimman hade kommit och förstört min alpdag här nere i Innsbruck, så fick jag väl gå ifrån dimman. Möjligheten därtill beredde mig ju själfva alperna.

Sagdt och gjordt. Jag gick tillbaka till den vänstra Innstranden, hade snart lämnat staden bakom mig i dimman, passerade det lilla hotellet, där jag som ensam gäst residerade, passerade det gamla slottet, numera hotellet Weisserburg, som efter slutad säsong stod där med slutna luckor och drömde sig tillbaka till sina välmaktsdagar, och styrde så på den slingrande gångstigen rätt uppför bergets branta sluttning, som förlorade sig i dimman ofvanför mitt hufvud. Ofvanför mig det hvita taket, som jag ville genomtränga, rundt omkring de hvita väggarna, på hvilka träden aftecknade sig som skuggor, under mig det hvita golfvet, öfver hvilket Inn slingrade sig som ett något mörkare band. Stigen gick brant, händerna måste stundom gripa till, där fötterna ville slinta på den fuktiga marken — och dimman var med mig, lika tät, lika ogenomtränglig för blicken. Tystnaden låg omkring mig, lika tät, lika påtaglig tycktes det som dimman, men då jag stannade för att hämta andan, förnam jag dock där nedifrån ett svagt brus, jag visste icke om det var flodens eller stadens. Det var en egendomlig spänning i denna vandring uppåt genom dimman, på denna stig som gled bort i det hvita intet ofvanför mig, så att man kunde föreställa sig att den icke hade något

slut, — att den skulle fortsätta så i oändlighet, ledande mig upp i det hvita okända.

En timme hade jag väl klättrat så och ännu var dimman med mig. Jag kunde icke längre förnimma bruset där nedifrån, men plötsligt hörde jag en tupp gala ofvanför mitt hufvud. Det var som en munter hoppgifvande signal och glömmande min trötthet påskyndade jag åter stegen. Och se, nu började det ljusna omkring mig, ofvanför mig, rymden vidgade sig, en mild värme strömmade emot mig, skymtade det icke blått mellan de tunna slöjorna? Hvad var denna värme om icke solens? Jag började springa som ett barn och plötsligt stod jag där, under en strålande klarblå himmel, midt i solskenet, det gyllene solskenet, bergens lätta, genomskinliga solsken, mot hvilket slätternas och dalarnas synes matt och åldrigt.

Jag stod vid randen af en platå, som bredde sig framför mig i sin klara höstdager, — ett litet trähus vid sidan af mig, en katt låg och spann i solskenet, hönsen gingo och plockade i gräset, därbortom höjde sig den täta granskogen i mörka massor, och där bortom, där ofvan stego de snötäckta topparna i sin strålande hvithet upp emot den blåa himmelen. Jag vände mig om, — under mig låg dimman som ett mjölkhvitt haf, men ur detta haf höjde sig alpernas mäktiga kedja, topp vid topp, fritt och klart, i en skönhet, som lyfte liksom med starka vingslag, upp

i den solskimrande luften. Det var som om det icke fanns något annat i världen än dessa sköna jättar, drömmande under den blåa himmelen, så fridfullt kalla i det tindrande ljuset, — allt det andra hade sjunkit och försvunnit i den hvita glömskan därnere.

För den bergtagne äro år som dagar, heter det, och dagar som minuter. En smula bergtagen hade jag blifvit redan den första dagen i Tyrolen och nu blef jag det nog riktigt; säkert är att de tvenne timmar jag tillbragte där uppe ofvanför dimman, gingo blott alltför hastigt. Det var först då dimman skingrade sig och Innsbruck åter uppenbarade sig för mina blickar djupt nere i dalen, som jag påminte mig att den verkligen låg där, och då var det med saknad jag styrde mina steg ned för sluttningen igen.

Och det är med saknad jag tänker på att jag i morgon skall resa vidare söderut, fast det är till Italien. Tyrolen syntes mig först som ett storslaget preludium till den vackra symfoni som heter Italien. Nu då jag hört preludiet till slut, synes det mig nästan som en förlust att vända om notbladet, ty det synes mig knappast möjligt annat, än att mästaren här stått på höjdpunkten af sin inspiration.

Venezia nov. 1892.

Det ligger ett kvinnligt, yppigt drag öfver Venezia, hafvets stad. Det är något så fantastiskt öfver henne, där hon lik en sjöjungfru ligger och badar sina hvita marmorlemmar i det blåa vattnet, att man icke riktigt vet, om hon är dröm eller verklighet, om man själf är vaken eller sofvande. Hon tager en fången till kropp och själ och man vågar dock aldrig tro på henne. Hon talar till en med ett så smekande, öfvertygande tonfall i rösten, men man misstänker dock, att hon bara berättar sagor. Hon vet nog icke själf, hvar fantasien hos henne börjar och slutar.

Kvinna är hon från topp till tå, och därtill ett stycke af en österländsk kvinna. Praktlysten som en sådan, älskande de starka, varma färgerna och de mjuka, veka linierna, så glad åt smycken att hon gärna öfverlastar sig därmed, och så glad åt sin egen skönhet, att hon lätt

låter förleda sig att glömma sin värdighet. Lättjefull är hon äfven och hennes största lycka är att ligga och fantisera i månskenet. Men hon känner äfven en annan stämning, stämningen af en andlöst stilla, genomskinligt klar soldag: då breder sig öfver henne ett skimmer af renhet och jungfrulighet, då synes hon förandligad, icke som en dröm utan som en aning.

Ja, hon är kvinna från topp till tå, och det är hennes mål att verka genom motsatser, genom oförmedlade öfvergångar. Det finns väl ingen stad där man får så stridiga intryck, kastas så från den ena ytterligheten till den andra. Motsatserna mötas i hvarje gathörn: land och vatten, stort och smått, österland och västerland, prakt och elände.

Midt igenom staden, i form af ett väldigt S, ringlar sig Canale grande, bred som en flod, med stränder af palats, och i denna flod utmynna ett oräkneligt antal bikanaler, smala som rännilar, letande sig väg mellan de höga, mörknade, fallfärdiga husen, lika nyckfullt, lika oberäkneligt som en rännil letar sig väg mellan bergens klyftor. Det är Venezia till sjös, kanalernas Venezia, Venezia till lands är icke mindre märkvärdigt. Ett nätverk af smala gränder, som gå kors och tvärs, utan en tillstymmelse till plan eller ordning, villsamma som en labyrint, en fantastisk, af slumpen sammansatt mosaik af gator. I andra städer förefaller det som om de första bebyggarne tänkt sig saken som så: här skall det bli

en gata, bred eller smal, rak eller krokig, men i alla händelser en gata — och så hafva de byggt hus på ömse sidor om denna gata. I Venezia har man gått till väga på ett annat sätt, — där har man först byggt sina hus, hvar och en på den plats där han fann för godt, och uppstod det så händelsevis något slags mellanrum mellan husen, så blef det en gata. Men så fingo de själfva behof af något stort och ljust, af fri rymd, af räta linier, och så skuro de ut en väldig rektangel ur de sammangyttrade husen, omgåfvo den med alstren af sin i gränderna samlade rikedom, af sin storslagna praktlystnad, af sin ödslande frikostighet, af sin från Österlandet lånade fantasi. Så uppstod Piazza S. Marco, ett torg lika enastående som de omgifvande gränderna, på trenne sidor omgifvet af Procuraziernas ståtliga arkader, på den fjärde af S. Marco's marmortämpel och så förbi Doge-palatset öppnande sig ut mot Adriatiska hafvets vida, blåa yta. Piazza S. Marco är den stora medelpunkten i gränderna Venezia, liksom Canale grande den stora floden i kanalernas Venezia.

Men äfven där möter man samma motsättningar. På Canale grande, där man endast ville se ståtliga gondoler, praktfulla som de omgifvande palatsen, fyllda med män och kvinnor af den art, som Veronese älskat att framställa, vimlar det nu af de moderna gondolerna, så vackra och smäckra till sin form, men så tröstlöst, enformigt dystra till sin färg — svarta som

likkistor — och där frakta gondoliererna omkring främlingar från alla världens kanter och ropa med hög röst upp namnen på de gamla palatsen, som större delen af året stå med slutna fönsterluckor. Och på Piazza S. Marco slår kontrasten ännu starkare i ögonen. Dogepalatset står tomt och öde, tjänar numera blott till att förevisas för främlingar, och under de ståtliga arkaderna sitter den nutida venetianaren, draperad i sin trasiga mantel och spanar sig omkring, hvilken oförsiktig främling han uppsluka månde. Det praktfulla S. Marco är numera tiggares hemvist. Men hvad som försonar motsättningen och gör att intrycket icke blir skärande, utan till och med kastar ett humoristiskt skimmer öfver det hela, är den obekymrade trygghet, den eländets grandezza, hvarmed dessa gestalter upptaga och fylla sin plats. De sitta icke där på nåder, de äro hemma där, uppträda med en ägares säkerhet, skrika och sjunga med full hals, tränga sig fram genom folkströmmen, bjuda ut eller, rättare sagdt, skrika ut sina tjänster, glada och belåtna som om de voro på fest. Piazza S. Marco är en stor högtidssal, där det hålles fest för tiggare; men den som egentligen består festen är solen, som lyser med sydländsk glans större delen af året. Drager den sig in i moln och sända molnen regn, blir festen onekligen en smula störd, men då draga sig gästerna in under arkaderna och vänta, tills den frikostiga värden åter behagar visa sig.

Liksom man på Piazza S. Marco har illusionen af att befinna sig i en sal, så har man på gatorna illusionen af att gå genom trånga korridorer. Man tycker hela tiden att man är inomhus. Allt bidrager till denna illusion: det trånga utrymmet, de öppna bodarna och stånden, som breda ut sina varor ända ned på stenläggningen och hvilkas ägare stå utanför dörrarna och prata med hvarandra från hörn till hörn, de barhufvade kvinnorna, den dåliga luften, oset från mat, frukt och grönsaker, kokade i dörren eller ute på gatan, sorlet, sången, — det är endast undantagsvis som venetianaren icke sjunger, — hela den egendomliga prägel, som det rörliga, vimlande lifvet besitter. De äro alltid så ogenerade, dessa människor, som om de befunno sig hemma hos sig, icke på en offentlig plats. I det ena gathörnet ångar en stor kittel, i det andra sitter en kvinna och syr eller skalar potates, här leka ett par småpojkar ta fast mellan benen på de promenerande, där kommer en smutsig venetianare med ett kålhufvud i handen och skriker som om han hade ett helt lass till salu, man blir yr i hufvudet af allt detta larm, och har man så gått kors och tvärs och rundt och vindt några timmar i den villsamma labyrinten vet man icke hvar man befinner sig, — endast att det är någonstädes i den besynnerliga stad, som heter Venezia.

För främlingen som kommer på ett kortare besök, förefaller det som om Venezias befolk-

ning endast bestode af två klasser, — den, som gör affärer med och den som gör affärer på främlingar. Medlemmarna af den förra klassen äro modernt klädda och sitta utanför kaféerna och göra upp sina affärer, de senare äro mer eller mindre omoderna, sitta så godt som sida vid sida med de andra på pelarnes fotställningar eller på trappstegen och vänta på att försynen skall styra främlingens steg förbi dem. Kommer han, släppa de honom icke så lätt, haka sig fast vid honom med en otrolig seghet och rabbla med ett älskvärdt småleende upp sin läxa om stadens sevärdheter. Det finns myckes att se i Venezia, men det är icke lätt att få se det. Man söker i förbifarten smyga sig till en blick på en fasad, som lockar ögat med sitt spetsverk af marmor, — ögonblickligen har man två, tre figurer omkring sig, som utbjuda sig till förevisare; man stannar i ett gathörn och tvekar mellan tvenne vägar som täfla med hvarandra i pittoreska motiv, — ögonblickligen har man ett halft dussin vägvisare, små eller stora, omkring sig, och bara för att komma ifrån dem slår man in på en tredje gata, där man naturligtvis går vilse. Man far i gondol på Canale grande och hoppas att i lugn och ro få njuta af den ovanliga färden på det klara vattnet, mellan de gamla minnesrika palatsen, men gondolieren har beslutit annorlunda, han för dig nolens volens till en öppen port, med breda trappor som gå ned i vattnet, innan du hunnit besinna dig, tar en

vaktmästare hand om din hatt, en annan om din käpp och en tredje öfverlämnar dig åt en fjärde, som visar dig en utställning af venetianska lyxartiklar inrymda i det gamla palatsets salar. Du kommer ut igen med pungen litet lättare och mottages med samma älskvärda småleende af din gondolier, som under tiden tagit sig en halftimmes hvila, ökat på sin roddarlön och antagligen af köpmannen får sig en dusör för sitt besvär. En främling som vill bese Venezia, bör alltid se ut som om han hade något bestämdt mål, äfven om han icke har något, alltid låtsas som om han gick på sin egen gata, äfven om han gått vilse, och alltid säga nej till hvad som föreslås honom. Det är enda sättet att undgå att bli lurad till åtskilliga saker som man icke alls har lust för, — och man undgår det ändå inte.

De starkaste, stämningsfullaste intrycken jag har från mitt besök i Venezia, äro de från min ankomst och min afresa. Jag kom på aftonen, mörkret hade redan lägrat sig öfver vattnet, då tåget rullade öfver den jättelika bro, som förenar Venezia med fastlandet. Jag rullade in på en station, liknande de flesta andra stationer, öfverlämnade mina saker åt en bärare, följde honom i spåren och befann mig inom kort på några trappsteg, som förde direkte ned i sjön. Nedanför trängdes gondolerna och skreko gondoliererna om hvarandra, och innan jag rätt visste hur det gått till, befann jag mig på en gondol

och gled långsamt inåt staden. Då först fick jag en känsla af något främmande, förut osedt och okändt; det gjorde ett sällsamt, fantastiskt intryck att i mörkret mera ana sig till än se denna stad, som reste sig rundt omkring mig upp ur vattnet. Jag närmade mig den ena husraden, som vågorna slogo emot med ett sakta plaskande ljud, och jag kunde tro mig fara under en hög, brant klippstrand; men vid skenet af en lykta såg jag så dessa klippor betäckta med festoner af spetsar, uthuggna ur stenar. Den rent venetianska stilen är som allt annat i Venezia en egendomlig blandning; själfva bygnaderna resa sig fasta, med raka, enkla linier upp ur vattnet, men så äro deras fasader betäckta med prydnader af den sirliga art som man finner på de venetianska smyckena och snart sagdt alla alster af dess konst. De älskade festoner och spetsar till den grad, de gamla venetianarne, att de till och med höggo ut dem ur marmor och fäste dem rundt sina palats.

Nu uppger gondolieren ett gällt rop, något påminnande om en åsnas skriande, och med en snabb vändning glider gondolen in i en af småkanalerna. Mörkret blir tätare, de båda husraderna stå så nära hvarandra, att jag tycker de äro på väg att falla samman öfver mitt hufvud, jag ser endast några fot framför mig af det mörka vattnet, så skymtar jag något ännu mörkare öfver mitt hufvud, hör ljudet af snabba ord med klingande vokaler, en strof ur någon väl-

känd italiensk opera, och ser några otydliga gestalter glida förbi där uppe som i ett skuggspel. Det är en bro, som jag passerar under. Gondolen svänger om hörn efter hörn, passerar den ena kanalen efter den andra, alla lika trånga, lika mörka, och rundt omkring mig förnimmer jag sorlet från denna stad, som ligger där midt i vattnet. Det är som om jag långsamt glede in i en främmande värld, tillbaka till ett förflutet sekel, och som om allt detta som jag dunkelt skönjer omkring mig endast vore vålnaden af något som för längesedan försvunnit från jorden. Jag känner en slags undran hvad slutet skall blifva på denna sällsamma färd, men slutet blir dock att jag stannar vid en trappa, som leder in i ett modernt hotell, äter en modern kvällsvard och lägger mig i en modern säng. Och då känner jag mig frestad att anse allt det andra för en dröm; men hela natten sjunga venetianarne serenader nedanför mitt fönster, och genom den störda, oroliga slummern följer mig ett dunkelt medvetande, att jag dock verkligen befinner mig i Venezia, hafvets stad.

Då jag reste var det midt på middagen. Det hade regnat hela dagen, regnat och regnat från en låg, tung himmel, som hängde likt ett sorgedok öfver staden; S. Marcos stamkunder sutto med bedröfliga miner under arkaderna och kastade misströstande blickar på de ännu mer bedröfvade främlingarna, — allt var vått, smutsigt och bedröfligt i kanalernas stad.

Men då jag på morgonen, innan jag skulle resa, var uppe i Campanilen, såg jag på vattnet, längst borta vid horisonten, en strimma sol, som tycktes växa och närma sig. En timme därefter sken solen från en klarblå himmel och kastade ett glänsande skimmer öfver hela den våta staden. S. Marcos kupoler skimrade metalliskt mot luften, och på Piazzan var det åter fest. Dufvorna, som dittills varit alldeles osynliga, fyllde luften med dånet af sina vingar, slogo ned på bänkar och stolar, på de sittandes skuldror, för att blifva matade; under arkaderna strömmade folket af och an, midt på torget spelade militärmusiken, och från Piazettan ljöd gondolierernas rop: gondola, signor! åter löftesrikt och förhoppningsfullt. Och färden till stationen genom de solbelysta kanalerna var blott alltför kort. Hvart blicken såg, mötte den en tafla af ljus, lif och rörelse. De hvita husen med sina gröna fönsterluckor, de skarpa skuggorna från alla de oregelbundna hörnen, de otaliga hvälfda broarna, folket som vimlade öfverallt, pratade, skrattade, köpslog, skrek och grälade, men allt med samma glada solskenshumör — allt förenade sig för att i afresans stund låta Venezia visa sig från sin mest lockande och förföriska sida.

Och då tåget rullade öfver bron till fasta landet, bredde sig på båda sidorna hafvet ut i stilla, solglänsande skönhet, fiskarbåtarnas röda och gula segel speglade sig i den blanka ytan,

måsarna kretsade lugnt däröfver, och då jag genom fönstret kastade en sista blick tillbaka, såg jag Venezias kupoler och spiror blåna mot den blåa luften. Som en af solen framtrollad hägring höjde sig hafvets stad upp ur de blåa vattnen.

Firenze dec. 1891.

Från en himmel, klarblå och molnfri som en högsommardag i norden, lyser solen nu sedan en vecka ned på Firenze, där det ligger inbäddadt i de omgifvande höjdsluttningarnas grönska. Under middagstimmarna är värmen en sommardags öfverallt där solen har fritt spelrum, det är blott då man kommer i skuggan af de trängsta gatorna, där icke de sneda solstrålarna kunna tränga ned, som en kylig luft slår till mötes och bekräftar almanackans utsago, att det verkligen är december, vintermånaden äfven i Italien. Men kommer man ut åt stadens utkanter, till parkerna och trädgårdarna, till bergens frodiga sluttningar, har man svårt att tro det. Där stå träden klädda i sin ständiga grönska, hvars färgskiftningar visserligen äro mörka och matta, från cypressernas nästan svarta skugga till olivernas grågröna, silfverglänsande dager, men grönska är

det dock, och i det varma solljuset är det sommargrönska för nordbon. Utefter vägarne som slingra sig uppför bergen, stå de höga stenmurarna klädda med murgrön, men så lämna murarna plats för en häck af rosenbuskar med blom och knopp, stora, doftande rosor, som ingen frost vidrört, och knoppar som ännu täckas af det gröna fodret och skola slå ut till julen. Man går högre upp, vänder sig om och kastar en blick öfver landskapet, som ligger nedanför lik en stor, grönskande arena, inom sin horisont af vågiga berg. Där nere, på botten af Arnodalen, ser man Firenze med sina torn och kupoler, höljda i en blåaktig slöja, och rundt omkring stiga bergen upp med mjuka, böljande linier, med violetta färgskiftningar, ljusare och ljusare upp emot horisonten, tills de slutligen smälta samman med himmelens blå, och man vore frestad att taga de längst aflägsna topparna för några lätta solskyar. Och det ljusa töcken, som lägrat sig öfver detta landskap, är icke den nordliga vinterns töcken, det är ett blånande soldis, dallrande af värme och ljus.

Hvad som är det utmärkande för de italienska städerna, är att de alla hafva en utpräglad, säregen karakter. Annars är det för det mesta så, att har man sett en stad i ett land har man sett dem alla; det väsentliga, själfva skaplynnet är ungefär det samma, skiljaktigheterna framträda blott i detaljerna. Så icke i Italien; där bevarar ännu hvar stad prägeln från den tid,

då den var ett litet rike för sig, med sin egen kultur, sina egna seder och sin egen konstriktning. Visserligen är det lif, som nu rör sig i dessa städer, ungefär det samma, och den nutida kulturens stora flodvåg har sköljt öfver äfven dessa förut skilda småöar, utjämnat mycket, utplånat och begraft mycket. Men den gamla karakteren finnes dock ännu kvar under ytan och lyser här och där igenom, liksom en gammal målning under senare tiders rappning. Och skrapar man litet på rappningen, träder så småningom den gamla taflan fram i ljuset, bristfällig här och där, mörknad af ålder, det är sant, men dock i det stora hela den samma som fordom.

Venedig är ett stycke Österland, öfverflyttadt till italiensk jordmån, där det dock aldrig lyckades slå fasta rötter, drifvet ut igen, kastadt ut i hafvet, och där uppbyggande sin egen kultur med lånen från öster och väster, med den prakt, som dess rikedomar tilläto, och de begränsningar, som det omgifvande hafvet påtvang det.

Bologna är en exponent för allt det massiva, grundliga, praktiska som tycks finnas äfven i det italienska skaplynnet. Då de andra italienska städerna träda en till mötes i spridd ordning eller, rättare sagdt, oordning, med kyrkor och palats och halft förfallna kåkar om hvarandra, liknande en italiensk folkhop med präster och lekmän, rika och fattiga, stora och små i brokig

förening, marscherar Bologna fram med sina likartade, hvitrappade, arkadprydda hus, stora men något tunga, ståtliga men något enformiga, liksom en kohort af romerskt, tungt beväpnadt fotfolk, eller liksom ett kapitel ur den romerska lagboken med regelrätta paragrafer och säkert timrade satser. Staden bär samma prägel som dess mynt fordom; Bononia docet; under de ståtliga arkaderna gick lärdomen i skydd för sol och regn, men liksom de lärde den tiden buro pansarskjorta under doktorskåpan, så är äfven Bologna en korsning af lärdomsstad och fästning.

Firenze, medicéernas stad, är först och främst konstnärernas stad. Icke blott därför att den gömmer en sådan otrolig rikedom på konstskatter; själfva stadens yttre fysionomi bevarar alltjämt i sitt växlande minspel, sin katolska, praktälskande fromhet, sitt krigiska trots, sin tankedigra konstnärsglädje, sin idylliska ro, en prägel af andlig förnämhet, af odlad skönhetskänsla. Då den byggde sina kyrkor, sträfvade den efter prakt och glans, äfven den, men prakten blef aldrig skrikande, aldrig brokig, den reste sig i en fin, måttfull mosaik af svart och hvit marmor. Då den byggde sina palats, sökte den skönheten i de stora, enkla linierna, i det helas harmoni, och den timrade dessa väldiga gråstensmurar, som i all sin tyngd aldrig synas barbariska, alltid måttfulla, konstnärliga, nobla i sin krigiska gestalt. Firenzes palats och murar

äro som fastningar, byggda för att fröjda ögat, och man kommer ovillkorligen att tänka på att den, som en gång under bistra tider ledde stadens försvar och byggde dess befästningar, också var en af dess största konstnärer, Michel-Angelo.

Man skall vara en ohjälplig filister, om man icke känner konstnärsinstinkten och konstnärsglädjen vakna hos sig, då man kommer till Firenze. Jag menar då icke så mycket driften att skapa som lusten att njuta, den rent estetiska känsla, som finns hos människan och som gör att en linie kan hafva ett oförklarligt behag, en färg, en ton, ett ord, eller en sammanställning af färger, toner och ord, en tjusning, som synes oberoende af all mening. Denna konstnärsglädje är Firenzes lifsatmosfär och den stiger en åt hufvudet utan att rusa, som ett gammalt, mildt vin. I denna konsternas skattkammare, den rikaste som kanske finnes, erfar man en ögats glädje, som så småningom blir hela sinnets. Och denna glädje är så ytterst förfinad utan att därför hafva förlorat något af sin kraft. Firenze är den borne själsaristokraten bland Italiens städer. Liksom en drömmande yngling ligger den nere i Arnodalen mellan de omgifvande fagra höjderna, men dess drömmar äro icke endast vackra utan äfven starka. De äro som Giottos Campanile, som för mig står som en symbol af hela staden. Smärt och spänstig, med en oförgänglig ungdomskraft i sina enkla, fasta linier, reser den sig upp i höjden; men på

dess marmorväggar har en öfverdådig konstnärsfantasi slösat sin outtömliga rikedom af form och färg. Den synes så enkel, så helgjuten och storslagen och är dock sammanfogad af hundratals skilda konstverk. Man kan ena stunden studera dessa konstverk hvart för sig och den andra för det helas harmoni glömma att det finns något sådant som detaljer. Och hvad som är betecknande är att äfven i höjden, där de knappt längre kunna urskiljas, äro dessa detaljer lika konstnärligt fulländade, liksom framsprungna af en omotståndlig, afsiktslös skönhetsdrift.

Och hvad som ännu mer förhöjer och förstärker detta intryck af konstnärlig skönhet, är att den omgifvande naturen står så fullkomligt i harmoni därmed. Denna stad och detta landskap höra samman, glida öfver i hvarandra utan att man märker hvar den ena slutar och det andra börjar, båda präglade af samma stil, samma tycke. Det är som om en stor mästare fastsmidt denna ädelsten inom denna ring af blånande berg. Rundt omkring höjer och sänker sig horisonten i vackra, rena linier, och den yppiga grönska som betäcker bergens sidor har samma — man finner intet annat uttryck än klassiska skönhet i sina former och konturer. Hela detta grönskande, solbelysta panorama är betäckt af små hvita punkter, och närmar man sig en af dessa hvita punkter, finner man att det är ett fäste, byggdt på kullens topp, ett palats eller en villa i parken på dess sluttning,

och hvarje sådant fäste eller palats är en ättling af staden som ligger där nere i dalen, berättar en episod ur dess historia, gömmer på något minne från dess storhetstid och har samma fina, ädla drag som dess moder.

Här rör sig nu ett vimlande, brokigt lif af stadens egna invånare, inflyttade främlingar och resande från alla världens kanter. Tiden blir aldrig lång här i Firenze, ögat har ständig sysselsättning och tanken har ibland svårt att hinna med. Blir man trött på gatornas bullrande lif, går man in i ett museum eller en kyrka och hvilar sig framför något gammalt mästerverk, och blir man trött på mästerverken — ty det kan också hända — går man utanför en af stadsportarna och hvilar sig framför en solbelyst tafla, vid hvilken man aldrig blir trött. Och hela tiden, genom bullret och genom stillheten, har man en stämning af harmoni, af rik och ädel skönhetsnjutning öfver sig, samma stämning, som hvilar öfver medicéernas hela stad och som, om också ej i första ögonblicket, dock sedan så mycket säkrare och varaktigare tar en fången.

* *
*

Några mil från Firenze, halfvägs uppe på Pratomagno, en af de största och vackraste länkarna i den kedja af berg, som sluter sig rundt staden, ligger det gamla klostret Vallom-

brosa. Det är en smula besvärligt att komma dit, ty endast en del af vägen kan tillryggaläggas på järnväg, men besväret, såsom det mesta besvär på resor, lönar sig. Särskildt för en nordbo skall denna färd alltid hafva ett egendomligt behag; han skall där finna en påminnelse om hemmet midt i södern.

Det visste jag ännu icke, men det var något i själfva namnet som lockade mig. Då jag därför vaknade tidigt en morgon och genom fönstret såg en klarblå himmel, som lofvade en vacker dag, beslöt jag mig för att offra denna dag åt Vallombrosa.

Ett par timmar därefter steg jag af vid den lilla stationen Pontassieve, från hvilken färden måste fortsättas i vagn, på åsna eller till fots. Någon vagn syntes dock icke till, någon åsna icke heller, — däremot kände jag mig en smula frusen i morgonluften, som solen ännu icke hunnit värma upp — klockan var endast åtta på morgonen, — och så beslöt jag mig för att gå. Det kunde icke gärna vara mer än två, tre timmars promenad.

Det var i medlet af december, men det slutande året var som en slutande sommar eller en begynnande vår. Marken var grön, visserligen en matt grönska, påminnande om olivernas, hvilkas grågröna dungar betäckte bergens nedersta sluttningar, men det var dock grönska, och den blef allt ljusare, allt mera sommarlik, ju högre solen steg upp på himmelen, ju starkare dess glans

blef. På dikesrenarna stodo blommor och lyste med varma färger. I en trädgårdstäppa vid vägen såg jag en blommande rosenbuske.

Vägen, som jag hade att följa, gick först rätt öfver slätten, och utsikten var vid öfver den kringliggande nejden. Terrängen var, såsom öfverallt i Toscana, starkt kuperad, till och med slättlandet mellan bergen höjer och sänker sig i ständiga vågor. Framför mig såg jag Pratomagno's gröna sluttning, mörknande upp mot toppen, slutligen blånande mot luften, och på sidorna om den aftecknade sig den ena bergshöjden bakom den andra i allt ljusare och ljusare blåvioletta toner. Men Firenze, som jag spanade efter, var skymdt af mellanliggande höjder.

Det var ett nöje för sinnet och en njutning för kroppen att gå i den lätta, ännu helt friska morgonluften. Det var första gången jag var riktigt ute på den italienska landsbygden, och jag erfor nu för första gången den egendomliga tjusningen af denna natur, som förut, sedd blott från vaggonfönstret, förefallit mig stel och konstlad. Emot den nordiska naturen är Italiens som en trädgård mot en skogsdunge, men då blicken väl hunnit blifva uppfostrad för dess skönhet, — hvilken ädelhet i linier, hvilken renhet i former, hvilket plastiskt lugn öfver det hela! Naturen synes här icke nyckfull, fantastisk, drifven af en omedveten skaparkraft, det är som om den hade bildat detta landskap med ett klart och bestämdt

mål för ögonen. Det ligger något af fulländningens ro däröfver. Allt är ljust, öppet, allt synes glädjas i medvetandet om sin skönhet. Och det lockar mer till glädje än till drömmar.

Sedan jag lämnat den lilla byn omkring stationen bakom mig, var det ondt om färdfolk på den breda landsvägen. Men en gång mötte jag en rad med foror, förspända med stora, alldeles hvita oxar, af en typ, slående lik den som man ser afbildad på etruskiska vaser och bronsristningar och som förut förefallit mig mera stiliserad än naturtrogen. Samma fullkomligt raka rygg, mot hvilken bogarna bildade raka vinklar, samma starkt böjda nos, samma i en lång snibb nedhängande halsskinn. De ståtliga djuren sågo egendomligt antika, jag skulle vilja säga stiliserade ut, där de i sakta mak, med hängande hufvud och liknöjdt tungsint blick gingo förbi mig, prydda med granna seltyg och röda rosetter mellan hornen. Denna genom årtusenden bevarade likhet, detta lefvande arf från en hemlighetsfull forntid gjorde ett egendomligt intryck. Så hade deras förfäder en gång gått här, med samma tungsinta blick, som intet tänkte, seende slätten grönska omkring sig och bergen blåna mot himmelen, men af den kultur, som då hade sitt hem i dessa trakter, fanns intet kvar mer än några vaser på museerna och några plundrade grafvar. Tempora mutantur et nos mutamur in illis. Endast oxarna tyckas icke förändras.

Ur dessa filosofiska funderingar väcktes jag efter en stund af ljudet af bjällror bakom mig. Det var en trilla, förspänd med en helt liten häst och körd af en ung pojke, som kom i ursinnig fart bakom mig. Då han kom närmare, saktade han något farten och stannade slutligen bredvid mig. Pojken kastade en mönstrande blick på mig och frågade så, om jag ville åka.

»Tack, vilja gå!»

Och nu utspann sig följande samtal, där mina svar dikterades af ett fast beslut att fortsätta min väg till fots, och af ett mycket ofullständigt herravälde öfver italienskan, medan pojken åter besjälades af en brinnande önskan att jag skulle åka, förenad med en munvighet, för hvilken superlativerna voro en barnlek. Och de klingade onekligen mycket uttrycksfullt, ömsom hotande och ömsom frestande, på den renaste toscanska, den vackraste italienska i hela Italien.

»Gå, en så varm dag som denna?»

»Icke mycket varm.»

»Hvart skulle jag taga vägen då?»

»Vallombrosa.»

»Vallombrosa! Å, signor, det är en förfärlig väg, det är omöjligt att gå.» — Han skulle också till Vallombrosa, — han var nämligen postbudet, och jag kunde få åka med honom fram och tillbaka för åtta lire.

»Bra, kanske tillbaka, nu vilja gå.»

Men jag skulle aldrig orka fram.

»Goda ben!» — och jag utfyllde meningen med en gest.

»Nå ja, för sju lire då?»

»Vilja gå,» upprepade jag envist.

Han såg forskande och tviflande på mig, smällde så till med piskan och satte af i samma rasande fart. Men då han kommit några famnar ifrån mig, vände han sig om för att se hvad verkan detta kunde hafva gjort. Jag fortsatte lugnt min väg. Då stannade han på nytt.

»Sex lire!» ropade han till mig.

Jag skakade på hufvudet och gick på. Då lade han ifrån sig piskan och sträckte upp sex fingrar i luften. Jag låtsade som jag icke såg honom.

Då jag åter hunnit upp honom, förnyade han sitt anfall från ett annat håll.

»En vacker häst, signor!»

»Ja, men liten.»

»Å, det är en utmärkt häst. Den springer, den springer! Det finns inte maken till häst i hela Toscana.»

Jag teg och samtyckte.

»Och en utmärkt vagn, signor! Signor skulle bara känna så bra man sitter.»

Jag teg fortfarande och gick på.

»Nåväl då, signor, fem lire. Taxan är sex, men jag skall låta det gå för fem.»

Jag samlade nu all den italienska hvaraf jag var mäktig och försökte göra klart för honom, att det inte var för att pruta, utan därför att

jag ville gå, önskade gå, tyckte om att gå, som jag sade nej.

Han hörde klentroget på mig och sträckte ännu ett par gånger vädjande upp sina fem fingrar. Men hästen, som med ett tydligt intresse följt underhandlingarnas gång, tycktes däremot obetingadt gilla mitt beslut och hade brådtom att komma ifrån mig för att jag inte skulle hinna ångra mig. Då sade pojken ett hotande: »Addio, signor!» — som dock drogs något på för att gifva mig ett yttersta tillfälle, men då äfven detta lämnades obegagnadt, gaf han hästen lösa tömmar och försvann i ett moln af damm och en salva af pisksmällar stolt bort på vägen.

Ännu ett par gånger fick jag sikte på honom långt framför mig på vägen, men han inväntade mig icke längre, utan spanade endast från fjärran efter ett tecken, men då intet sådant kom, svängdes piskan klatschande i luften och han var åter försvunnen.

Vägen hade emellertid lämnat slätten och följde i många bukter, många backar uppför och utefter sluttningen af en höjd. Nedanför mig hade jag Arnodalen med rik växtlighet, men föga vatten i sin flodbädd. Säkerligen var det dock blott en liten biflod till Arno som lopp fram där. Solen hade nu stigit högt på himmelen, och värmen hade stigit med den. Äfven vägen steg så småningom och min längtan att komma fram i samma mån. Hade den lilla

trillan nu åter uppenbarat sig, är det möjligt, att pojken ändå till slut blifvit den segrande, men nu hade han tydligen uppgifvit mig.

Först efter två timmars vandring var jag framme vid den lilla byn Tari, där själfva bestigningen af berget började. Den nya vägen gick i sakta stigning men långa bukter uppför, och jag följde den gamla, som visserligen var besvärligare men kortare. Den förde först tvärs igenom byn, på trånga, branta gator, mellan de gråa, förfallna stenhusen, som i sin smuts och sin skröplighet bildade en skärande kontrast mot den leende nejden rundt omkring, därefter genom vinplanteringar, terrassformigt lagda öfver hvarandra, till slut öfver gräsbevuxna sluttningar. Jag mötte en rad unga flickor som kommo utför berget med sina bördor af risknippen på sina hufvuden. Jag hejdade dem och frågade, hur långt det var till Vallombrosa. Efter någon öfverläggning sins emellan svarade en, att det väl var en god halftimme ännu. Jag försökte pruta litet på halftimmen, men det lyckades icke. Under de skylande risknippena mönstrade de mig nyfiket med stora, mörka ögon. Den som svarat först lyfte litet på sin börda, och jag såg en skymt af ett solbrändt, vackert ansikte. Då jag lämnat dem, blef det ett lifligt samtal, och jag hörde ännu länge de öppna, klara vokalerna, som löpte in i hvarandra som ekon. Det italienska språket har samma karakter af klarhet och ljus som själfva landet.

Det var nu nära middagen och solen brände hett. Den sista halftimmen lofvade att blifva den värsta. Men så, när jag följde en krök af vägen längs efter kanten af en kulle, såg jag plötsligt strax ofvanför mig en tät, högstammig granskog, i hvars dunkel vägen försvann. Efter några minuter var jag där, och där inne mellan träden var luften sval, och en nordisk doft af kåda och granris slog mig till mötes. Ombytet var så tvärt, så oväntadt, att intrycket däraf blef så mycket starkare. Med några steg hade jag förflyttat mig till ett annat klimat, en annan natur. Det susade tungt och allvarligt i de höga kronorna, ljusa dagrar hade förbytts till ett drömsjukt dunkel, luften brände och berusade icke längre, men den stärkte med sin friska svalka. Det var som om jag plötsligt lämnat hela Italien bakom mig, och tankar och känslor, som jag nu en tid lagt å sido och nästan glömt, bemäktigade sig åter mitt sinne med en nästan smärtsam styrka. Men mellan kronorna föllo här och där glesa strimmor af sol ned på den barrtäckta marken, och dessa strimmor hade en glans som bländade — det var Italiens sol i en nordisk skog; och genom gläntor mellan träden uppfångade min blick en skymt af den i ljus och blånande luft svepta slätten; jag hade icke lämnat Italien, jag var endast ofvanför det.

Snart försvunno dock solglimtarna alldeles och skuggan blef kallare. Åter krökte sig vägen

och genom en lång, rak allé såg jag bort till det gamla klostrets hvita fasad. Samtidigt hade jag äfven den tillfredsställelsen att upptäcka postvagnen en bit framför mig. Den hade så-lunda icke fått något vidare försprång, tack vare genvägen uppför berget. Pojken fick också syn på mig, och i samma ögonblick ökades farten till det vildaste fyrsprång. Och för sista gången försvann han så borta vid klostret.

Själfva klostret är, i likhet med andra, sekulariseradt sedan ett tjugutal år tillbaka, och i dess ställe har man upprättat ett kungligt skogsinstitut. Där finnas numera blott några få munkar kvar, hvilka hafva att bestrida gudstjänsten i kyrkan och dessutom hafva sig anförtrodt skötandet af ett nyanlagdt observatorium. Af dessa munkar hade jag mött ett par på vägen; uppe vid klostret såg jag nu icke till någon. Det var institutets portvakt som visade mig klostret och kyrkan. Det förra är i sitt nuvarande skick icke synnerligen anmärkningsvärdt. Det är en stor rektangulär stenbyggnad, som med sina tjocka murar, sina djupa fönsterhålor, sina små, i järngaller infattade rutor, närmast liknar ett fängelse. Kyrkan, som upptager baksidan af den forna klostergården, är rik och vacker, kanske något för öfverlastad genom nyare reparationer. Det mest anmärkningsvärda var de gamla, rikt skulpterade bänkarna i koret.

Hvad som numera ger Vallombrosa dess största intresse är själfva läget och omgifnin-

garna. Framför klostret utbreder sig en tämligen vidsträckt, skogbevuxen platå, bildad af en afsats i berget, men omedelbart bakom det vidtager sluttningen ånyo, brantare än förr, alltjämt beklädd med mörk granskog. Här råder en ständig skugga, ty berget, som ännu reser sig till dubbla höjden, skymmer solen i nästan hela dess lopp, och de sneda aftonstrålarna kunna icke tränga igenom de täta trädkronorna. Icke långt från klostret kastar sig en bäck nedför branten, och bruset af dess fall i den djupa klyftan är det enda ljud som gör tystnaden lefvande. Går man på en gammal, bristfällig bro öfver bäcken och följer gångstigen ännu en stund, löper den snart ut mellan granarna och slingrar sig utefter själfva randen af berget, som här stupar brant ned i Arnodalen, och då ser man hela den soliga slätten djupt inunder sig, med färgtoner lånade från luften, och former lånade från skyarna; det är som om man såge ut öfver en fager dröm genom en remna i det tunga, mörka allvaret här uppe. Och då man vänder tillbaka till klostret, synes skuggan skummare, ensamheten ensligare, tystnaden tystare än förr.

Ännu ligger det samma stämning öfver hela denna nejd, hvarur en gång det gamla klostret växte upp, såsom en planta, då den funnit sin rätta jordmån. Sägnen därom och om honom, som var klostrets grundare, blir sällsamt lefvande för en här uppe. Jag vill berätta den, sådan

den ännu i sina yttre konturer finnes bevarad. Det är en ganska egendomlig historia, i sin kärfva korthet rymmande hela medeltidens starka passioner och djupa känslomystik, en sägen från denna tid, som var som en enda lång tvekamp mellan himmel och jord och där bytet var några arma människosjälar, slitna mellan dessa oförsonliga makter, men trotsiga nog att alltid söka det yttersta.

Under en af de heta sommardagarna år 1050 syntes en munk sträfva uppför Pratomagnos gröna sluttning. Han gick med böjd rygg och blickar sänkta mot marken. Men ryggen var icke böjd af ålder — de breda skuldrorna vittnade om ungdomens kraftfullhet: de syntes endast tryckta af en osynlig börda. — Äfven ansiktets fåror vittnade icke om ålder, utan om ett lif, tidigt förtärdt af andra makter; de djupa vecken om näsa och mun talade om lidelsernas härjningar, pannans och ögnens fåror om grubblets; men pannans veck voro yngre och mindre djupa. Vecken i hans grofva kåpa voro gråa af vägarnas damm, hans bara fötter rifna och såriga, vid hans sida hängde ett gissel, som bar spår af träget bruk.

De få vandrare, han mötte på denna aflägsna väg, veko skyggt åt sidan för honom och afvaktade tyst hans välsignelse. Stundom gaf han dem den, men sträft och motvilligt, oftare gick han förbi dem utan att höja blickarna från marken. Aldrig sporde han om vägen

och aldrig talade han först till någon. Och endast de som voro främlingar i trakten gjorde ett lönlöst försök att öppna samtal med honom.

I hela omnejden af Firenze var Fra Giovanni väl känd. Man visste att han tillhörde S:t Miniatos' brödraskap, att han tillfört klostret rika gåfvor, men själf var den ende som undandrog sig deras njutande, tillbringande sitt lif i ensamhet, fasta och späkningar. Sedan en månad tillbaka hade han på detta sätt rastlöst ströfvat omkring i stadens omgifningar, sökande de minst befarna vägarna, de ensligaste ställena och med förkärlek bergens höjder. Det föreföll som om han sökte något. Några ansågo honom vara förryckt; hans anseende var i ständigt stigande, och kring hans hufvud syntes redan ett svagt skimmer af helgonglorian.

Hit bort till Pratomagno hade äfven hans rykte trängt; men det var första gången som han själf uppenbarade sig här.

Fången i sina tankar hade han vandrat uppför sluttningen, mekaniskt följande den trampade stigen, som hans fötter funno utan att hans ögon ledde dem, ty hans blickar voro stela och stirrande och sågo intet af den synliga världen omkring honom. Då föll plötsligt en sval skugga öfver hans af solen brända hals och smög sig under den grofva kåpan utefter hans gisslade rygg. Han såg upp och hans ansikte ljusnade ett ögonblick mot den mörka skogen. Med snabbare steg fortsatte han sin

väg på den nakna, barrströdda marken. Allt tätare låg skuggan mellan de låga stenmurarna, allt mera kylde den hans heta kropp och hans heta sinne.

Han hörde ett aflägset brus, som icke var vindens i trädkronorna, och han styrde sina steg ditåt. Bruset steg och han fann snart sin gissning besannad att det var brus af vatten. Snart badade han sina fötter i den kyliga forsen, men då han blef medveten om det välbehag han erfor, vadade han hastigt öfver den och fortsatte sin väg. Plötsligt stannade han, träden hade glesnat och mellan dem bredde sig djupt inunder, som en af solen framtrollad hägring, den välkända Arnodalen, som hans fötter en gång trampat med stormande ungdomslust, men som nu brände hans fötter liksom vore den helvetets förgård. Han stannade ett ögonblick och skakade sina knutna händer mot den solskimrande taflan, vände så om och gick tillbaka till forsen. Dess starka brus tycktes honom söfva oron inom honom; han satte sig ned vid dess brädd, och nästan omedelbart öfvermannade honom tröttheten och han föll i sömn.

För några år sedan hade Fra Giovanni liksom nu, men af annan orsak, låtit mycket tala om sig i sin fädernestad Firenze och dess omnejd. Han hette då Giovanni Gualberti och var äldste sonen i en ansedd familj, arftagare af stora rikedomar och ett ärofullt namn. Men det trotsiga mod, som fört hans förfäder till krigiska

bragder, slog hos honom ut i en vild, obändig låga. Som yngling förde han ett vildt, stormigt lif och gjorde sig i synnerhet känd och fruktad som en ursinnig slagskämpe. Man hoppades dock att öfvermodet snart skulle förbränna sig själf för att sedan låta modet brinna med klar och ren låga. Men han kom förhoppningarna på skam. Om hans lust för svärdet svalnade något med åren, så var det blott för att andra lustar började flamma så mycket häftigare. Hade han förut gjort sig känd för sina vilda slagsmål, gjorde han sig nu i stället känd för sina vilda utsväfningar. Då han uppnått de trettio åren hade han fört ett lif, som längesedan skulle förtärt en mindre stark kropp; men en omättlig lystnad gaf ännu sin spänstighet åt hans. Till och med sina förnämsta stallbröder skrämde han dock stundom, ty hans infall stodo på vanvettets gräns.

Så fördes en dag hans yngre broder, Ugo, mördad till hans hus. Han hade fallit för en svartsjuk rivals svärd. Enligt tidens sed var det Giovannis plikt att hämnas hans död. Men mördaren hade flytt och stod icke att finna. I flere veckors tid fortsatte Giovanni rastlöst sina efterspaningar, men utan resultat. Under denna tid upphörde han fullständigt med sina forna vanor och skydde sina förra stallbröders sällskap. Under broderns lifstid hade de varit skilda från hvarandra af olikhet i lynnen och tänkesätt, och Giovanni hade afsiktligt gjort allt

för att öka detta afstånd, som stundom tog yttringar af fientlighet. Kanske var det från hans sida en yttring af broderskärlek; nu uppgick han helt och hållet i tanken på hämnd.

Så var det på Långfredagen han med sitt husfolk bevistade Kristi-Lekamensfesten i S:t Miniato. Solen föll in genom kyrkofönstren och belyste med ett matt, rödaktigt sken den korsfästes gestalt med de otympligt skurna lemmarna och de fula, förvridna anletsdragen. Giovanni betraktade den i ett ögonblicks själsfrånvaro och hans blick blef underligt stirrande. I samma ögonblick kom en af hans vänner fram till honom och hviskade i hans öra, att hans broders mördare samma dag varit sedd på Firenzes gator. Ett högt rop af glädje undslapp honom, han rusade upp, drog sitt svärd och rusade ut ur kyrkan, följd af sitt folk, lämnande menigheten i förvirring och ceremonien afbruten. Nedför höjden sprang han, in genom stadsporten, fram genom de folktomma gatorna till mördarens hus. Men innan han hunnit dit, mötte han mördaren själf, som obeväpnad kom emot honom. Då denne fick se Giovanni, stannade han och inväntade honom, blek som döden. Då han var helt nära, föll han på knä och bad om nåd med armarna utsträckta liksom en korsfäst. Giovanni höjde redan svärdet för att stöta till, men då blef hans blick stirrande och en skälfning gick genom hans kropp — mellan honom och mördaren hängde Kristi lekamen på korset,

blodet rann ur dess sida, men de mot höjden riktade blickarna sänktes sakta nedåt och då de mötte hans, föll svärdet ur hans hand. »Jesus, min frälsare!» ropade han med hög röst, och hans själ lyfte sig i smärtsam hänryckning, medan han själf föll framstupa till marken.

Då han åter kom till sans, omfamnade han och kysste under tårar sin broders mördare. Och tillsamman gingo de så upp till S:t Miniato, där Giovanni lät inskrifva sig som munk.

Men i klostret fann han icke frid och brödernas världsliga lif ville han icke dela. En inre oro dref honom att söka ensamheten, och därför var det han ströfvade omkring på bergen. Men den ensamhet, han fann, gaf honom aldrig frid, och han öfvergaf den åter för en annan. Så var det nu han kommit ända till Pratomagnos fjärran sluttning.

Då han vaknade invid forsen låg skuggan fortfarande lika djup öfver honom. Han gick fram till randen af skogen för att af solens ställning sluta till hur långt det lidit på dagen. Slätten låg allt jämt lika skimrande fager där nere, men solen hade ännu icke nått höjden där han stod. Då satte han sig ned på marken och väntade. Timmar gingo, ljuset på slätten rodnade, bleknade, slocknade, men solen nådde honom icke. Och den frid, han så länge sökt förgäfves, satt ändtligen vid hans sida och talade till honom med forsens stämma. Natten gick, himmelen började rodna, bergets toppar glödde

i morgonglans, solljuset gled smekande ned för deras sidor och bredde sig öfver slätten, men honom nådde det icke där han satt. Då föll han på knä och grät de ångerns helande tårar, som gisselslagen icke kunnat afpressa honom. Och på detta ställe, där solen aldrig sken, reste han så med egna händer ett kors och grundade sedan med sina rikedomar ett kloster, som han kallade Vallombrosa, eller Skuggdalen. Här dog han sedan i hög ålder och då strålade helgonglorian i full glans kring hans hjässa.

Så ungefär lyder sägnen om Vallombrosa och dess stiftare. Snart ett årtusende har förflutit sedan dess, men ännu ligger skuggan lika djup däruppe och slätten lika fjärran, drömlikt fager där nere. Och sådan har den synts här uppifrån, medan århundraden gått öfver den med blodiga strider och väldiga omstörtningar. De gamla klosterstiftarna visste dock att välja sina hem.

På hemfärden kommo postbudet och jag bättre öfverens än på morgonen. I vild fart gick det utför sluttningarna, som nu lågo i strålande aftonsken, smekande varmt efter Vallombrosas kyliga skugga. Men pojken berättade, att han där uppe på bergets topp gått i fotshög snö.

Siena dec. 1891.

Det är med Italien som med de flesta andra goda ting här i världen: man får lof att få smak på det först för att riktigt kunna njuta af det. Så har det åtminstone varit fallit med den som skrifver detta. Det första intrycket var icke så oemotståndligt betagande, som sinnet, uppfylldt af alla de lofsånger, som sjungits till Italiens ära, gjort sig räkning på. Denna natur med sitt nästan arkitektoniska skaplynne, gjorde intryck af något konstgjordt; det var som om man for genom en af människohand ordnad park och man saknade den nordiska naturens friska, omedelbara skönhet. Det lif, den kultur som här hade sin hemvist, föreföll att vara i de stora allmänna dragen densamma, som ofvan alpernas. Men ju mer man hinner göra sig förtrogen med Italiens natur, desto högre lär man sig skatta dess säregna skönhet, och man förstår att denna rena, stränga stil i form och linier, detta alldeles

särskildt italienska, som inom konsten finner sitt pregnantaste uttryck hos Leonardo da Vinci, i synnerhet i hans handteckningar, är det ursprungliga, det som bildat folkets sinnen och gifvit den italienska kulturen dess bestämda, fasta, formsköna karakter. Ty den finnes där, denna karakter, olik hvarje annan, om ock icke i den nutida kulturen, så desto mera i den förgångna, den, öfver hvilken hela Italien är som ett enda stort minnesmärke, den, som med eller mot hans vilja tar främlingen fången, fyller hans fantasi, eggar hans vetgirighet, vänder hans ögon och hans sinne bort från det som är till det som har varit. Men det är intet ofruktbart försjunkande i det förgångna, detta, — det är tvärtom rikt på lärdomar och väckelser; hela detta tidsskede, som kallas renaissancen, men som till sitt innersta väsende dock var en naissance, en födelse, icke blott en pånyttfödelse, var så förunderligt lifskraftigt, att till och med dess ruiner, dess minnesvårdar, dess halft förmultnade rester ännu verka lifgifvande på betraktaren. Det är detta som ger en resa i Italien dess stora, innehållsrika behag; vid hvart steg man tar, hvart blicken vänder sig, möter den ett lockande perspektiv in i det förgångna, och denna vandring mellan grafvar är så tjusande, att man endast beklagar, att man icke kan stanna vid dem alla, utan endast vid de största, de mest i ögonen fallande.

Bland dessa, om ock icke bland de allra största, är Siena; och har man stannat där, om

ock blott ett par korta dagar, är man glad att man icke gått det förbi. Det är ett af de mest karakteristiska och i sin karakter bäst bibehållna minnesmärkena från detta förgångna Italien, de små staternas, de starka karakterernas, de sköna konsternas, de blodiga stridernas Italien.

Man reser dit från Florens på ett af dessa älskvärdt bekymmerslösa italienska tåg, som afgå så där en kvart senare än hvad de skulle, stå och sola sig vid alla småstationer och vänta på äfvenledes försenade resande, pusta i uppfärdsbackarna och rulla gladeligen utföre, där det bär utföre, och så i alla fall komma fram på sin höjd en halftimme senare än utlofvadt var. Vägen går i otaliga bukter fram mellan de Toscanska kullarna; landskapet är som ett haf under jämn och frisk bris, de gröna våglinierna korsa eller följa hvarandra ända bort till horisonten. Så småningom växa dock vågorna, linierna svälla och breda ut sig, landskapet får en mera storslagen och mäktig karakter. Här och där på höjderna ser man ruinerna af någon gammal medeltidsborg, vägen höjer sig alltjämt, allt förenar sig för att stämma sinnet till samklang med de intryck, som vänta en, då man slutligen kommer fram till Siena, där det ligger på den högsta punkten, inom sina höga, fasta murar, beklädande sina tre kullar med en skog af kyrkor, palats och borgarhus, som käckt och frimodigt resa sig sida om sida med palatsen.

Siena är som ett italienskt Nürnberg. Det första intrycket, som de båda städerna göra på främlingen, är alldeles likartadt, och det stärkes allt mer, blott med den skillnaden att det här i Italien är en nyans ljusare, gladare kanske än där i Tyskland. Det finns i själfva verket många beröringspunkter mellan de båda städernas historia. I båda spelade ett frihetsälskande, krigslystet, konstvänligt och konstutöfvande borgerskap hufvudrollen, båda utgjorde en ständig eggelse för inre maktlystnad och främmande eröfringsplaner, båda utvecklade sig och växte med en otrolig seghet under ständiga strider, och båda hafva spelat en betydande, i några afseenden grundläggande roll i konsthistorien. Om Nürnberg i detta sista afseende har försteget, så har Siena det däremot i krigisk ryktbarhet. Kanske ingen af alla de stridslystna f. d. fristaterna i Italien har en så blodig forntid att se tillbaka på som Siena. Öfver båda hvilar det slutligen samma egendomligt betagande stämning af medeltid, öfver Siena ännu mera ostördt, mera oberördt af en nyare tids inkräktningar än öfver Nürnberg.

Hvarpå beror den egentligen, den oemotståndliga tjusning, som alla minnesmärken från denna så mycket förkättrade medeltid utöfva på den nutida betraktaren, och som gör att man slutligen börjar tvifla en smula på berättigandet af de hårda domar, som fällts öfver den. Är det blott en rent yttre mottaglighet för det pittoreska, för ruinernas säregna skönhet, som verkar det?

Är det vår gamla, nedärfda smak för det äfventyrliga, sagolika som här tager sig uttryck? Båda dessa orsaker kunna väl medverka, men jag tror att den innersta grunden ligger djupare. Man har kallat medeltiden för en enda lång natt, och uttrycket är nog i många afseenden betecknande; det hvilar något af nattstämning öfver de flesta rester af medeltidens kultur, som vi äga kvar. Men om den var en natt, så var den icke natten efter, den var natten före dagen, icke en afslutande, utan en förebådande natt, en natt, som mödosamt, längtande, famlande arbetade sig fram till dag. Och här och där lyste det äfven en strimma af gryningen genom mörkret, röd, en smula dyster kanske, såsom gryningen är, innan ljuset ännu har bräckt. Det är detta sträfvande fram till något ännu icke uppenbaradt, dessa nästan ångestfulla försök att gifva uttryck åt oklara tankar och känslor, denna stundom rörande hängifvenhet, stundom upproriska våldsamhet, som möter oss i medeltidens konstverk, och som väcker vår sympati, kanske ännu mera därför att uttrycksmedlen äro så bristfälliga. Och sympatien ökas ännu mer hos den, som i vår tid, hur långsökt liknelsen kan synas, finner något besläktadt härmed, finner samma oroliga sträfvande till något kommande, samma famlande uttryck för nya tankar, samma glimtar från en dag, som ännu icke brutit in.

I detta medeltidens känslolif har äfven renaissansens konst sina rötter, — det andliga inne-

hållet däri är i mångt och mycket detsamma, fast formen, under inflytande af de antika skönhetsidealen, blifvit lugnare, mera medveten och behärskad. Ingenstädes kan man bättre följa öfvergångarna, ser man bättre samhörigheten än i Siena. Här finner man medeltidens oroliga, äfventyrslystna kynne och renaissansens plastiska lugn i förening. Hur mycket medeltid är det icke bara i det sätt hvarpå staden är byggd? — Den lär visserligen förskrifva sig ända från den etruriska tiden, men det var först under medeltiden som den blef en blomstrande stad. Och dess läge gjorde den särskildt lämpad därför, — man förstår att det måste hafva tilltalat det medeltida lynnet. Byggd som den är på tre kullar, slingra sig dess gator utefter kullarnas krön, stupa brant ner för deras sidor, klättra mödosamt uppför igen, — det är backe upp och backe ner hvart man går. Nere i sänkan mellan kullarna ligger torget, självt sluttande nedåt från alla sidor, men ifrån det höjer sig ett torn, Torre del Mangia, hvars tinnar nå högt öfver kullarnas toppar — på dessa toppar ligga kyrkorna, behärskande staden, och rundt omkring i fantastiska vinklar och bukter, löper den väldiga stadsmuren, som gjorde staden till en ointaglig fästning, hvilken endast med hunger kunde betvingas. Och där utanför breder sig det bergiga, böljande landskapet i ett vidsträckt, växlande, storslaget panorama. På dessa krokiga, branta gator resa sig nu palatsen i stilfull, ädel renaisanceskönhet,

lugna och behärskade, med enkla, mäktiga och dock så gratiösa linier. I första ögonblicket synas de främmande här, men då man hunnit vänja blicken och sammansmälta intrycken, finner man att de äro uttryck för samma krigiska trots, samma modiga tillförsikt som allt annat i Siena, blott klädda i en mera förfinad, uppfostrad, förädlad form.

Nu har krigsbullret för längesedan tystnat och det är lugnt och fredligt på alla de små, pittoreska gatorna, lugnt och fredligt också i alla de små och stora fästen, som kröna stadsmuren. Här eller där ser man visserligen en liten italiensk soldat stå på vakt, men det är mera för syns skull. Det hvilar en hemtreflig stillhet, en småstads landtliga frid öfver den gamla, förr så oroliga medeltidsstaden. Siena är nu mera blott ett minne af en försvunnen storhetstid och af en ännu större äregirighet, som aldrig kunde förverkligas. Där uppe på den högsta af de tre kullarna reser sig katedralen i sin rika, nästan allt för rika marmorprakt, men bredvid den ser man de gigantiska murarna af den tillämnade katedralen, som skulle blifva den största i Italien, och af hvilken den nuvarande blott skulle vara en liten del. Den storslagna planen kom aldrig till utförande, men de ruiner, som ännu vittna om dess syfte, förvåna genom sina väldiga och likväl så harmoniska proportioner.

Liksom det finnes ansikten, som man, äfven efter en flyktig blick, icke glömmer, så finns

det platser, som äfven efter ett kort besök prägla sig in i minnet, och hvilkas blotta namn sedan har en förtrogen och innehållsrik klang. En sådan plats är Siena. — Siena. Jag är viss om att jag icke skall kunna höra detta namn utan att det skall klinga för mina öron, med klangen af en trotsig fanfar, ett stridshorns gälla maning uppe från höjden, döende bort som en klagan i den vida rymden.

Roma. Juldagsmorgonen.

Klockan är 7 på morgonen. Där jag sitter i mitt rum efter en genomvakad natt och blickar med trötta ögon mot den däfna gryningen, gå de trötta tankarna upp till norden, och det är en hvila att låta dem breda sig i det vida, hvita snölandskap, som minnet och fantasien måla:

Stjärnklar och kall ligger julnatten öfver landet, nordens julnatt, som sveper snöns hvita tystnad kring hemmens varma julglädje. Det lider mot morgonen, men mörkret synes ännu lika oberördt, stjärnorna gnistra ännu lika klart — endast vintergatans breda bälte synes långsamt blekna bort.

Snö på gatorna, snö på taken. Men gatornas snö är grå och sudlad, trampad af tusende fötter, ifriga fötter, beställsamma fötter, glada och trötta fötter, små barnafötter, tyngda af juluppköpens vikt och stora fötter, som gått barnaärenden. På taken däremot är den hvit och ren, hvit och

ren som den är därute på landet, på de stora slätterna och i de djupa skogarna, i hagar och på sjöar, kring de enstaka hemmen, hvilkas ljus hälsa hvarandra långt ifrån.

På gatorna kasta lyktorna sitt morgonsömniga sken, som nätt och jämt når fram till kamraternas på ömse sidor. Enstaka, mörka figurer komma in i den ljusa kretsen, deras skuggor släpa efter dem på den ena sidan om lyktan och springa före dem på den andra. Det är vandrare till julottan, som snart skall börja med ljus och orgelspel under de hvita hvalfven.

Jag har redan varit på julotta här i Roma, och sedan fantasien hvilat sig ett ögonblick i den snöhvita julbilden där hemifrån, vänder den åter tillbaka till den fest af ljus och färg, af katolsk prakt och sydländsk andakt, som jag nyss bevittnat.

Julaftonen firades som brukligt med en liten fest på den skandinaviska föreningen, och omkring den smyckade julgranen hade en naturlig och otvungen skandinavism knutit samman ringen. Den började först brytas tämligen långt efter midnatt, men då beslöto några att vaka natten ut för att bevista mässan på morgonen. Timmarna gingo hastigt nog under sång och skämt, och klockan fem på morgonen bröto vi fem skandinaver, som hållit ut, upp och tågade till S:ta Maria Maggiore, där mässan skulle hållas. Det är en af de största och jämförelsevis vack-

raste kyrkorna i det på — föga vackra — kyrkor så rika Rom. Och som vi nu sågo den, kommande in i dess festligt upplysta hvalf från gatornas något kulna nattmörker, gjorde den ett mäktigt intryck. Den var klädd med brinnande vaxljus, från golf till tak, utefter murarna, utefter pelarna, inne i kapellen, uppe under hvalfven. Och alla dessa otaliga lågor aftecknade sig mot en dunkelröd botten, — ty hvar det fanns en tom muryta var den klädd med röda förhängen, — icke blott väggarna utan äfven de väldiga pelarna, som uppbära midtelhvalfvet. Jag vet mig aldrig hafva sett något mera praktfullt af färg och ljus.

Vi kommo tidigt, och vid vårt inträde var kyrkan ännu tämligen tom. Här och där inne i kapellen, som fastän upplysta äfven de, föreföllo skumma gent emot det ymniga ljuset i midtelskeppet, sysslade en ung präst framför altaret och tycktes i ensamheten repetera en invecklad ceremoni med bugningar, knäfall och gester. Borta i koret samlades prästerna i sina hvita, purpurfärgade och violetta kåpor och intogo sina platser i de skulpterade bänkarna. — Korgossarna svängde redan sina tända rökelsekar, hvilkas rök strimmade luften.

Så småningom samlades äfven menigheten, — jag vore frestad att säga publiken, till den grad gjorde det hela intryck af skådespel. I små grupper kommo de in genom portarna, gjorde

sina knäfall, samlade sig i stirrande väntan rundt kring korgallret, eller rörde sig af och an på det fria golfvet. Många sutto äfven och sofvo på pelarnas fotställningar, och andra lågo så länge och så orörligt på knä framför kapellens altare, att man kunde tro dem sofva äfven de. Det var mest landtfolk från campagnan med bruna ansikten och svarta ögon; deras pittoreska, färgstarka dräkter stämde beundransvärdt in i hela den praktfulla taflan.

Så brusade orgeln och mässan började. Från musikläktaren dold uppe i korets hvalf, ljöd kastraternas gälla, glasklara toner och basarnes sträfva svar ut genom rummet, och stundom tycktes orgeln lyfta de höga hvalfven med sina mäktiga tonmassor. Det var prakt och ståt äfven i denna musik, och en egendomlig mystisk stämning på samma gång. Den väckte andakt, men på konstnärskänslans väg. Men stundom stämde äfven prästerna nere i koret i med uttryckslösa, snörflande stämmor, liksom rabblande upp en själlös utanläxa, och då vägrade konstnärskänslan att följa med längre — och då var det som man fick syn på ett tomt ihåligt rum bakom all den lysande prakten.

Mässan var, som alla katolska mässor lång och i längden enformig, och vi hörde den icke till slut. Då den var halfliden lämnade vi kyrkan och gingo åter ut i mörkret, som nu svagt började genomskimras af den första gryningen.

Och nu har morgonen brutit in, och genom fönstret ser jag ljuset sprida sig på en hög, klarblå himmel. Juldagen lofvar att bli vacker och solvarm: är lyckan god kan man nog gå ut på campagnan och plocka blommor bland ruinerna.

Frascati jan. 1892.

Inom Roms murar rör sig en världsstads bullrande, rastlösa lif, något dämpadt af den italienska indolensen, men med ständiga tillflöden af friskt eller feberaktigt blod från jordens fyra hörn. Två steg utom murarna är en ödemark, som synes lika oberörd af den moderna civilisationen, som någon af Asiens stepper. Akvedukterna bygga sina arkader i ett ändlöst perspektiv, liksom alla ruiner från den gamla världsstaden verkande genom sin massa, genom dimensionernas storlek, men de lifva icke campagnans ödslighet, de stå där mera som ett insegel på dess dödsdom; järnvägstågen brusa fram däröfver med en brådska, som om de flydde för en farsot; de enda lefvande varelser som fylla tomheten och bryta tystnaden äro de tallösa fårhjordarna, vaktade af sina skinnklädda herdar och af de stora, vilddjurslika vallhundarna.

Och likväl, när vi, några skandinaver, på nyårsdagen styrde våra steg ditut, låg en egendomlig skönhet utbredd öfver den dystra taflan. Himlen var hög och blå, men med drifvande skyar, och sol och skugga växlade på den vida slätten, upplifvande dess enformighet, gifvande mjuka skiftningar åt den grågröna marken, växlingar åt det enahanda, ett egendomligt skuggspelsaktigt lif åt ödsligheten. Där stodo akvedukterna svarta i skuggan som tecknade med kol, där lyste några halffallna bågar glänsande hvita i solskenet, och längst borta vid horisonten höjde sig de albanska bergen i blånande soldis med hvita städer och byar på sluttningarna, med snö på de högsta topparna.

De sågo så lockande nära ut i solskenet, de små hvita städerna, så lockande vackra också, att vi beslöto att gå dit. Den närmaste utsågs som mål, det var Frascati, och så begåfvo vi oss af. Vi gingo en timme och vi gingo två, vi passerade åtskilliga järnvägslinier, otaliga diken och oräkneliga fårahjordar, och Frascati låg fortfarande därborta, lika lockande och bedrägligt nära, men icke närmare. Vi höllo på att få göra en obehaglig bekanskap med några af vallhundarna, men räddades därifrån af en herde, som betraktade oss med en vildes förvånade misstänksamhet. Han tillfrågades om hur långt det var till Frascati; det visste han icke, han hade aldrig varit där. Han var dock redan en gammal man och var antagligen född här på campagnan. Hans

blick var död och uttryckslös och han talade med svårighet som om han varit ovan därvid. Frascati var den stad som låg honom närmast och som han dagligen hade för ögonen, och dock hade han aldrig varit där. Hvilket egendomligt lif tätt intill en af civilisationens brännpunkter!

Ändtligen, i själfva solnedgången, gingo vi, efter mer än sex timmars vandring, trötta och hungriga uppför den sista sluttningen till stadsporten. Skymningen föll hastigt på mellan de gråa olivdungarne, och det var redan nästan mörkt på de trånga gatorna, när vi kommo in i staden. Men ofvanför låg berget ännu ljust i den sista, bleka dagern, som sakta drog sig upp åt toppen och till sist flöt spårlöst ut i den skumma luften.

Vi gingo in på närmaste osteria för att äta en välbehöflig middag. Värden såg ut som en bandit och serverade oss med en trumpen motvilja, men maten var god och vinet förträffligt. Det är alltid på de tarfligaste ställena som man får det bästa vinet i Italien. Vid bordet bredvid oss sutto några unga karlar och spelade kort. Allt emellanåt kommo de i gräl med hvarandra, och då skreko de som besatta; man trodde att de i nästa ögonblick skulle flyga i lufven på hvarandra, men det var tydligen bara ett litet vänskapligt ordbyte. Italienaren tycker om oljud, och hans egen röst berusar honom; han har samma nöje och behof af att skrika som ett barn. Jag såg sedan ett slående exempel därpå i Rom,

under Epiphaniafesten, vår Trettondag. Då är det sed att man samlas på ett af stadens större torg, och där slåss på barntrumpet, d. v. s. det gäller att öfverdöfva, skrika ut hvarandra. Det är ett afgrundsväsen, värre än hvad som kan beskrifvas, och det fortsättes sedan hela natten igenom, på alla stadens gator. Och det är icke bara barn och ungdom, som roa sig härmed; de gamla tyckas hafva samma nöje däraf som de små. Jag såg en gammal hedervärd borgare tåga fram på corson mellan sina båda unga söner, alla tre blåsande af alla krafter i sina blecktrumpeter med ett allvar och en öfvertygelse, som om de uppfyllde en medborgerlig plikt.

Vi sågo ett annat exempel på detta ljudets eller oljudets inverkan på italienaren här i Frascati. Då vi efter middagen ströfvade genom de mörka, nästan alldeles folktomma gatorna, fingo vi höra ljudet af en dragharmonika från en gränd. Vi gingo ditåt, sågo en liten grupp af karlar, som stodo i ett hörn, och sällade oss till dem. I den slutna ringen innanför dem sågo vi några figurer röra sig af och an, men det dröjde en stund innan vi kunde tydligt urskilja scenen. Det var två flickor, som dansade; spelmannen var en liten halt gubbe. Det fanns egentligen icke någon melodi i musiken; den var så att säga en öfversättning på dragharmonika af castagnetternas och tamburinens snabba taktslag. Och det samma utmärkte äfven dansen;

den bestod af snabba rörelser, ett oupphörligt figurerande emot hvarandra; karakteren var den samma som tarantellans, fast den var på samma gång klumpigare och mera godtycklig. Takten blef allt snabbare och snabbare; till sist gaf sig spelmannen in i ringen och började också dansa. Det hela gjorde ett på samma gång groteskt och fantastiskt intryck, där inne i den mörka gränden. Vi stodo där i en kvart, och hela denna tid varade dansen och musiken utan ett ögonblicks andrum, tvärtom eggande upp sig själf, blifvande allt mera vild och lössläppt. Då vi gingo därifrån, hade äfven ett par unga karlar dragits med i dansen, och säkerligen slutade den med att smitta hela skaran.

Vi sågo samma afton en annan liten tafla ur det italienska lifvet. Det var inne på ett litet kafé. Förutom oss var där ett sällskap på femton, tjugu personer, handtverkare och småborgare med sina hustrur och barn, som slagit sig tillsammans för att gå ut och fira nyårsdagen. De drucko likörer och pratade med denna flytande italienska liflighet som aldrig tryter. Men hvad som särskildt väckte vårt intresse var en scen, som försiggick vid bordet bredvid oss. Där hade ett par af flickorna slagit sig ner, afsides från de andra. De voro af ungefär samma ålder, elfva eller tolf år, men så olika som natt och dag. Den ena var mörk, brunhyad och svarthårig, groft och klumpigt byggd, snarare ful än vacker, men med ett godt uttryck. Den andra hade ett

det grannaste blonda hår, en liten fin och smärt gestalt och ett ansikte som förvånade och intresserade genom något främmande, egendomligt, olikt den omgifning till hvilken hon hörde. Typen var icke italiensk, den var en underlig blandning af österländskt och nordiskt. De något sneda, smala ögonen med sin mörka, beslöjade blick, ögonbrynens båglinier, den låga pannan kommo en att tänka på den egyptiska skönhetstypen, men hyn hade denna genomskinliga blekhet, som utmärker engelskan, och munnen med sina tunna, fina läppar saknade det sydländskt sinnliga draget. Det var tydligen hon som dragit sig ifrån det öfriga sällskapet; stött öfver någonting satt hon nu och tjurade med händerna för ansiktet. Den andra försökte få henne god igen, men alla hennes öfvertalningar, försök att skämta, leenden och böner besvarades endast med en föraktlig tystnad. Till slut, som en sista utväg, tog hon en bakelse från de andras bord och lade framför henne. Den sköts bort igen, lades tillbaka, sköts bort, men fick tredje gången ligga kvar. Efter en stund kom den ena handen bort från ansiktet, efter ännu en stund den andra, och så blef till slut frestelsen för stark för den lilla sårade skönheten, och efter den första munsbiten var bitterheten glömd och freden sluten. Då såg den mörka lycklig ut som efter en stor seger; men då blondinen, så snart bakelsen var uppäten, gick att återtaga sin plats vid stora bordet, var det hennes tur att känna sig sårad.

Ty då den förra kom tillbaka, mottogs hon med ett allmänt jubel, man röjde plats åt henne, gaf henne ett särskildt likörglas, medan de andra barnen blott fingo smutta ur de storas glas, och uppmärksammade henne på allt sätt, men den mörka var det ingen som brydde sig om. Hon satt en stund ensam och öfvergifven, det syntes att gråten satt i halsen på henne, och efter en stund smög hon sig ut genom dörren och försvann.

Men den lilla blonda satt kvar i otacksam belåtenhet. Nu, midt ibland de andra, framträdde ännu starkare, hur olik hon var dem, icke blott till utseendet utan äfven till hela sitt sätt. Hon hade i sin hållning, i sina åtbörder denna omedvetna nobless, som endast förvärfvas genom flere släktleds förfining, hon deltog icke i de andras stojande munterhet, utan satt tyst och smålog för sig själf, koketterade för oss med blickarna, då hon märkte att vi iakttogo henne, och smuttade då och då, kokett och graciöst som en katt, på sitt likörglas.

Det är ett utmärkande drag för italienarna, att det aldrig plågar dem, tvärtom roar och äfven smickrar dem en smula att blifva iakttagna. De äro födda skådespelare, och när de hafva en tacksam publik, erfara de samma eggelse som en skådespelare på scenen, när han känner att han har åskådarne med sig. Det lilla sällskapet där inne i kaféet hade snart uppfattat, att vi voro intresserade af deras improviserade fest, och

deras blickar gingo allt oftare, leende ett godt förstånd, öfver till oss. Och då de skulle bryta upp, kom den äldste familjefadern fram till oss och började ett samspråk. De andra följde honom och snart hade vi hela sällskapet omkring oss, pratande och skrattande om hvarandra. Sedan vi bjudit de små på bakelser, var isen fullkomligt bruten, och vi försökte få reda på det som mest intresserade oss, nämligen i hvad förhållande den lilla blondinen stod till det öfriga sällskapet. Men uppgifterna blefvo tämligen sväfvande. Att börja med påstod den som först kommit fram till oss, att han var fadern, men då han ett ögonblick gick bort för att betala förtäringen, gjorde en af de yngre i sällskapet anspråk på faderskapet. Hon själf stod emellertid med armbågarna på bordet och betraktade oss, nyfiket kisande med de smala ögonen och med sitt koketta leende på läpparna. Hvad hette hon? Vera. Det var allt hvad vi med säkerhet fingo veta.

Och så bröt sällskapet slutligen upp, efter att hafva tagit afsked af oss med sin öfverströmmande italienska hjärtlighet. Och Vera sände oss ännu en sista kokett nick i dörren.

Hvem var hon? Hörde hon verkligen till familjen, eller var hon en främmande fågel som af en slump hamnat i detta näste?

Och hvad var då hennes förhistoria, hennes lif där nu, och huru skulle hennes framtid gestalta sig? Det var frågor, som vi icke fått be-

svarade och säkerligen aldrig skulle få besvarade. Man ser stundom sådant på en resa, en scen, en framskymtande tafla af ett främmande lif, och man stannar ett ögonblick full af intresse, men tåget går vidare och taflan är borta. Man hör några få ord af en historia, hvars fortsättning alltid blir en förborgad; och dessa ord stanna sedan kvar i minnet, eggande som en gåta, och fantasien bygger vidare på dem, medan den verkliga historien går sitt okända lopp där borta i den lilla afkrok af världen där man fann den.

En sådan gåta är för mig den lilla tolfåringen där borta i Frascati, med det blonda håret och de egyptiska ögonen, och med det spirande koketta leendet, som kanske en gång skall blifva farligt.

Roma jan. 1892.

Jag vet icke riktigt, hur det kommer sig, men Roma är för mig en sviken förväntan — jag kan säga det nu utan fruktan att misstaga mig om mitt eget intryck, då jag vistats här en månad och således bör hafva haft tid att justera den första, stundom opålitliga stämningen. Och dock har det lif, som här erbjudit sig mig, varit rikare, mera omväxlande än kanske någonstädes förut på hela min resa. Tiden blir icke lätt lång i Roma för den resande som kommer dit med vaken lust att se och draga lärdom af hvad han ser. Det är en gammal sats som säger att Rom byggdes icke på en dag; det är flere årtusenden som nu byggt på den — rifvit ned och byggt för att i sin tur rifvas ned men dock lämna minnen åt eftervärlden. Man kan säga att det är ett världshistoriens, eller åtminstone den europeiska historiens åskådningsmaterial, som här erbjuder sig för ögon och sinnen. Med

resehandbokens ledtråd i handen gifver man sig in i labyrinten med vackert uppsåt och vackra förhoppningar att genomforska den, men uppsåtet slappas så småningom och förhoppningarna komma på skam. Rikedomen är alltför stor, materialet allt för mångfaldigt, man inser att vill man taga med allt, kan man endast göra det genom att taga allt mera ytligt, än man dock skulle behöfva göra. Och så lägger man bort resehandboken — denna mycket förtalade bok, som dock dess värsta belackare i smyg taga sin tillflykt till — och drifver omkring på måfå, finnande sig i att gå förbi åtskilligt för att i stället få stanna längre och komma tillbaka till ett och annat.

Det ligger för öfrigt i luften här i Roma: att drifva. Alla människor drifva här, på gator och i parker, till fots, till häst och i vagn, i muséer och ruiner, infödingar som främlingar. Det förefaller som om alla människor här lefde på att göra ingenting. Man smittas ovillkorligen däraf och börjar på att drifva med i strömmen. Hela förmiddagen drifver man så, från ruin till kyrka och från kyrka till muséum, fattas stundom af upptäcktsglädjens feber och lyckas för en stund frigöra sig från den romerska indolensen; men man behöfver blott komma ut på gatan för att den åter skall hafva en i sin makt, och så drifver man framåt corson och ser på strömmen af drifvande medmänniskor från alla jordens hörn, eller upp på Monte Pincio och hör på militär-

musiken och ser solen gå ned bakom Petersdômen, eller till Villa Borghese och fördjupar sig i dess dunkla alléer. Och om kvällarna drifver man med skandinaver, som här alla gälla för landsmän, omkring mellan Romas otaliga osterier. Och dagarna drifva bort med strömmen och man vet icke hvart de taga vägen.

Man ångrar dem icke såsom något förloradt; tvärtom, ser man tillbaka på dem en och en, synas de innehållsrika òch väl fördrifna, men ser man tillbaka på dem i följd, känner man dock en missräkning, en sviken förväntan. Hvarpå beror detta? Jag har redan sagt, att jag icke vet det, men när jag rätt tänker efter tror jag dock att jag vet det, och vill här söka förklara det, för säkerhets skull utbytande det opersonliga man mot det personliga jag.

Jag tror att det beror på de minnesmärken från det gamla Roma, världstaden Roma, som ehuruväl ytterligt tärda af tiden, härjade af alla de krigsstormar som gått öfver dem, plundrade och slagna i spillror, så att de nu stå där som nakna skelett eller ligga sammanfallna som högar af blekta kotor, dock gifva den nutida staden dess hufvudintresse och äfven grundkarakter, äro den bakgrund mot hvilken senare tiders insatser afteckna sig och som förlänar dem en skiftning af sitt eget lynne. Ty detta lynne, det är mig så helt osympatiskt, det lämnar mig kall och oberörd och icke endast det, det väcker hos mig

en oppositionslusta. Det är som om dessa ruiner ville påtvinga mig en beundran, som jag icke frivilligt kan gifva dem, och den makt, hvarmed de utöfva detta tvång, är alltid massans, volymens, storlekens — icke storhetens. Det är något brutalt, rått och innerst ofruktbart i denna fantasi, som endast var riktad mot det kolossala, som aldrig kunde skapa något själfständigt, endast mångdubbla måtten på det främmande lånegodset.

Jag vill härmed icke förneka, att dessa ruiner kunna göra ett mäktigt, till och med gripande intryck. Men hvad är det som gör detta intryck — det är, åtminstone för mig, själfva förgängelsen, icke det förgångna — det är åsynen af tidens seger öfver dessa verk, som trotsade på sin styrka, men icke kunde förlita sig på sin skönhet, och det är ett slags dyster glädje öfver denna seger. Det är icke samma känsla som den, hvilken uppfyller mig vid åsynen af medeltidens och renaissancens minnesmärken, där jag uppfylles af vemod vid tanken på utvecklingsmöjligheter, som gått till spillo, skönhetsideal, som öfvergifvits utan att ersättas af bättre, en hängifvenhet och en konstnärsadel, som senare tider icke uppnått och allt för sällan eftersträfvat. Framför dem uppfyller förgängelsen mig med saknad — så icke vid de romerska minnesmärkena. De äro som grafvårdar, på hvilka jag läser och begrundar förgängelsens skrift, icke minnets.

Vore de snart fullständigt förgångna, de gamla romerska idealen! Men jag fruktar, att de ännu, om ock i andra former, gå omkring och spöka — och därför vaknar oppositionslustan.

Och samma anda, kylig, torr och beräknande i all sin skenbara storhet, talar till mig äfven ur senare skedens verk. Det är den som präglar alla minnen af den andra stormaktsdrömmen, som Roma sett växa upp och ramla tillsamman, påfvedömets. Den har fått ett konstnärligt uttryck i Peterskyrkan, denna symbol af en kyrka, som ville bygga sitt himmelshvalf med egna händer och gifva all jordens folk plats att knäböja på sitt golf, men om den där väcker undran, nästan beundran, lämnar den mig dock kall, och den är mig en styggelse i alla de andra, guldsmidda systrarna som trängas på Roms gator. Ja, mer eller mindre synes den mig hafva smittat flertalet af de främmande andar, som Roma lockat till sig med guld eller maktspråk för att plantera nya skott i dess sterila jordmån.

Och då jag nu skall lämna den eviga staden, känner jag, att de bästa och vackraste minnen, jag för med mig därifrån, äro minnen af en kultur, som vuxit upp på främmande botten, och af en konst, hvars ideal den romerska konsten väl sökt tillägna sig men blott kunnat förvanska. — Och bland dessa minnen strålar klarast det af den hedniska skönhetsvärld, som nu är Vatikanens dyrbaraste egendom, af de grekiska ge-

stalterna, som stå där i bottenvåningens salar, i oförgänglig marmorskönhet, vittnande om en kultur, från hvilken vi aflägsnat oss så långt, så hopplöst långt, att den nu verkar som en uppenbarelse ur en annan värld.

Napoli febr. 1892.

Om man skulle jämföra civilisationen norr om Alperna med den söder om dem, skulle man kunna likna den förra vid en väl friserad, oklanderligt påklädd bodherre, som står innanför sin disk och icke begär bättre än att få tillfredsställa dina behof, önskningar och hugskott; hans lager är ofantligt rikt, du behöfver bara klappa på och du får ögonblickligen hvad du önskar. Den senare däremot är en vandrande krämare, som stryker kring med sitt lager på ryggen och skriker ut sina varor. Han är icke så putsad som den förre, men han har kanske finare blod i ådrorna; han bugar sig icke så ödmjukt till tjänst för din minsta vink, men han vill i stället att du, nolens volens, skall taga hvad han har. Den förre är en mycket nyligen adlad uppkomling, som ännu icke kommit ur vanan att passa upp; den senare är en förfallen ädling, som ännu icke riktigt glömt bort att be-

falla. Den förres hela diktan och traktan går ut på att tillfredsställa dina begär, den senares går ut på att hos dig väcka de begär som han händelsevis kan tillfredsställa. Han är en högljudd, påträngande frestare, då den andre är din ödmjuka tjänare.

Han är barn af det land, där gyllne frestelser hänga i hvarje träd och falla mogna ned i ditt sköte; där hela naturen är en stor frestelse, som lyser dig i ögonen, skriker dig i öronen, lockar och vinkar. Han är vidare barn af det land, där sysslolöshet och arbete äro så intimt förenade, att det är svårt att skilja dem åt. I första ögonblicket förefaller dig det hela som sysslolöshet, klar, genomskinlig sysslolöshet; men det är med denna sysslolöshet som med vissa till utseendet klara vätskor; låt solen, den varma italienska solen skina på den, så faller det dock till sist en bottensats af arbete därur. Så står den italienska krämaren i gathörnet, där solen lyser starkast på den hvita väggen af ett gammalt palats; timme efter timme står han där i solstekt sysslolöshet, endast då och då upphäfvande sin röst till ett gällt skrik, men stryker du honom för nära, håller han fast dig i rockskörtet och öfvertygar dig om att du ovillkorligen behöfver två tändsticksaskar till utom dem du redan har i fickan, och i att kunna påtvinga dig denna öfvertygelse består just hans konst och hans arbete.

Eller du går ut en vacker morgon med den vackra föresatsen att taga en promenad genom gatorna för att i allsköns ro kunna taga dess märkvärdigheter i betraktande. Men du har icke gått två steg, förr än du finner, att denna promenad af en hel klass af stadens befolkning betraktas med oblida ögon, såsom ett icke endast onödigt, utan äfven otillbörligt tilltag.

Hvad för slag, skulle du gå till fots genom en italiensk stad? Det är bara italienare, som möjligen kunna hafva rättighet därtill, du som är en främling, — tro aldrig att du kan dölja det, — måste naturligtvis åka. Och så tillropas du vid hvart annat steg af stadens oräkneliga droskkuskar; de smälla med sina piskor kring öronen på dig, de få sina stackars krakar att stegra sig framför dig, för att du skall tro att de äro fullblodshästar; de tro icke att du menar allvar med ditt nej, de följa dig i hälarna genom en eller ett par gator, stanna med dig och betrakta façaderna, åka efter dig rundt omkring fontänerna, och är du icke en ovanligt viljestark människa, så slutar du med att inse, att det icke endast är din hemliga önskan utan till på köpet din plikt mot det italienska samhället att åka.

Huru många gånger har jag icke till en början roat mig åt, så förvånats öfver, beundrat och slutat med att förbanna den italienska kuskens ihärdighet. Men till och med då jag själf varit offer för deras ansträngningar, har jag haft mitt nöje af att iakttaga den blandning af oförskämd-

het och godmodighet, som i olika skiftningar karakteriserar dem alla. Jag anser i allmänhet droskkuskarne för en mycket representativ klass i samhället, och den som vill studera ett främmande lands kultur bör, synes det mig, först och främst rikta sin uppmärksamhet på dem. Han skall hos dem ofelbart finna ett godt uppslag, den belysande synpunkten, den första ledtråden för sina fortsatta forskningar. Särskildt gäller detta om den italienska droskkusken, hvilken i sig inkarnerar flere af egendomligheterna i det italienska folklynnet och dessutom lämnar ett ovanligt rikt material. Det förefaller mig som om man i Italien skulle kunna räkna en droska på hvarannan eller hvar tredje människa.

Jag vill här nedan framlägga några af mina iakttagelser på det vida fältet, utan att göra anspråk att på något sätt uttömmande hafva behandlat det. — Jag har då kommit till den slutsatsen, att man lämpligast kan indela de italienska droskkuskarne i tre kategorier; de norditalienska eller florentinska, de mellanitalienska eller romerska och de syditalienska eller napolitanska. De hafva alla tre åtskilligt gemensamt, såsom t. ex. den specifika droskkuskhumorn, föraktet för allt hvad bestämd taxa heter och den otroliga skickligheten i att spåra främlingen, men skilja sig äfven i flera väsentliga afseenden lika skarpt, som de trenne landsdelar, efter hvilka jag uppkallat dem, göra det.

Liksom florentinaren eller i allmänhet toscanaren är aristokraten bland italienarne, så är den florentinska droskkusken aristokraten bland sina yrkesbröder. Det märker man redan på hans yttre habitus. Den svarta cylinderhatten är obligatorisk bland dem och redan den ger dem ett visst respektabelt utseende. De äro i allmänhet något äldre män med en smula embonpoint, yfviga, gråsprängda mustascher, en gammal viveurs frivola småleende och ett i det hela tämligen martialiskt yttre. Man skulle kunna tro att kuskbocken i Florens är en reträttplats för gamla afskedade militärer, liksom fordom postkontoret var det hos oss. De iakttaga en smula reservation i sina anbud och hålla sig i allmänhet stilla på sin bestämda station, hvarifrån de tillropa den förbigående med ett uppmuntrande, nästan beskyddande: »vuole signor». Det är förvånande, hur mycket de kunna inlägga i detta lilla korta utrop: löften om en synnerligt angenäm promenad genom de smala gatorna med sina väldiga gråstenspalats, försäkringar om ett hyggligt bemötande och ett litet trefligt samspråk, alla upplysningar du kan önska dig och flere än du hinner smälta, för att nu icke tala om att du får nöjet att åka i den bästa droskan och efter den snabbaste hästen i Florenz. Låter du förleda dig af hans uppmuntrande min, och anförtror du dig åt hans beskydd, så kom dock först öfverens med honom om priset, ty i annat fall händer det att den gamla afskedade militären i

den svarta cylinderhatten visar sig vara en afkomling i rätt nedstigande led af någon obarmhärtig toscansk landsvägsriddare. Men ett hyggligt bemötande får du och många goda upplysningar på god italienska — ja, om du så önskar kan du få en hel liten kurs i den fornitalienska historien, i bästa fall med citat ur självfva Dante.

Då du kommer till Rom, träffar du på medelklassen bland de italienska kuskarne. Den svarta cylinderhatten är försvunnen, eller om du finner den, är det endast på Piazza di Spagna, som är stationen för de fåtaliga fina ekipagen med två hästar. Öfverallt annorstädes härskar godtycket i afseende på hufvudbonad, uniform, pris och station; du finner gamla och unga, gubbar och pojkar, men alla äro de på ständig jakt efter kunder, och se de en främling, blir det en stormlöpning om hvem som skall lyckas eröfra honom. De ströfva omkring från morgon till kväll, från Vatikanen till Kapitolium, de vänta på dig, mota dig, förfölja dig, peka ut dig, faktiskt peka ut dig för hela allmänheten; de hafva nämligen ett sätt att följa dig med pekfingret, liksom ville de säga: se på den där, han går, *han går!* Eller om du går förbi en station, der ett tiotal af droskor för tillfället stå och hvila sig efter sina ströftåg i staden och hämta krafter till nya, så är det icke nog med att den första kusken smäller med piskan och ropar: vuole? Fast du så tydligt du kan ger tillkänna, att du icke alls har för afsikt att åka, så upprepar n:o 2 sitt »vuole»,

och så går det hela raden utefter, från den förste till den siste. Att säga nej eller skaka på hufvudet åt en romersk droskkusk är fullkomligt betydelselöst, det finns blott ett sätt att mota hans enträgenhet. Det består däri, att man höjer högra handens pekfinger i luften och för det några gånger af och an. Det är en specifikt romersk gest, som är det starkaste uttrycket för nekande som finnes. Då uppger han hoppet, skänker dig ett melankoliskt småleende och åker vidare för att söka sin lycka på annat håll.

I Napoli slutligen finner du proletariatet bland de italienska droskkuskarne. Den napolitanska droskkusken är mycket nära befryndad med den napolitanska gatpojken. Han börjar med att springa omkring på gatorna och skrika för sitt eget nöjes skull och därför att naturen begåfvat honom med en gäll, genomträngande röst; så stiger han ett trappsteg högre och springer omkring och skriker med en tidning eller en tändsticksask i handen; och så en vacker dag hoppar han, som han går och står, direkt upp på kuskbocken. Där tycks det som hans karrier skulle sluta; där har han sin korta glanstid, då han med en mer eller mindre modern filthatt på sned på skulten, med kokett knuten halsduk och sitt oförargligt oförskämda gatpojksleende spränger rundt kring gatorna, kastande speglosor omkring sig till höger och vänster, äggande sin stackars hästkrake eller berusande sig själf med väldiga piskmällar; men där åldras han äfven hastigt,

eller också försvinner han under sin medelålder i de mera okända och mindre uppseendeväckande yrken som frodas på de trånga, smutsiga gatorna, för att på sin ålderdom åter, med något dämpadt öfvermod, uppstiga på kuskbocken. Bland de napolitanska droskkuskarne finner man nämligen nästan uteslutande gubbar och pojkar. De förra äro klädda i en egendomlig trasuniform, en kappa med många slag, brokig af allehanda lappar, närmast liknande en trasmatta; de bilda en skärande kontrast mot de unga yrkesbröderna, som ännu i sitt medfödda lättsinne söka inbilla sig själfva och allmänheten att det är en afundsvärd sak att vara droskkusk i Napoli. Hur många tusen sådana det finnes där, vet jag icke, men säkert är att där finnes minst tio på hvarje människa som vill åka. Också är det en strid för lifvet; den starka konkurrensen har tryckt ned priserna, så att man i allmänhet kan åka för ungefär hälften af hvad taxan föreskrifver. Man gör ett streck i luften med pekfingret, det betyder en half lire, och med en resignerad axelryckning låter kusken dig stiga upp och betraktas ändå med afundsamma blickar af otåliga, sysslolösa medbröder.

De napolitanska droskkuskarne, vare sig gamla eller unga, utmärka sig icke för någon synnerlig artighet; de söka icke att fresta dig med tillrop eller anbud, de hvissla på dig eller söka på sin höjd att väcka din uppmärksamhet genom betydelsefulla blinkningar, då du betraktar

dem, genom pisksmällar, då du har dina blickar riktade åt annat håll. Men då de väl hafva dig bakom sig i droskan, äro de pratsamma, skrytsamma, muntra och galghumoristiska som alla barn af den egendomliga staden, med sitt myllrande, skrattande, skrikande och glada elände på de smutsiga gatorna, som mynna ut mot det blå, solglittrande Medelhafvet.

De italienska droskornas historia har äfven ett annat kapitel, som kanske vore ännu mera värdt att skrifvas, och det är hästarnes. Men det är ett sorgligt kapitel och bör helst skrifvas i en annan tonart än när det gäller deras, kanske icke afsiktligt, endast tanklöst grymma herrar. Det låter som en paradox, men säkert är, att vore icke de italienska hästarne, skulle man näppeligen kunna undgå att åka genom hela Italien.

Capri febr. 1892.

Det är ett ganska kosmopolitiskt sällskap i det lilla hotellet på Capri, där jag tagit in. Förutom de många som komma den ena dagen och fara den andra och af hvilka Tyskland sänder den största manliga, England den största kvinnliga kontingenten, finnes en stamtrupp bestående af en engelsk lady med sina fyra döttrar, alla mer eller mindre giftasvuxna, en ung engelsman, som kom hit för ett år sedan för att stanna en månad, men ännu icke tål att höra talas om sin afresa, ett amerikanskt äkta par, som jag ännu aldrig sett annat än i en sysselsättning, som stått i närmare eller fjärmare förbindelse med en fotografiapparat, en tysk godsägare och en rysk — ingen vet hvad för slag.

Tysken är den som jag hittills kommit närmast in på lifvet, utan någon min egen förskyllan. Han har tydligen hittills känt sig tämligen isolerad i sitt engelsktalande sällskap och tog mig

därför, i min egenskap af hjälpligt tysktalande, redan den första dagen under sina preussiska örnevingars skugga. Han är öppenheten själf, lägger icke det ringaste döljsmål på att han är »Gutbesitzer» och har ett von framför sitt namn, ungkarl med allvarliga funderingar på att gifta sig om ett eller ett par år, nöjd med sin värld, sitt »Vaterland», sitt språk, sina inkomster, sin hälsa och sin aptit. Han talar gärna och tydligen helst om sig själf, men äfven utan motvilja om sina bekanta, som vanligen hafva mycket kända eller åtminstone ett von framför sina okända namn. Han skämtar gärna med andra nationers egenheter, men förstår icke riktigt ett skämt med sin egen nations egenskaper. Han skryter med, att om han träffade en vildt främmande människa i ett kolmörkt rum, skulle han ögonblickligen kunna säga till hvilken nation han hörde, om han bara kunde få henne att säga »rothe Rose». Han gjorde experimentet med mig under vårt första samtal, visserligen icke i ett kolmörkt rum, och förlade min födelseort till Holland.

Han är liten till växten, rödlätt, tämligen korpulent men det oaktadt mycket rörlig. Han går hvarje dag mellan frukosten och middagen upp till Anacapri, en nära två timmars promenad i jämn stigning, dricker där ett par seidlar tyskt öl och äter ett par tyska korfvar hos den tyska värdshusvärden, går så tillbaka igen och har frisk aptit till middagen.

Han är lika högröstad som han är godmodig och lika godmodig som han är tröttsam.

Ryssen är så mycket det gärna är möjligt hans motsats. Han är troligen närmare tjugu än trettiotalet, storväxt, grof, tungfotad, på samma gång trög och orolig, har en tungsint, men icke vidare intelligent blick, ett ständigt leende, som icke ser vidare gladt ut. Ingen vet hvad han är — tysken påstår, att han är ingenting alls, men att hans mamma är rik, men hvarifrån han fått denna uppgift, vet jag icke — ingen vet hvar han håller till. Han stiger upp först långt fram på förmiddagen och försvinner sedan, formligen försvinner på den icke synnerligt stora ön, där man har ganska svårt att undvika hvarandra. Till måltiderna kommer han först då vi andra slutat, och alltid på olika tider — det enda regelbundna i hans lif tycks vara oregelbundenheten. Hvad gör han? Ligger han på någon klippudde och drömmer eller sofver, eller innesluter han sig i någon af öns grottor? Ingen vet det. Tysken säger sig vara öfvertygad om, att han firar hemliga orgier någonstans, men hvad det skulle vara kan han icke upplysa om. På Capri kan man icke fira några orgier. Han är en gåta, utan att dock vara synnerligt intresseväckande, en besynnerlig människa med en originalitet, som mera tycks vara att skrifva på nationalitetens än personens räkning. Tysken förklarar honom genom att peka på pannan och skaka på hufvudet.

Förhållandet mellan de båda är tydligen en smula spändt, fast spänningen förefaller att vara af mera politisk än personlig art. Tysken är öfverlägsen och ironisk och vill tydligen gärna drifva med sin antagonist, men denna är ovillig och drifver undan. Här om dagen drabbade de dock samman på fullt allvar och åstadkommo ett storartadt politiskt gräl.

Det var efter middagen. Det amerikanska paret hade gått upp till sin camera, och de engelska damerna hade slagit sig ned i läsrummet, där de spelade napolitanska visor och läste engelska romaner. Då dök ryssen plötsligt upp någonstans därutifrån och började sin middag. Sålänge den varade, gick samtalet mellan oss tre, engelsmannen, tysken och mig, tämligen trögt, ty tysken, hvilken var den som brukade hålla målron vid makt, tycktes hafva sitt intresse på annat håll. Då och då kastade han med en blinkning till oss och ett ironiskt småleende en anmärkning till ryssen, som, om han svarade, svarade något fullkomligt obegripligt.

Så småningom kom samtalet, som i början flackat tämligen obestämdt omkring, in på politik, och där slog tysken fast det med stora sjutumsspikar. Men han vände sig allt mera direkt mot ryssen, och då denne slutligen lade bort sin servet, slog han sig ned midt emot honom, med armbågarna på bordet.

Och nu gick det löst.

Tysken började med ett utfall mot Östersjö-provinserna, hvilket ryssen parerade med Elsass-Lothringen. Då måttade tysken ett sidohugg med nihilismen, men fick själf en kontrastöt med socialismen, riktade så ett dråpslag med Sibirien, hvilket dock ryssen med mera tur än skickliget afvärjde med Bismarck. Men hvad som gjorde denna sammandrabbning så roande och gaf di-spyten sin alldeles särskilda karakter, det var, att som tysken icke kunde ryska och ryssen icke tyska, så talade båda fransyska, hvilket heller ingendera kunde. Det var oemotståndligt komiskt att höra de skramlande tyska argu-menten och de tungfotade ryska fantasierna ömse-vis snafva öfver det galliska tungomålets finter.

Att börja med var tysken ironisk och ryssen flegmatisk, men så småningom blef tysken het och ryssen satirisk, och fransyskan slet jämmer-ligen ondt. Jag började allvarligt att frukta för den europeiska jämvikten; men så kom jag att se på engelsmannen, som satt borta i en vrå med ett outgrundligt leende på läpparna, och så kände jag mig lugnad och tog min hatt och gick ut.

Därute var luften mild och ren, och på den mörka himmelen lyste stjärnorna klart och stilla. Emot klippstranden brusade hafvet, lugnt och mäktigt: utan hast, utan rast, som en röst från evigheten. Och genom bruset hördes vågslagen — dom — dom — utan hast, utan rast — liksom dofva klockor, som ringde in naturen till en

evig söndagshvila. Dom — dom — utan hast, utan rast. Eller ringde de kanske till doms öfver människornas barnakäbbel. Det tog med makt, och det lyfte och bar, genom den dunkla, stilla rymden.

Herre Gud, hvad bryr man sig här om den europeiska jämvikten!

Capri februari 1892.

Capriflickorna äro, nästan utan undantag, lika dygdiga som de äro vackra. De äro så rädda om sitt rykte, stå under så sträng uppsikt af prästerna och bevakas så noga af familjens och släktens hundra ögon, att äfven om de skulle hafva lust till ett snedsprång, de icke våga det. Det är endast med yttersta svårighet, som målarne kunna förmå dem att stå modell åt sig, äfven under förhållanden, som icke kunna hafva det ringaste sårande för blygsamheten. Det är endast för ett pris, som en capriflicka skänker en främling sin kärlek, och det är giftermål. Icke så få främlingar, hufvudsakligen engelsmän och amerikanare, hafva äfven betalat detta pris — köpt hus, byggt familj och blifvit bofasta på den lilla förföriska ön. Alltid hafva väl icke dessa giftermål mellan kontrahenter med så skilda lifsvanor och förutsättningar slagit väl ut, och då man blifvit en smula

hemvan här, kan man få höra historier därom, både egendomliga, sorglustiga och tragiska. Men ett sådant giftermål är i alla fall en capriflickas högsta ärelystnad, och icke blott hennes egen, utan äfven hela släktens, och skymtas ett, om äfven aldrig så svagt tillfälle därtill, sprider sig ryktet därom snabbt och vida, och välvilliga intressenter göra sitt bästa för att skjuta på tillfället, så att det må löpa in i äktenskapshamnen.

Jag har råkat blifva vittne till dyningarna af en sådan liten roman, som rymmer åtskilliga för ön och dess befolkning karakteristiska detaljer.

Jag gick en dag upp till Tiberii klippa i sällskap med en ung amerikansk målare, som vistats en längre tid på ön i och för studier. Vi hade redan förut gjort åtskilliga promenader tillsamman, men aldrig åt det hållet; jag hade flere gånger föreslagit det, men han alltid afböjt förslaget under en eller annan förevändning. Därför blef jag också en smula förvånad, då han denna dag själf var den, som tog initiativet.

Det var en solvarm, klar dag, en af de blåaste, klaraste pärlorna i det tidens radband, som redan länge i ostörd frid glidit mellan våra sorglösa fingrar. Dagern låg smekande blå öfver hafvets höga horisont, Napoli hägrade som en violett dimma i öster, och röken från Vesuvius steg rätt upp i luften. Vår väg gick först

genom stadens hvita gränder, där kvinnorna sutto i de mörka dörröppningarna, och barnen lekte på den ojämna stenläggningen. Öfver de manshöga murarna hvälfde sig figue-d'indernas mandelformade grenskott, liksom stora, lättjefulla, groteska odjur. Och solen skimrade hvitt på de hvita väggarna, och då det blåa hafvet stundom glänste fram öfver hustaken drogs blicken upp mot den ännu blåare himmelen, och då syntes hela lifvet här sammanväfdt af idel blåa och hvita drömmar.

Så slingrade sig vägen i brantare stigning uppför sluttningen af den klippa, på hvars topp man ännu kan se ruinerna af den romerske, själssjuke tyrannens palats. Och rundt omkring tycktes hafvets horisont höja sig i takt med oss. Husen blefvo allt glesare, vinplanteringarna bredde vidare sina terrasser, murarna, som innestängde vägen, blefvo lägre och försvunno stundom alldeles, lämnande utsikten fri. Vi mötte några kvinnor, som hälsade bekant och med ett menande leende på min vän amerikanaren. Så snart de kommit förbi oss, hörde jag dem skratta och ifrigt prata sins emellan. Han såg en smula besvärad ut, då han mötte min frågande blick.

Ungefär på klippans halfva höjd låg en liten landtgård med af ålder mörknade murar. Då vi nalkades den, syntes ansikten i de små, mörka fönsteröppningarna, de försvunno igen, men just då vi gingo förbi kom en liten flicka ut på balkongen framför ett af fönstren, en svart-

hårig och brunhyad åttaåring. Amerikanaren stannade och hälsade:

»Buon giorno, Pepinella!»

Flickan log ett igenkännande och på samma gång menande leende och återgärdade hälsningen på sin capridialekt.

»Hur mår 'il padre'?»

Jo, han mådde bra.

»Och 'la madre'?»

Jo, hon mådde också bra.

»Och 'la nonna'?» (mormodern).

Jo, hon mådde också bra.

Sedan åtskilliga andra af familjen uppräknats, som också mådde bra, kom det slutligen något dröjande:

»Och hur mår Pasqualina?»

Leendet blef ännu mera menande och åtföljdes af en hastig blick inåt rummet.

Jo, Pasqualina mådde bra nu, men hon hade varit dålig en tid.

Jag hade gått några steg framåt; då jag nu vände mig om, såg jag amerikanaren stå väntande, medan flickan försvunnit; så svängde han sig hastigt om på klacken och hann upp mig.

»Ni tycks vara nära bekant med familjen?» sade jag, då vi hade gått några steg.

»Ja,» svarade han, »har varit åtminstone. Nu träffar jag dem så godt som aldrig mera.»

»Så. — Hvarför det då?»

Han ryckte på axlarna.

»Ja, det är en förbaskadt dum historia, alltsamman.» Han var tyst en stund, slog så an en skämtande ton och fortsatte:

»Ni kan för resten gärna få höra historien, den kan sätta er in en smula i förhållandena här — och tjäna er till en varning.»

Och så berättade han följande:

Under den första tiden af sin vistelse på ön, hade han en dag, i sällskap med en kamrat och landsman, gått samma promenad som vi nu i dag, upp till Tiberii klippa. På vägen hade de hunnit upp en äldre man, med hvilken de slagit sig i samspråk. Bekantskapen var snart gjord, och då de kommo fram till Pietros hus, frågade han om de inte ville stiga in och dricka ett glas vin. Inbjudningen gjordes så hjärtligt och okonstladt, att de utan tvekan antogo den. Bekantskapen med den öfriga familjen mötte icke större svårigheter än den med dess öfverhufvud, och de tillbragte i den lilla landtgården ett par timmar vid ett godt glas landtvin, omgifna af hela familjekretsen, gamla och unga, stora och små; en son och en dotter hade emigrerat till Amerika, och nu var man nyfiken på att få höra talas om förhållandena i den fjärran västern, hvarifrån brefven kommo tämligen sparsamma och kortfattade. Och då de slutligen skildes åt var det som gamla goda vänner och bekanta.

Några dagar därefter förnyade de besöket och mottogos med samma hjärtlighet. Och

så småningom blef det en vana för dem, att ett par, tre gånger i veckan hälsa på hos Pietros, dricka ett glas vin och prata bort en stund. Familjen var icke vidare välbergad, snarare fattig, men någon ersättning för vinet kom aldrig i fråga, utan fick den lämnas i form af presenter till barnen.

Så reste berättarens kamrat, men han fortsatte ensam med besöken, som gåfvo ett alldeles särskildt behag åt hans vistelse på ön, genom den förtrogna kännedom han så fick om språket, om folkets karakter och seder och bruk. Han började känna sig allt mera hemvarm i denna natur och bland dessa människor, som förenade en nedärfd rasfinhet med naturbarnets friskhet och naivitet, och tanken på afresa sköts allt längre bort i framtiden. Men så tog det tvärt slut med glädjen.

Det äldsta af de hemmavarande barnen var Pasqualina. Hon var femton år, men redan fullmogen kvinna, liksom hela familjen svart och brunhyad som en zigenerska. Hur det nu var, så hade han kommit att med förkärlek sysselsätta sig med henne, och den öfriga familjen tycktes icke heller finna något ondt däri, utan lät dem gärna prata ostördt med hvarandra. Men så en dag kommer en äldre kusin till Pasqualina — han hade så småningom blifvit bekant äfven med en stor del af släkten — till honom och säger, att man började

på att prata mycket om hans besök hos henne, och att hennes rykte kunde lida däraf. Det var nu tid för henne att tänka på att bli gift och — allt nog, hon lät honom så tydligt som möjligt förstå, att han komprometterat henne.

Han svarade naturligtvis, att han var mycket ledsen, om så vore fallet, så mycket mera som det skett honom fullkomligt ovetande och mot hans vilja. Han ville på intet sätt draga något obehag öfver dem, som visat sig så vänliga mot honom, och han skulle därför, så ondt det än gjorde honom, alldeles upphöra med sina besök. Rosita, så var kusinens namn, föreföll icke riktigt nöjd med denna utgång af sin mission, tycktes hafva något mera på hjärtat, men kunde icke komma ut med det, och så skildes de med ömsesidigt beklagande af att skvallret skulle behöfva störa det goda förhållandet.

Han hade hållit ord och därefter — det var nu ett par månader sedan — icke förnyat sina besök hos Pietro's, ja, till och med alldeles undvikit hela Tiberii klippa. Han hade först trott, att Rosita med afsikt öfverdrifvit hela saken, men sedan nu hans ögon blifvit öppnade, fann han sig i själfva verket inom en ganska vid krets rundt Pietros landtgård, omfattande icke blott hela Tiberii klippa utan äfven staden och en god del af Marinan, där han bodde, vara föremål för en uppmärksamhet, som han förut icke gifvit akt på eller tydt på annat sätt.

Den yttrade sig i menande leenden, i alldeles omotiverade hälsningar från och häntydningar på Pasqualina, i anbud på att få köpa hus o. s. v. Han fann att en god del af öns befolkning var i komplott mot honom, och afsikten därmed kunde icke längre vara honom tvifvelaktig. Att börja med tänkte han på att resa sin väg, men, som han nu fastnat i sina studier och ogärna ville öfvergifva dem, beslöt han att stanna och låta saken så småningom dö bort af sig själf. Det föreföll honom också, som om intresset för hans person så småningom slappats, och så hade han nu i dag gifvit vika för lusten att få höra hur det stod till med hans gamla vänner där uppe hos Pietro's.

Vi hade emellertid kommit nästan upp på höjden af klippan, då amerikanaren plötsligt stannade, såg bort åt några vinplanteringar på sidan om vägen, svängde sin hatt och ropade: Buon giorno, Rosita! Jag följde riktningen af hans blick och såg tvenne kvinnor, en gumma och en yngre kvinna, som varit sysselsatta i vinplanteringen, men nu afbrutit sitt arbete och med viftningar hälsade på oss. Amerikanaren tvekade ett ögonblick, men vinkade så åt mig att komma med, och på en smal gångstig mellan planteringarna klättrade vi de båda kvinnorna till möte. Hälsningarna voro på ömse sidor mycket hjärtliga, och äfven jag fick min andel af handslagen och välkomsten. Sedan de första frågorna

och svaren om välbefinnandet voro undanstökade, ville gumman ovillkorligen bjuda på vin. Vi vägrade i det längsta, men måste slutligen gifva med oss, och begåfvo oss så alla fyra till en liten källare, insprängd i berget under själfva ruinerna och tydligen hörande samman med dem. Där lågo ett par stora vinfat, och några buteljer stodo uppradade efter väggarna. Rosita letade fram tre glas af tämligen tvifvelaktig renhet, drog upp en butelj och skänkte i. Under tiden förde gumman ordet med lifliga gester. »Det var mycket godt vin, af årets skörd, Rosita hade själf pressat det, med sina egna händer.» Så skålades det, först med Rosita: a vostra salute, per centi anni! så med gumman, som var ännu frikostigare: a vostra salute, per mille anni!

Gumman var liten och torr, med ett ansikte, alldeles genomkorsadt af rynkor. Litet häxaktig såg hon ut som flertalet italienska gummor, men ansiktet hade nog varit vackert i unga dar, ögonen voro ännu pigga och lifliga, och munnen log ett ständigt löje. Rosita var väl bortåt trettiotalet, hade något mycket behagligt, väl uppfostradt, nästan fint i hela sitt väsende, men ansiktet var blekt och tidigt åldradt. Hon såg icke stark ut och klagade öfver att hennes bröst hade varit klent hela denna vinter. Det var influensan, som icke ens hade lämnat Capri obe-rördt. Jag fick sedan höra, att Rosita hade haft en kärlekssorg, efter hvilken hon aldrig fullt repat sig. Hon hade varit förlofvad med en af

de förmögnare unge männen på ön, bröllopet var redan utsatt, men ett par dagar innan det skulle äga rum, blef fästmannen borta på hafvet.

Gumman höll fortfarande samtalet vid makt. »Hvarför såg man aldrig till den amerikanska signoren mera här uppe?»

»Ja, det visste nog Rosita.»

Rosita log ett matt leende och svarade att Pasqualina icke mera var sig lik. Man skulle nästan kunna tro, att hon gick och sörjde någonting, flickan.

Och gumman vände sig till mig och skakade på hufvudet och sade med en betecknande åtbörd mot min följeslagare:

»Testa dura! Testa dura!*»

»Nå, mådde man inte bra här på Capri?»

»Jo, det gjorde man visst det.»

»Och billigt var det att lefva, och vackert var det hela året om, och vinet var godt, och en och annan vacker flicka fanns det väl också.»

»Ja, det kunde inte bestridas.»

»Nå, hvarför skulle inte då den amerikanska signoren på allvar slå sig ned här på Capri, där han trifdes så bra. Hon mindes, då han kom, då var han blek och mager, men se nu bara på honom, nu var han fet och stark och brun och såg ut som en riktig capreser. Hvarför skulle han inte stanna för alltid då?»

»Nej, han kunde tyvärr inte.»

* Ordagrant: Hård skalle!

»Ack, det var bara undanflykter. Var den svenska signoren inte heller gift?»

»Nej, det var han inte.»

Gumman skakade medlidsamt på hufvudet. Och så fingo vi oss en liten åskådlig föreläsning i capresisk äktenskapsfilosofi. Hon tog upp en näsduk ur Rositas ficka, och höll den i ena handen med de fyra hörnen samman. Så letade hon reda på en slant i sin egen ficka och lät den falla ned i den sålunda bildade påsen. »Så här är det, när man är ogift,» och hon skakade på påsen — »det låter ingenting hur man skakar på den. — Men så här är det när man är gift —» hon letade reda på en slant till och lät den falla ned till den andra — »det klingar, det klingar!» — Och hon skakade på påsen, så att slantarna klingade mot hvarandra, och hela det gamla ansiktet lade sig i leende rynkor.

Vi skrattade, och äfven Rosita drog på munnen, en smula vemodigt.

Vi sutto där ungefär en halftimme, och under tiden gick samtalet af och an, om Capri, om Amerika, ja, till och med om Sverige, hvarom begreppen på de båda capresiskornas sida dock voro mycket dunkla. Så frågade vi, om de icke ville återgälda besöket nere hos oss på Marinan. Jo, det ville de nog gärna, men Gud vet om det någonsin blefve af. Det var så lång väg, och de kommo nästan aldrig längre än till staden, och icke ens det så ofta. Det var

tio år sedan Rosita varit nere vid Marinan, och gumman mindes icke ens när hon senast var där — det var nog en tjugu, trettio år sedan. Hela deras lif förflöt här uppe på Tiberii klippa.

Och dock är det icke mera än en timmes väg mellan Marinan och höjden, där vi sutto. men för att man skall kunna förstå detta bör man veta, att invånarna på Capri kunna delas i tre, sins emellan skarpt begränsade samhällen: fiskarbefolkningen nere vid Marinan, invånarna i staden Capri och dess omnejd, och slutligen de i Anacapri, som ligger på sluttningen af Monte Solaro, som reser sig högre upp på motsatt sida mot Tiberii klippa. Dessa trenne samhällen miss-akta hvarandra ömsesidigt, umgås nästan icke alls sins emellan och äro icke alls befryndade genom giftermål och släktskap.

Emellertid blef det tid att bryta upp. Vi skildes åt med handslag och ömsesidiga försäk-ringar om belåtenhet och vänskap.

»Vi kommo väl snart tillbaka?»

»Ja, hvem visste det, snart skulle vi kanske resa.»

»Å, hvarför skulle man resa från Capri, där man hade det så bra? — Den amerikanska signoren komme nog tillbaka igen och hälsade på Pasqualina?»

Han skakade skrattande på hufvudet, och vi skildes åt.

Då vi gått några steg, vände vi oss om. — Då stod gumman där och hotade med fingret och ropade, halft skämtande, halft förtrytsamt: »Testa dura — testa dura!»

Palermo mars 1892.

Jag bor här i Palermo i ett gammalt palats, numera sjunket till rangen af hotell och pension. Det är många högättade palats här i Italien som gått den vägen, många hafva icke ens stannat där utan sjunkit djupare ändå. Jag minns en gång, då jag gick och ströfvade på Roms gator i sällskap med en i Rom sedan flere år bosatt landsman. Då kommo vi äfven bort till den gamla Ghetton, numera till största delen raserad och förvandlad till ett torg, där en massa barn af utpräglad judisk typ lekte. Så snart de fingo syn på oss, omringade de oss och började tigga; med mycken möda lyckades vi befria oss från den efterhängsna svärmen, men en halfstor, i trasor klädd flicka förföljde oss envist, erbjudande sig att visa oss några gamla målningar i ett hus i närheten. Vi läto henne slutligen få sin vilja fram och följde henne till en gränd i närheten af synagogan. Hon stan-

nade framför ett hus, som, ehuru förfallet och vanvårdadt, dock ännu bar en prägel af storhet och prakt, men innan vi hunnit taga dess yttre i nogare skärskådande, voro vi omringade af en massa kvinnor och barn, som, skrikande om hvarandra, drogo oss in i huset för att visa oss dess märkvärdigheter.

En sorgligare syn af storhet i förfall vet jag mig sällan hafva sett. I de höga praktrummen voro väl ett tiotal familjer inlogerade, i ett armod och en smuts, som man väl knappast finner annat än söder om alperna. Ouppbäddade sängar på golfven, några trasiga stolar, husgeråden kastade huller om buller i vråarna. Och öfver detta elände hvälfde sig de höga taken, med sina trots åldern ljusa och leende målningar, sorglösa skepnader, som med sitt renaissanceleende skådade ned på armodet, liksom de förut skådat ned på prakten. Det var en kontrast, så skärande, att man blef illa till mods och fick brådt om att komma ut i den fria luften igen.

Palatset hette Palazzo Cenci, vi fingo veta det vid utgåendet, och det var som om detta namn ännu mer förökade förfallets tragik.

Men för att återgå till mitt palats här i Palermo, så bär det en vänlig, godmodig, en smula småborgerlig prägel öfver sina mer eller mindre högättade drag. Hvad namn det fordom bar vet jag icke — nu heter det »Pension Suisse», af hvad anledning har jag heller icke kunnat utfundera. Så väl värd som värdinna och upp-

passning äro genuint italienska, i det hela finns det icke ett spår af schweiziskt mer än till namnet.

Icke heller bland gästerna finnes — åtminstone för tillfället — någon schweizare. De äro samt och synnerligen — mig undantagen — italienare, komna från skilda delar af landet för att besöka den här pågående utställningen. Som de icke äro många, inalles blott en sex stycken, och vi gemensamt intaga en slags familjemiddag under värdens och värdinnans presidium, har jag haft tillfälle att iakttaga och lära känna dem bättre än hvad vanligen låter sig göra i ett hotell med dess gående och kommande.

Värdinnan, som tydligen är den, hvilken har högsta ledningen af hotellet om hand, är en fet, frodig gumma, som med mycken värdighet intar högsätet vid bordet, öfvervakar uppassningen och då och då upplifvar konversationen mellan gästerna, som nästan alla tyckas vara stamgäster och personliga bekanta till henne. Det är åtskilliga tecken som tala för att hon är af god familj, och att hennes nuvarande ställning icke är den som hon hoppats på och drömt om, utan snarare den till hvilken hon fått resignera sig. Men hon resignerar sig med bibehållen värdighet och utan att visa några tecken till bitterhet eller dåligt lynne. Nu är det en gång som det är, och hon gör tydligen det bästa af det.

Det är en af de bästa, mest tilltalande sidorna i det italienska samhället, att ståndsskillnaderna här tyckas mycket mindre skarpt utpräglade än

hvad på åtskilliga andra ställen i Europa är fallet, och särskildt i umgängeslifvet, i den personliga beröringen mellan de skilda klasserna nästan icke alls kunna spåras. Det är ytterst välgörande att se, hur en af samhällets bättre och en af dess sämre lottade medlemmar här kunna samtala med hvarandra utan att det kan märkas en skymt af nedlåtenhet å den ena sidan, af ödmjukhet eller afund å den andra. Det ligger en naturlig god takt, ett medfödt frisinne häri, som de germanska folken ännu långt ifrån hafva tillägnat sig.

Värden är sjuklig och infinner sig icke alltid vid bordet. Då han kommer är det i filttofflor och nattrock; han säger icke ett ord under hela måltiden och försvinner före desserten.

Bland gästerna är en skolinspektör från Rom, goddagspilt, myndig, alltid en smula pedantiskt ironisk i sin samtalston, i grund och botten godmodig liksom de flesta människor, som äro svaga för god mat; en ung agent från Napoli, pratsam, liflig, mager, med stora gester och starka ord, vaken i sin uppfattning och icke blyg för att tala om hvad det vara må, utan att dock alltid lyckas skyla sin brist på bildning med sitt goda hufvud; vidare en ämbetsman, som har dålig mage, som därför är sur, ordkarg, ointresserad och lik alla andra människor, som hafva dålig mage, af hvad nationalitet och stånd de än må vara.

Hvar annan eller hvar tredje dag infinner sig äfven en bror till värdinnan, en gammal militär

med martialiskt utseende, jämte hans skägglösa, uniformsklädda son. Värdinnan är tydligen stolt öfver dem, och deras närvaro kastar en viss glans öfver bordet. De synas äfven medvetna om den ära de göra henne, men jag skulle mycket misstaga mig om icke besöken hafva en ganska talande grund i dålig ekonomi.

Den egendomligaste figuren vid bordet är dock en gammal präst, som af de öfriga med en något föraktfull familjaritet, med ett gäckande sken af vördnad kallas Padre Salvatore. Han bor icke i pensionen, men han är regelbunden middagsgäst där. Han är lång, mager och framåtböjd, det vanligen orakade ansiktet är fågelaktigt skarpt med små, på samma gång sluga och trötta ögon, en väldig näsa, en bred, hopfallen mun med snåla drag om giporna. Den svarta kaftanen är sliten — hela gestalten gör ett intryck af hunger. Och hungrig är han också — åtminstone är han storätare. Under hela den förra delen af middagen äter han utan att säga ett ord, äter och dricker; den fyllda vinkaraffinen vid hans kuvert tömmes hastigt och måste regelbundet påfyllas. Om någon af de andra gästerna tilltala honom, mumlar han blott ett ohörbart svar i munnen. Endast med värdinnan, vid hvars högra sida han har sin plats, talar han då och då några ord.

Men då middagen är halfliden och vinkaraffen påfylld, blir han medelpunkten för de öfriga gästernas uppmärksamhet och intresse. Denna upp-

märksamhet är dock icke af synnerligt smickrande art — den består däri att man drifver med honom, och temat är hans prästerliga kall. Att börja med svarar han på de ironiska anmärkningarna, på de gäckande frågorna endast med ett hånfullt, skrockande skratt, men så småningom löses hans tungas band, han blir ifrig, ger svar på tal, dundrar emot tidens otro, höjer sitt knotiga finger i luften, förutsäger den kommande domen, uttalar sitt anatema öfver alla kyrkans motståndare. Då och då griper han i ifvern med sina knotiga fingrar om min arm — jag sitter närmast bredvid honom — och vädjar till mig, hvars tystnad han tolkar som sympati. De andra gästerna skratta, och alla göra sitt bästa att ansätta honom så hårdt som möjligt. Så händer det att han tröttnar och för en stund återfaller i sin förra tystnad, endast svarande på stickorden med sitt hånfullt segervissa skratt, till dess en eller annan anmärkning åter uppväcker hans domnade stridslust.

Denna scen har nu upprepats hvarje dag under den vecka, som jag tillbragt här. Nya gäster hafva kommit och liksom de andra från första stunden gjort Padre Salvatore till skottafla för sina kvickheter. Äfven värdinnan deltager stundom i skämtet, ehuru hon i allmänhet visar honom en viss undfallande uppmärksamhet. Han tyckes själf vara van därvid och finna det i sin ordning. Säkerligen sitter han här på det sättet året om, en skottafla för alla de växlande gä-

sternas skämtsamhet, då vinet stiger honom åt hufvudet vittnande om och försvarande sin förfallna tro, själf en förfallen spillra i dess skeppsbrott. Det är något groteskt hos honom, som stundom tvingar en att draga på munnen, men det är på samma gång något tragiskt, nästan hemskt, något som pekar utom honom själf, gör honom till en sinnebild för ett helt tidsskede; — för hvar gång jag stiger upp från bordet och lämnar dem i deras dispyt, i dessa fraser som jag nu kan utantill, har jag en ohygglig känsla af att jag setat i ett sällskap på förfall, och det är icke endast vid Padre Salvatore som denna känsla är knuten.

Stackars Padre Salvatore! Du är en storätare, en skräflare, dina ord klinga tomma och ihåliga, och du tar munnen full först sedan du fyllt din buk; jag fruktar att din öfvertygelse är lika luggsliten som din kåpa; du är ful, frånstötande och i grund och botten mig osympatisk, men jag vet dock icke hvarför jag hyser en liten gnista af sympati för dig och icke drager undan min arm, då dina knotiga fingrar gripa om den efter hjälp. Är det därför att du är ensam och underlägsen och på förfall, är det därför att du har förfallets hemska, skärande tragik öfver ditt roffågelsansikte? Säkert är att jag icke kan tänka på dig, utan att i tankarna tillägga: stackars Padre Salvatore!

Girgenti mars 1892.

Det finns väl intet land, som borde vara så rikt på sagor som Sicilien. Hvilken sällsam saga är icke hela dess historia. Efter hvarandra hafva de kommit, forntidens kulturbildande folk, och byggt sina hem på de soliga kusterna, sina fästen på de otillgängliga klipporna inne i landet. Hur har man icke kämpat om denna ö, hur har man icke åtrått den, hur dyrt har man icke betalt dess vinning, och hur segt har man icke försvarat hvarje tumsbredd af dess mark! Den har varit som en kokett, trolös skönhet, lockande alla till sig, hängifvande sig åt ingen, skänkande några stunder af lycka för långa dagar af lidande. Är hon nu mätt på segrar och nederlag, har hon nu pröfvat nog af växlande äfventyr, och glömsk af främmande nycker på allvar öfverlämnat sig åt det land, hvars namn hon bär? Det är väl ännu för tidigt att döma om, ännu har hon blott i yttre måtto offrat sin

självständighet, ännu bär hon blott den italienska kappan lätt kastad öfver axlarna, ännu har hon icke glömt sina gamla beundrare för sin nuvarande äkta man.

Hon är mera trofast mot sina minnen än hon varit mot dem, som lämnat dem åt henne. Man kan ännu fragmentariskt läsa hennes historia i hennes reliker. Här resa sig ännu några grekiska pelare i enkel skönhet, påminnande om hennes första kärlek, den djupaste af alla och den som lämnat de djupaste spåren efter sig, hennes ungdomsdröm om ett lif af klarhet och harmoni, af en jordisk skönhet, så högboren att den sorglöst stormade himmelen, och af tankar, så själfmedvetna, att de icke fruktade att trampa jorden; där möter ögat en arabisk fönsterbåge, smärt och fantastisk, skönt nyckfull i sina linier, och då fylles sinnet med drömmerier om detta folk, som med ungdomlig våldsamhet stormade fram öfver jorden, föryngrande och befruktande, eröfrande icke blott med skärpan af sin klinga och makten af sin hänförelse, utan äfven med sin tankes finhet och sin fantasis rikedom; detta folk, som för en tid äfven tjusade den sicilianska skönheten och tryckte sin bildningsprägel på hennes mjuka sinne.

Men den ungdomlige eröfraren måste vika för främlingen från norden, som kom, mörk och allvarlig, ryckande till sig det sydländska bytet och hållande det fast i sina hårda, järnklädda händer. Som icke tjusade utan kufvade, och

som icke ens i njutningens ögonblick, då soliga drömmar började förvekliga hans stränga sinne, lade af den tunga rustningen och lämnade svärdet ur sina händer. Tunga och allvarliga, slutna inom sig självva, med fasta murar och tvärhuggna tinnar, stå de normandiska fästena på de soliga kusterna, underliga gengångare från norden, ännu liksom på vakt mot detta land, som ler så förföriskt emot dem.

Och samma blandning, som förvirrar och tjusar ögat i konst och byggnad, finner man äfven i folkets typ och — så vidt en främmande kan döma — karakter. De äro i allmänhet icke vackra, sicilianarne; den vanliga typen är en groft byggd, undersätsig gestalt, med ett bredt, brunhyadt ansikte, inramadt af det kolsvarta håret. De starkt tecknade ögonbrynen äro neddragna öfver ögonen, så att de nästan bilda en nedåtvänd båglinie, och därför synes blicken sällan fri och öppen, näsan är bred, och munnen har starka, köttfulla läppar, som dock kunna blotta ett sorglöst leende öfver bländande hvita tänder. Men så öfverraskas man plötsligt af att hos en ung gosse eller flicka finna en grekisk, ädelt skuren profil, eller en österländskt släpande blick, eller ett nordiskt tycke, som nordbon känner befryndadt med sig utan att kunna definiera hvari det består. Och då man lämnat det italienska larmet på en gata, kan man några steg utanför stadsporten möta en landtbo, som är lika ovillig att inlåta sig med

främlingen, lika sträf och fåordig som någon germansk bonde.

Jag vet icke, om det berodde därpå, att gamla vikingar spökade i mitt sinne, men då jag på tåget rullade tvärs igenom Sicilien, från Palermo till Girgenti, fann jag för första gången i denna sydländska natur något som påminde mig om hemmet. Det var i form och linier, i de fjärran blånande vidderna något af ett svenskt skärgårdslandskap, blott att vattnet saknades och var ersatt af de gräsbevuxna sänkorna mellan bergen. Det gör ett vildt och ödsligt intryck, det inre af Sicilien; icke ett träd så långt blicken når, intet annat än gröna berg och gröna dalar och steniga, branta stigar, som slingra sig utefter sluttningarna. På sluttningarna beta getterna i stora flockar, hundarna ligga och sofva i solgasset, herden sitter och stirrar mörkt framför sig; på stigen kommer en bonde ridande på sin åsna, han har den oundgängliga långa sicilianska bössan liggande öfver knäna, de tunga sadelpåsarna svälla ut på ömse sidor om sadeln, den rödbruna hufvan hänger ned öfver ena örat. Han är troligen bara en fredlig bonde, men han ser ut att vid behof och tillfälle kunna spela röfvare con amore. Icke en byggnad, hvart man ser, icke en rök som blånar mot den blåa luften. Men då man farit i timmar, ser man en grå klippa höja sig upp ur grönskan, och på toppen af denna gråa klippa ligger en grå stad, som liknar en ruin. Dock är det rikt och

bördigt hela detta skoglösa, solstekta högland; men man måste komma ned till kusterna, helst till den östra, som behärskas af Etnas rykande, molnomslutna pyramid, för att återfinna den sydländska naturen i all dess yppiga skönhet.

En af dessa gråa städer på toppen af en grå klippa var Girgenti.

På ena sidan skådade den ut öfver höglandet, men på den andra sänkte sig landet som en enda lummig trädgård ned mot stranden, och från stranden höjde sig åter hafvets vida yta mot den solgnistrande horisonten. Kvällsolen göt en mild, genomskinlig klarhet öfver hela nejden, då jag gick ned från sluttningen för att besöka de grekiska tempelruinerna, som ligga där ned emot stranden. Och åter erfor jag denna känsla, som jag förut så ofta erfarit i Italien, känslan af landskapets historiska karakter. Den gjorde ett klassiskt intryck, denna nejd, där nu grönskan spirade på den grekiska stadens mark. Allt var öppet, fritt och stort; det var lugn och hvila i alla linier, ett genomskinligt ljus öfver alla färger; markens yppiga grönska stängde aldrig för blicken, ty genom den jämna sluttningen blef utsikten fri öfver trädtopparna, och hafvets blåa grund var aldrig skymd. Man förstod att detta var den rätta hemvisten för ett lif, där intet skydde ljuset, ett lif som älskade den fria rymden och den starka dagern, som lät solen spela in mellan hemlifvets arkader och den friska vinden löpa fritt mellan templens

pelare. Det var säkert ingen slump, som fört de grekiska nybyggarne till denna nejd; helt visst funno de här något som liknade hemmet, och hafvet, som brusade nedanför dem, var ju detsamma, som sköljde hemmets kuster.

Där nere på kullarna ligga nu ruinerna af de grekiska templen, långsamt förvittrande rester af en förgången kultur. De flesta äro blott kummel af sönderbrutna, sammanstörtade stenblock, hvaröfver en eller ett par pelare resa sig, liksom beskådande förödelsen; endast tvenne, Junotemplet och Concordiatemplet, äro, i synnerhet det senare, tämligen väl bibehållna och gifva ett begrepp om hvad de voro, innan krig och brand och jordbäfning sköflat dem och tiden tärt på dem.

Det är icke lätt för den nutida betraktaren att förstå det språk de tala. Vid beskådandet af andra minnesmärken från en förgången kultur, finns det dock alltid något som sammanbinder, en ledtråd för tanken, som den kan följa trappsteg för trappsteg tillbaka till den grund, ur hvilken verket vuxit upp; här för icke längre någon stig tillbaka, här öppnar sig en afgrund, som man icke kan springa öfver, man kan blott stanna vid randen och undrande betrakta den rosenskimrande hägring, som höjer sig där på andra sidan i en skönhet, som synes så lockande nära och dock är så oupphinneligt fjärran.

Och dock, det är egendomligt hvad en enda pelare kan lära en mer än tjugu volymer. Vi

äro, de flesta af oss åtminstone, i det fallet ännu som barn, vi behöfva bilder till texten. Här inför dessa gamla, sammanstörtade tempel kände jag liksom en fläkt från det förgångna Hellas omsusa mig, här stod jag inför en uppenbarelse af dess kultur, som ännu i tillintetgörelsen, i rytm och linier bar prägeln af dess en gång så friska, så lefvande skönhetsideal, och här syntes det mig som om jag skulle kunna våga språnget och nå den andra stranden.

Men språnget vågades icke, och hägringen bleknade bort och försvann. Uppifrån staden hördes kyrkklockornas snabba, brådskande klämtslag, och solen sänkte sig i majestätisk långsamhet bakom hafvets skarpa rand.

I det ännu dröjande ljuset gick jag åter upp mot staden. Getterna drefvos hem till stallen, ännu ryckande till sig en sista munsbit från vägkanterna, stadens småborgare promenerade med hustrur och barn utanför porten, men där inne på de redan mörka gatorna rådde larmet och stojet af en nutida siciliansk afton, en bullrande glädje mellan tröstlöst gråa murar.

Siracusa mars 1892.

Karnevalen håller på att bli gammal, hans glansdagar äro försvunna. Den tiden är förbi, då han, ung ännu, endast vårdslöst skylande sin hedniska nakenhet med medeltidens narrkåpa, drog fram genom landet, i ystert öfvermod skramlande med sin bjällra omkring öronen på det allvarliga, stadgade samhället, tills det glömde sin värdighet och för några korta dagar åter hängaf sig åt sin barnaålders lekar och sin ungdoms dårskaper. Den tiden är förbi, då han strafflöst skar öfver banden och ställde reglerna på hufvudet, då han gjorde lagarna till skottaflor för skämtet och själfsvåldet till lag, då han narrade ung och gammal att med ystra krumsprång hoppa öfver skrankorna och ut i vildmarken, och då hans finger godtyckligt flyttade visarna på tidens urtafla tillbaka ett eller annat århundrade. Karnevalen börjar på att bli gammal, och det är nästan som han skämdes

en smula öfver sin egen dårskap. De band, som han förut lossade, börja på att snärja honom själf, och den tid, som han så ofta gäckande skrattat upp i ansiktet, har slutat med att göra äfven honom till proselyt. Han har blifvit tamare och mera städad, af hedendomen finnes icke längre ett spår, och den medeltida kostymen börjar få ett allt mera modernt snitt. — Han åker nu mera i vagn och dansar i balsalongerna, för en städad konversation och kväfver stundom en gäspning bakom den skrattande masken. — Saken är den, att han förlorat sina illusioner, blifvit blaserad och världsklok; han tror icke längre på sitt eget skämt eller, rättare, på det allvar som låg under skämtet. Han är nu mera i sina egna ögon intet annat än en maskeradfigur, och den roll han så ofta spelat, börjar på att trötta honom själf, så att orden blifvit tomma ljud och skrattet en grimas.

Men han har dock äfven sina älskvärda sidor, den gamla karnevalen, nu på sin ålders dagar, sidor som förut kanske icke fått göra sig så mycket gällande. — Han är som en gammal ungkarl, hvilken, sedan han rasat ut och blifvit mätt på triumfer och äfventyr, känner sig gripen af en egendomlig, halft vemodig längtan efter andra, lugnare, mindre stormiga nöjen i en trängre, intimare krets. — Han trifves icke längre så bra midt i det moderna lifvets trängsel, men när han kommer till en liten afskild vrå, kan han finna sitt nöje i att anordna en liten enkel

fest, och då blir han vid godt humör, när han finner sig välkomnad och omhuldad af människor, som icke äro bortskämda med nöjen, utan för hvilka hans ankomst är ett evenement, en enastående tilldragelse under årets kretslopp.

Sådan var det jag stötte på honom i Siracusa, den lilla landsortsstaden med de stora minnena. Där hade jag det nöjet att vara tillsamman med honom i två dagar, och där lärde jag mig att hålla af den gamle skämtaren. Han hade slagit sig ned midt på torget, och där satt han i borgerlig godmodighet och slog takten till ungdomens danser, nickade godt förstånd åt ålderdomen, som gick och såg på, men ägnade sig i synnerhet åt barnen, satte dem i sitt knä och berättade historier för dem, öppnade sin kista för dem och lät dem pynta sig efter bästa förmåga med de gamla kostymerna, som han sparat från forna, mera lysande fester, narrade dem att skratta med sina miner och upptåg, och syntes som mest nöjd, när de små hade roligt.

Och det hade de. I den primitiva festsalen, ett träskjul, upptimradt på torget, svärmade de omkring i sina brokiga dräkter, riddare och spanska danserskor, munkar och nunnor; kostymen var icke alltid så trogen, och man var nöjd med litet. Hade man icke annat, så drog man skjortan utanpå de andra kläderna, och så gick man stolt med på karnevalen. Jag såg en liten

tjock femåring, hvars hela maskeradkostym bestod af en gammal hjälmliknande hatt, som föll honom öfver öronen. Med denna hatt var han lycklig som trots någon och väckte icke blott uppseende utan äfven afund bland de andra småttingarna.

Och hur man dansade! Utan andrum, utan ett ögonblicks hvila, så länge musiken varade, med en öfvertygelse, en hängifvenhet, som för det mesta hade ett långt försprång framför skickligheten. Och detta vare sig det gällde små eller stora. I Italien, åtminstone på den italienska landsbygden och i de aflägsna städerna, dansar man ännu uteslutande för dansens egen skull. Det är undantag, att de båda könen dansa med hvarandra, ehuru äfven det förekommer; det vanliga är, att två män eller två kvinnor dansa tillsamman, och männen dansa för det mesta bättre än kvinnorna. Jag såg denna kväll två helt unga arbetare dansa tillsammans; det var det skickligaste paret af alla, och det var ett nöje att se, hur väl de förde sig.

Den ene, han som förde, var väl några och tjugu år gammal, starkt byggd, svartmuskig, ett äkta sicilianskt utseende, den andre var en yngling, ännu i uppväxtåren, smärt och lätt, med ett nästan kvinnligt behag i sina rörelser. De voro medvetna om sin skicklighet och visade sig en smula, uppfunno variationer i dansen, hade sina tours de force, sina fria fantasier på det regelrätta temat. Danserna voro moderna,

våra valser och polkor med små förändringar, men deras uppfattning af dansen var fullkomligt antik; steget var här icke långt mellan nöjet och kulten.

Utanför på torget trängdes hela stadens befolkning, som icke hade råd eller icke lust att betala de tjugu centimernas entré. Kvickheterna voro icke synnerligen märkvärdiga och upptågen tämligen tama, men rösterna så mycket mera högljudda, och får en italienare skrika, har han alltid något roligt. Ännu, då jag vaknade i gryningen, hörde jag de sista bortdöende tonerna af karnevalen — om det nu får kallas toner.

Dagen därpå, det var karnevalens sista, brändes han offentligen på torget. Ridande på ett vildsvin fördes han dit i triumf, föregången af stadens musikkår och följd af hela dess befolkning. Det hade regnat hela dagen, men nu på kvällen lyste det upp, och i den dunkla kvällsdagern, med en strålande stjärnhimmel öfver sig och den skrattande, pratande, vimlande och skrikande skaran omkring sig, tog sig den klumpiga maskeradfiguren egendomligt fantastisk ut, där han satt grensle på vildsvinet och med en meningslös åtbörd sträckte ut sina armar, skrattade sitt meningslösa skratt och gjorde sin meningslösa grimas. En schåare nere från hamnen höll liktalet, med stora gester och flödande vältalighet, slutande med att dansa en fantastisk indiandans om sitt offer. En annan tände på

luntan, och inom några ögonblick stod karnevalen i lågor, kastande skenet af sina röda flammor på de svartmuskiga, skrattande ansiktena, och spridande ett regn af gnistor rundt omkring sig. Då han slutligen, halfförtärd, störtade samman i lågorna, gaf karnevalsglädjen upp andan i ett sista, långdraget tjut, och så gick hvar och en hem till sitt, välbehagligt trött som man är efter ett godt, uppfriskande skratt. Men på torget låg karnevalen själf som en svart, kolande askhög, ur hvilken han dock, sedan ett nytt, solbelyst år gått sitt kretslopp, skall stiga upp i förnyad glans och härlighet, liksom en ny fågel Phoenix. Dock, det kan icke förnekas, hans ungdom är icke evig, den obarmhärtiga tiden biter sina märken äfven i honom, år för år blir han äldre, får han en smula mera grått i håren, och en gång kommer väl äfven för honom den sista dagen, en gång kommer väl äfven han att ligga där som en utbränd askhög, ur hvilken ingen gnista af glädje mera kan väckas till lif igen.

Den följande dagen, som log ett enda soligt löje öfver haf och stad och öfver den vida ödemarken rundt omkring, som ännu omgärdas af det forna Siracusas förfallna murar, såg jag dock ännu ett litet landtligt efterspel. Då firades karnevalens graföl därute i ruinerna, på den gamla grekiska teaterns nötta fotsteg, och rundt de i yppig grönska klädda latomierna, dessa väldiga, ur berget uthuggna afgrunder, där for-

dom fångarna försmäktade och nu citronerna mogna i drifhusluften mellan klippväggarna. Familjevis och gruppvis tågade man ut ur staden, ungherrarna med sina mandoliner hängande öfver axeln, och så dansades det i gröngräset och promenerades mellan ruinerna och dracks vin i alla de små tavernerna, som äro spridda där rundt omkring. En sådan dag ter sig det italienska lifvet som en enda idyllisk fest; och när man tänker på att denna sol lyser året om med endast några korta dagars regn och gråväder, att denna ständigt gröna mark lägger bort den ena blomsterdräkten för att ikläda sig den andra, så förstår man att detta folk skall hafva lätt att le, och att löjet lätt skall kunna brista ut i karnevalens lössläppta, självsvåldiga skratt.

Capri mars 1892.

Jag har visst förut en eller ett par gånger varit inne på kapitlet om dansen i Italien, men jag hoppas, att mina förra synder må vara glömda och förlåtna, då jag ännu en gång vill upptaga ämnet till behandling, denna gång — jag vill åtminstone förmoda det — till slutbehandling. Det är nu verkligen så, att dansen, där man ännu finner den i sin nationella eller lokala egendomlighet, är ett af de mest slående uttrycken för folkets lynne, för dess fäderneärfda vanor, dess af landets natur beroende lifsvillkor, dess sätt att älska, glädjas och arbeta. Bergsbons dans är en annan än slättbons, sjömannens en annan än åkerbrukarens, och om man jämför t. ex. en svensk dalpolska med en italiensk tarantella, har man in nuce alla skiljaktigheterna mellan de båda folkens karakter. Vid fiolens toner eller tamburinens välkända taktslag sättes blodet i svallning, rasegendomligheterna åter-

taga sitt välde öfver hvardagsmänniskan, det som annars ligger djupast, mest undangömdt, springer fram i ljuset, och hur olika den nutida italienaren eller spanioren eller ungraren är mot ett förflutet århundrades, då han dansar är han densamme, den, som århundrade efter århundrade lefvat i denna trakt, bränts af dess sol, druckit dess vin, brukat dess jord eller plöjt dess vågor.

Dess värre, nu gå valsen och polkan segrande öfver världen, dragharmonikan följer med i släptåget, de nationella danserna och de nationella instrumenten draga sig skamsna undan till någon bortskymd vrå och våga sig endast fram, då vinet och munterheten eldar modet. Eller också blifva de ett kuriosum som måste betalas med klingande mynt och visas på beställning för den skådelystna främlingen.

Så börjar det på att blifva fallet med tarantellan, dansen som hör hemma i den trakt, hvilken breder sig rundt det rykande Vesuvius och sköljes af den napolitanska golfen. Att få se tarantellan dansas är icke svårt; svårare är det att få se den dansas för sin egen skull, med lif och lust och hängifvenhet för dansen, utan någon baktanke på förevisning och betalning. Ett sådant tillfälle har dock erbjudit sig åt mig här på Capri, och det är om det jag nu vill tala.

Det var på en liten improviserad fest nere i Marinan, den lilla fiskarbyn som ligger på stranden gent emot Napoli. Deltagarne i festen voro ett trettiotal capribor, alla mer eller mindre

släkt med hvarandra, och festlokalen var perukmakarens salong, den största som fanns att tillgå, prydd med blommor och grönt, med dukade bord och öppna dörrar ut åt stranden, hvarifrån vågornas brus trängde in som ett svagt, aflägset ackompagnemang till festen.

Den började, såsom en napolitansk fest bör göra, med maccaroni, och maccaronerna åtos, såsom de äfven kunna ätas, med fingrarna. Sedan därefter något stadigare rätter af kött och bakverk intagits, nedsköljda med caprivin, helst drucket ur buteljerna, sedan skålar föreslagits på vers och prosa, flyttades borden undan, så att golfvet blef fritt, och från ett hörn hördes snart tamburinens eggande taktslag. Den första tarantellan var tämligen matt, dansad af endast två par, alla kvinnor, af hvilka tvenne voro öfver femtiotalet. De som lättast låta locka sig af tarantellan äro gummorna, och de dansa den vanligen med mera ifver, om också icke med större behag än de unga; bland dessa och i synnerhet bland de unga karlarne finner man redan nu många som icke ens kunna dansa den.

Men sedan början var gjord, kom det snart mera fart i dansen, stämningen steg, rörelserna blefvo mera rytmiska och på samma gång djärfvare, ögonen glänste lifligare, och flere, som förut dragit sig undan i vråarna, öfvergingo från åskådare till deltagare. Då gummorna kommo fram, mottogos de med skratt och gäckande tillrop och trängdes undan af yngre krafter; men de

bidde sin tid, och då de unga krafterna voro medtagna af en tio minuters oafbruten rörelse, hände det att de på slutet ännu kunde få sig en släng med.

Tarantellan är ingen svår dans, men den fordrar uthållighet och, för att dansas väl, icke så litet fantasi samt smidighet hos männen, behag hos kvinnorna. Med afseende på uthållighet presterades förvånansvärda prof; de funnos, hvilka dansade nästan i ett, med endast korta hvilostunder, i mer än tre timmar. I det senare afseendet voro kvinnorna afgjordt öfverlägsna. Den capresiska kvinnotypen är kanske den vackraste i hela Italien; det fina hufvudet med sitt svarta, i nacken uppfästa hår, de rena, ädelt formade dragen, de mörka ögonen med sin lugna, varma blick, i hvilken det endast stundom blixtrar till af något liknande lidelse, läpparnas vekt böjda linie, den på samma gång kraftiga och behagfulla gestalten, den smidiga gången, allt förenar sig till ett helt, som icke sällan når upp till fulländad skönhet. Det är en njutning för ögat att se en ung capresiska stiga upp för de branta vägarna, bärande på hufvudet en börda, som ofta är mer än vanlig mansbörda, och bärande den rak och stolt, utan att böjas eller svikta. Och en icke mindre njutning var det nu att se dessa gestalter röra sig i dansen, fritt och obundet, icke ens under det snabbaste tempot förglömmande sig i en oskön ställning.

Men det var i synnerhet två af dem, som utmärkte sig framför de andra, på samma gång de inlade helt olika karakter i dansen. Den ena af dem, den äldre, Rafaella, hade namn om sig att vara den bästa danserskan på ön, och fast hon nu hade sin första ungdom bakom sig, var gift och moder till flere barn, såg man genast att ryktet var välförtjänt. Hon dansade med fullkomlig lidelse, ögonen, som icke ett ögonblick lämnade den, mot hvilken hon dansade, blixtrade nästan hotfullt, genom kroppens smidiga böjningar, de snabba sprången, stegens och rörelsernas fantasirika omväxling, det fullkomliga uppgåendet i dansens njutning, fick den en karakter af något lössläppt, otämdt, zigenaraktigt. Det var tarantellan i sin fullaste, ursprungligaste mening, en dans, i hvilken endast takten binder, och allt det andra är ett fritt, tillfälligt uttryck för den dansandes lynne, vilja och känslostämning.

I tarantellan är det alltid två som dansa samman. I takt med tamburinslagen figurera de emot hvarandra, närma sig hvarandra, skiljas åt, locka och undfly hvarandra, höja armarna i luften och knäppa takt med fingrarna, svänga rundt några gånger, rygg mot rygg, med ansiktet vändt öfver skuldran, så att blickarna icke släppa hvarandra, byta plats och börja åter samma lek med nya variationer. Fantasien har fritt spelrum, det gäller blott att hålla takten och följas åt, att i den motdansandes ögon läsa sig till hans eller hennes intentioner. I detta samspel är det dock

vanligen kvinnan, som är den ledande, mannen som följer, och särskildt var detta fallet med Rafaella. Hon ledde icke blott, hon formligen befallde med blickarna, ingöt sin vilja eller sin nyck hos mannen, så att till och med de sämsta dansörerna fingo fart i benen, en smula eld i blodet, uppfunno nya konster med benen och pröfvade djärfvare språng, då de dansade gent emot henne. Rafaella hade icke blott lärt att dansa, hon hade tarantellan i blodet, hon var biten af tarantelns gadd, och hennes yra smittade.

Den andra var en ung flicka, liksom Rafaella korallförsäljerska. Francesca hade fått uppfostran, varit ett par år i Amerika och kunde icke blott tala engelska, utan äfven ganska godt reda sig med franska och tyska. Hon var i början en smula tillbakadragen, och det låg något dämpadt, lamt öfver hennes dans. Men då några danser gått, började musiken och rörelsen öfva sin trollkraft öfver henne, Capriflickan stack fram under den främmande fernissan, och mot slutet var hon den ifrigaste, outtröttligaste af alla. Hennes rörelser blefvo dock aldrig så djärfva som den andras, och hon gaf sig aldrig så fullt hän; äfven sedan blygheten försvunnit, fanns det en stillsam nobless, något sedesamt och behärskadt öfver hennes rörelser och hela väsende, som gaf en egendomligt kysk karakter åt den i sig själf så lidelsefulla dansen.

Roligt var det äfven att se ett par småflickor, tolf eller tretton år gamla. De hade

redan caprikvinnans stolta, nästan förnäma behag öfver sina outbildade gestalter, och det var som om medvetandet därom förlänade samma förnäma karakter åt deras dans. De dansade nästan hela tiden på stället, med små, obetydliga rörelser, på sin höjd nedlåtande sig att någon gång knäppa med fingrarna, men deras blickar talade tydligare tarantellans språk, och blott i deras ögonkast, smäktande eller koketta, låg det lika mycket karakter som i de andras lifligare rörelser. Det var intressant att jämföra deras dans med de äldre kvinnornas, hvilka vuxit upp på en tid, då Capri ännu var en plats utom den allmänna stråkvägen; det var två generationers olika sätt att gifva uttryck åt samma sak; hvad som hos den ena generationen fanns i en ursprunglighet, som stundom kunde verka groft, fanns hos den andra förfinadt, väl uppfostradt, men dock ännu icke förvanskadt.

Och oafbrutet ljödo tamburinens hårda taktfasta slag borta från hörnet. Kvinnan, som slog den, blåste stundom på tummen, röd och svullen af hamrandet, och slog så friskt på igen. Hon var förvånande skicklig på det enkla instrumentet; icke nog med att hon aldrig ett ögonblick förlorade takten, utan hon lyckades äfven frambringa något liknande en melodi ur trumskinnet. Bredvid henne satt en gammal gubbe, vaggade med kroppen i takt med de dansande, blundade med ögonen och småmyste som åt gamla, ljufva minnen; då och då stämde han i med en strof,

hvars ord voro omöjliga att uppfatta, och då hörde man melodin, som tamburinen blott kunde antyda. Stengolfvet nöttes halt af de trampande fötterna, värmen steg alltjämt och stämningen med den, allt flere af åskådarne lockades in i dansen, sedan vi främlingar gjort början och trotsat medvetandet om vår svenska olämplighet för de italienska sprången. Tamburinen aflöstes någon gång af en dragharmonika, och tarantellan af en polka, i hvilken endast de unga karlarne deltogo; men det blef aldrig någon riktig fart hvarken i dragharmonikan eller polkan, och då de varat en stund, bröt tamburinen otåligt igenom med sin snabba, eldande takt, och kvinnorna voro genast färdiga att följa maningen.

Ett par gånger dansades äfven tarasco, en annan nationaldans, af helt annan karakter än tarantellan. Den dansas af fyra par, takten är långsammare, vaggande, karlarne vagga af och an med kroppen, och det hela med sitt oafbrutna kretslopp, parens ömsevisa gång förbi och emellan hvarandra, är en egendomlig blandning af väfvaredans och sjömansdans. Men som det icke fanns mer än tre par, som kunde dansa den ordentligt, öfvergaf man den snart och återgick till den outslitliga tarantellan.

Först vid midnatt slutade balen efter att hafva varat oafbrutet i mer än tre timmar. Ryktet om festen hade spridt sig, och tamburinen hade väl äfven lockat, så att när vi lämnade lokalen, stodo åskådarne packade i dörren i mångdubbla led.

Därute var det stjärnklar himmel, mildt svalkande hafsluft och brus af vågor emot den långgrunda stranden. Ofvanför våra hufvuden reste sig Tiberii klippa med skarpa konturer mot natthimlen, och borta vid horisonten låg Napoli som en enda lång ljusstrimma. Stundom flammade det till rödt uppe i luften ofvanför den; det var skenet från Vesuvius' rykande krater. Det gör ett egendomligt intryck att i den sydländskt mörka natten, i stillheten och tystnaden, se denna eld från jordens innandömen; och man förstår att den, fast bortglömd och opåaktad såsom allt hvad man dagligen har för ögonen, dock måste spela in i det lif som lefves här och gifva det en särskild karakter. Och då förstår man äfven hvad tarantellan är — en sjömansdans, dansad på vulkanisk mark.

Den följande morgonen hade man bekanta i alla dörrar nere i Marinan — mer och mindre skrynkliga baldamer, som tvinnade sin tråd på den primitiva sländan, nickade och frågade hur det stod till. Hon som slog tamburinen kom, sotig och hardt när oigenkännlig, med en kolsäck på hufvudet; men rak var hon i ryggen, och handen som fasthöll säcken tycktes icke hafva lidit något men af nattens ansträngningar. »Sempre coraggio!» Men Francesca gick med tutor på båda pekfingren, betäckta med stora blåsor efter tarantellan.

Assisi april 1892.

Italien är kyrkornas land. I tusental ligga de spridda öfver landet, krönande bergens toppar, där städerna hakat sig fast vid sluttningarna, höjande sig öfver dalarnas och slätternas jämna husrader. Öfverallt, hvart man rullar fram på järnvägen, eller åker efter hästar eller går på sina ben, ser man dem hvälfva sina kupoler, grönskimrande af koppar, resa sina tornspiror, genom hvilkas genombrutna väggar den blåa himmelen lyser fram, eller breda ut i solen sina marmorglänsande, färgrika fasader. De flesta äro barn af länge sedan förgångna sekler, alster af ett trosnit, till hvilket vårt sekel icke kan visa något motstycke, och af en konstnärlig sträfvan, som nu åtminstone söker sig andra områden. På deras murytor och i deras hvalf hafva renaissancens alla, stora och små, kända och okända mästare ödslat med alster af sin medeltida tro,

rörande sig i en värld af under, myter och legender med barnets säkerhet, af sin friska, naiva uppfattning af den verkliga värld, i hvars midt de lefde, af sin famlande, än hänförda, än grubblande sträfvan emot nya ideal, nya konstformer och nya uttrycksmedel. Det är ett helt släkte af helgon, profeter, munkar och nunnor, änglar och djäflar, som blicka oss till mötes från de svartnade murarna, lefvande sitt lif med blicken extatiskt riktad mot ett annat, med händerna knäppta i barnslig andakt, eller vridande sig under marternas kval. Det är en egendomlig förening af verklighet och fantasi i alla dessa bilder; den tiden gick legenden lefvande omkring bland människorna, och gränsen mellan saga och historia var utplånad; därför verkar extasen aldrig osann, andakten aldrig uppskrufvad, alla dessa myter äro berättade så enkelt, som man berättar något upplefvadt, dessa helgon skildrade så förtroligt, att vi tycka oss känna dem, och då midt i den diktade världen en liten, på bar gärning gripen detalj ur hvardagligheten lyser fram, ett humoristiskt löje skimrar igenom troshänförelsen, verkar det aldrig störande, endast lefvandegörande.

Detsamma är fallet då legenderna berättas i ord. Då S. Antonio var i Rimini, gick han en dag, då kättarne icke velat lyssna till hans predikan, ned till hafsstranden och ropade: Hören Guds ord, I fiskar från hafvet och floden, eftersom de olyckliga kättarna icke vilja höra det!

Och plötsligt samlades då till stranden en så stor mängd fiskar, att man aldrig sett så många där förr. Och alla höllo de hufvudet öfver vattnet, och alla stodo de vända mot S. Antonio, och alla i den största stillhet och ordning; de små fiskarna stodo närmast stranden, de medelstora efter dem, och så längst bort de största fiskarna. Och då de hade ordnat sig på detta sätt, började S. Antonio att tala till dem: »Mina bröder fiskar!» säger han, »I ären — efter eder förmåga — mycken tack skyldiga eder Skapare, som har gifvit er ett så föränderligt element till boning; sålunda hafven I, allt efter ert behag, sött och salt vatten; han har gifvit er många tillflyktsorter för att undfly stormarna; han har dessutom gifvit er ett klart och genomskinligt element, och föda, hvaraf I kunnen lefva.» Därefter uppräknar han flere andra förmåner, som de hafva åtnjutit, såsom att de voro de enda djur, som öfverlefde syndafloden, att det var dem förunnadt att mottaga profeten Jonas, att de tjänade till föda åt Herren Jesus Kristus, »hvilken, fattig som han var, icke hade något att köpa för». Af alla dessa orsaker, slutar han, »ären I skyldiga Gud mycken lof och pris, som gifvit er så mycket godt, framför de andra varelserna!» Och vid dessa hans ord började fiskarna att öppna munnarna och nicka med hufvudet, och med dylika tecken, allt efter sin förmåga, lofva Gud.*

* I Fioretti di S. Francesco.

Eller då S. Francesco en dag mötte en yngling som hade fångat en turturdufva för att gå och sälja den, fylldes han af medlidande med den stackars fågeln med de sorgsna ögonen och bad ynglingen att få den. Denne gaf honom icke endast den, utan äfven alla de andra dufvorna. S. Francesco mottog dem i skötet och talade till dem med mild röst: »O, mina systrar, enfaldiga och oskyldiga och kyska turturdufvor, hvarför låten I taga eder? Nu vill jag rädda er från döden och bygga er ett bo, så att I mån befruktas och föröka eder, enligt eder Skapares vilja.» Han gjorde så, och sedan stannade dufvorna alltid hos honom och lämnade honom icke, utan att han med sin välsignelse gifvit dem lof därtill.

Då man läser en sådan liten historia, ser man, genom myter och legender, mannens eget fromma, milda ansikte lysa fram, mannen själf, såsom han gick och stod i sitt vackra, af gröna fält inhägnade Assisi, med sinnet fylldt af en kärlek, som famnade icke blott människorna, utan äfven djur och växter, hela naturen, såsom den uppenbarade sig för hans barnafromma, stort seende ögon. Han är kanske den i all sin enkelhet storslagnaste och mest sympatiska personligheten från hela detta tidsskede, och då man kommer till Assisi blir hans bild sällsamt lefvande för en. Denna nejd i sin idylliska, fridfulla skönhet förklarar och utfyller historien om hans lif. Och den kyrka, som bär hans namn,

och för hvars skull man nu besöker staden, är en af de vackraste, stämningsfullaste i hela Italien.

Jag såg den en söndagsmorgon under mässan. Ifrån stationen gick jag uppför sluttningen till kullen, på hvars topp staden ligger. Det var en strålande solskensmorgon, stilla och varm. Uppifrån staden hördes klockornas ringande, och det gamla Franciscanerklostret aftecknade sin höga, imponerande profil mot den solskimrande luften. Det ligger i stadens ena utkant, resande sig på väldiga undermurar; själfva klostret är nu upphäfdt och förändradt till barnuppfostringsanstalt. Af kyrkorna — ty här, såsom flerstädes i Italien, är det två kyrkor, byggda den ena ofvanpå den andra — är det den undre, den äldre, som är den vackraste och intressantaste; och det var den som mitt besök först gällde.

Då jag trädde in genom den vackra portalen, kunde mina af solljuset bländade ögon först icke urskilja någonting annat än ett lågt, mörkt rum, buret af pelare, öppnande sig i perspektiv åt tvenne sidor under de breda hvalfven, här och där genomskimradt af svaga ljusstrimmor från de målade fönstren. Borta från koret hördes ett mummel af stämmor, så en kort strof af höga barnröster, så åter mumlet och barnens svar. Det hela gjorde ett obeskrifligt mystiskt, gripande intryck, och man förstod hvilken makt den katolska kyrkan har däri, att den talar till människans fantasi och skönhetskänsla, väcker stämning, sätter de hemliga känslosträngarna uti

vibrering och låter konstnjutningen ingå som ett moment i andakten.

Så småningom vänjde sig blicken vid den skumma dagern; ljusstrimmorna från fönstren lyste upp under hvalfven, och detaljerna började träda fram ur taflan. Jag gick fram åt koret till, där några ljus brunno på högaltaret, rundt om hvilket prästerna sysslade. I hufvudgången sutto några gamla tiggare, några kvinnor och barn, men i de båda tvärskeppen, där dagern var starkare, fast alltid dämpad, från de stora målade fönstren, var den större delen af menigheten samlad. Det var mest kvinnor och barn, som lågo på knä i spridda grupper; de flesta af dem hade gröna kvistar i händerna. Då och då reste sig några upp, bytte plats eller gingo; andra kommo och gingo då först in i sakristian, där de af sakristanen fingo sina kvistar, med hvilka de trädde ut i kyrkan. Mässan gick sin gång, men blef snart, såsom oftast den katolska mässan, enformig och tröttande, och min uppmärksamhet drogs så småningom till själfva kyrkan, som låg där, dunkel och hemlighetsfull, i den skumma dagern.

Det är icke lätt att beskrifva det intryck den gör. Den är låg, utan att dock verka tryckande; hvalfven höja sig icke, de breda ut sig, men deras linier äro dock spänstiga, och deras former icke tunga. Dessa låga hvalf, målade i dunkla färger, de breda skeppen med sina hemlighetsfulla perspektiv, den ständiga skymningen endast genombruten af färgadt ljus, allt förenar sig till

ett harmoniskt, sällsynt vackert helt af stillhet och begrundande, andakt och ödmjukhet. De som byggde denna kyrka voro inspirerade af S. Francescos anda.

Och alla väggarna äro betäckta med verk af renaissancens föregångarne och första mästare. På hufvudskeppets murar finner man spåren af de äldsta, de hvilka icke lämnat något namn efter sig och hvilkas verk plånats ut för att lämna plats åt yngre efterföljare, eller, där de skonats af människorna, plånats ut af tiden. I skymningen kan man knappt urskilja någonting, man anar en stel, otymplig kontur här, ett grimaserande ansikte där, men försöker man leta ut kompositionen, tappar man snart spåret, och allt upplöser sig i ett otydligt virrvarr. Endast de åldrade, dunkla färgerna gifva muren sin varma, mättade ton. Men i koret och tvärskeppen äro målningarna, fastän blekta af århundradens matta dager och höljda med århundradens smuts, dock så pass bevarade, att man kan se hvad de föreställa. Det är scener ur Frälsarens lif, en korsfästelse som fäster blicken först genom de trenne korsfästa kropparna, åt hvilka konstnären förlänat ett ljus som ännu icke förbleknat, sedan genom det naivt rörande hos gruppen af sörjande kvinnor vid korsets fot. Och nere vid dess ena sida upptäcker man en madonna med ett blekt, genomskinligt, förklaradt ansikte mellan tvenne helgon, af hvilka det ena är S. Francesco. Konstnären är Lorenzetti, ett namn, som man fått kärt

i Siena. På en annan vägg finner man en annan madonna mellan helgon och änglar, denna målad af Cimabue, ett af de första namnen som möter en i denna tids konsthistoria. Men här har lifvet, uttrycket ännu icke blifvit frigjordt ur den byzantinska masken, och man låter med glädje blicken glida öfver till den rad af helgon i half figur, som målats af Giotto eller hans elever. Det är smala, bleka, färglösa ansikten som göra ett overkligt intryck, och teckning och modellering äro ännu konventionella och matta. Men det finns dock ett egendomligt behag i dessa ansikten, något förklaradt i uttrycket, som förebådar Fra Angelico; särskildt ett kvinnoansikte är af stor skönhet. Och i kupolen slutligen finner man Giottos berömda fresker, hvilka förhärliga Franciskanerordens trenne löften, fattigdom, kyskhet och lydnad, en öfversättning i färg af Dantes verser. Dessa målningar uppfylla hela kyrkan, det finns icke en fläck bar på murarna, det enda som lyser hvitt i denna harmoni af mörka färger är de båda marmorvårdarna vid ingången.

Den öfre, nyare kyrkan stod tom och öfvergifven och gjorde ett kallt, intetsägande intryck. Där finnas äfven berömda fresker af Giotto och hans elever, med ämnen hämtade ur S. Francescos lif. Men de verkade icke längre på samma sätt här uppe, i den fulla dagern, under de höga hvalfven, omgifningen var främmande, och jag öfvergaf dem snart för att gå ut i solljuset.

Nedanför mig bredde sig slätten i sin ljusa vårgrönska, rik och bördig, med sina rader af höga, smärta popplar, omgifven af de umbriska bergen. Solen lyste ännu starkare, där den stod midt på himmelen, hvart man såg skimrade det för ögonen af ljus och späd grönska. Ur portalen kommo några barn med sina gröna kvistar i händerna; och det syntes mig att de försinnligade den harmoni som rådde mellan det soliga landskapet i sin återuppväckta ungdom härute och den åldriga, skumma kyrkan därinne, dessa båda kontraster, som fullkomnade hvarandra. Och jag förde ett vackert minne med mig från den helige Francescos stad.

Lucca april 1892.

Jag skulle vilja likna en italiensk småstad — en af de bättre, allra helst en af de Toscanska, vid en fin, vacker gumma, med skrynklor kors och tvärs i den förr så släta huden, skrynklor som gifva henne ett vördnadsfullt utseende, då hon är allvarlig, och ett älskvärdt humoristiskt, då hon ler. Och hon ler gärna, och då hon ler, glömmer man hennes ålder, ty leendet är lika ungdomligt, som hennes skrynklor äro åldriga. Som alla gamla tycker hon om solen; under en kulen och grå himmel förmörkas hennes ansikte, tyckes hon huka sig ned och huttra af köld, och då träda alla bristfälligheterna fram, och då synes hon vara en grå och förfallen ruin af forntida skönhet. Men låt solen bara lysa på henne, och skröpligheterna äro glömda, det kommer glans i blicken, lefnadslust i leendet, och frestades hon, skulle hon kunna begå dårskaper eller våga äfventyr som i sin ungdoms

dagar. Men frestelserna äro sällsynta numera, och därför nöjer hon sig med att hvila på sina lagrar och drömma om sina minnen. En historia har hon alltid att berätta, och ofta har hon många. Det är historier om hetsigt blod och starka passioner; blodet flyter i strömmar och passionerna stå i ljusan låga, och du ser förundrad på den gamla och frågar: har du verkligen varit med om allt detta? — Hon ser så lugn och fridfull ut, nu på sina gamla dagar, att man kunde tro att hela denna stormiga forntid vore en diktad saga, om icke röda ärr och rostiga reliker bure vittne om sanningen af hennes ord.

En sådan liten stad är Lucca, och jag såg den då den hade en af sina bästa dagar. Det var på Långfredagen, här en tidig vårdag, badande i sol och grönska, späd, ljus grönska, lik ett lätt flor, här och där sömmadt med skära fruktblommor, kastadt öfver de toscanska kullarne. Det tunga, rasslande tåget pustade sin rök upp i den genomskinliga luften och rusade med en brutal brådska fram genom denna nejd, som låg där rundt omkring med sina ljusa, ljusa färgtoner, där skiftningarna mera anades än sågos, där äfven skuggorna verkade som ljus, där allt var så lätt, så genomskinligt, så jungfruligt, att det syntes som en dröm, en sådan dröm som man drömmer om våren, i skuggan af ett träd, med solen skimrande igenom på de slutna ögonlocken. Och det var med uppriktig glädje

jag lämnade det föga drömlika fortskaffningsmedlet, för att några timmar dröja i Lucca, som låg där solbelyst midt i drömlandet.

Man blir lätt en smula veckvill på resa, och jag hade verkligen icke någon aning om hvilken dag det var, då jag gjorde min första, orienterande vandring genom den lilla staden. För mig, som såg den för första gången, tycktes den heller icke hafva klädt sig i helgdagsdräkt. Det rådde visserligen stillhet på de hvita gatorna med sina perspektiv af gröna fönsterluckor, men denna stillhet harmonierade så med omgifningen, att den tycktes vara bofast och icke tillfällig; då jag besökte den praktfulla katedralen, sutto åtskilliga kvinnor där inne och flere kommo, men en italiensk kyrka står aldrig tom; och då jag kom till de smala gatorna i utkanten, såg jag snickaren arbeta i sin öppna bod och smeden hamra på städet, som stod ute på gatan. Det var först sedan jag gjort en vandring rundt staden på de gamla vallarna, nu förbytta till en enda grönskande allé, från hvilken man på ena sidan har utsikt öfver staden med sitt virrvarr af brutna, oregelbundna tak, sina smala, hvita gator, där solen spelar in och aftecknar gaflarnas fantastiska linier, sina höga, fästningsliknande kyrktorn, genombrutna af bågfönster, ett af dem med ett stort, grönskande träd högst uppe, vällande öfver murkrönet som öfver bräddarna på en skål, — på den andra öfver den vågiga slätten med sin späda vårgrönska, där

endast en och annan cypress skjuter upp i mörk ensamhet, sina små, i solen hvita, i skuggan nästan svarta byar, och sin gränslinie af blå, förtonande berg, — det var först sedan jag gjort denna vackra, enastående promenad och vid fyratiden åter begaf mig af inåt staden, som dagens betydelse uppenbarades för mig och jag blef vittne till dess firande.

Jag befann mig inne på en liten tvärgata, då jag, där denna öppnade sig mot en af hufvudgatorna, fick se några alldeles svarta figurer skrida förbi i långsam takt. Jag skyndade dit och såg då hela gatan upptagen af ett långt tåg af alldeles svartklädda gestalter; äfven ansiktet var täckt af den svarta kapuschongen, som blott hade tvenne hål för ögonen; två och två i ledet, en på hvardera sidan af gatan, skredo de fram under en djup tystnad, som stundom afbröts af en helt kort, sjungen strof. Tåget började med småttingar, som icke kunde vara mer än fem, sex år, små svartklädda spöken, som trippade fram på ännu litet ostadiga ben, och hvilkas stora, svarta ögon nyfiket tittade ut genom hålen på kapuschongen. Så gick det i långsamt och jämt stigande skala uppåt, och den sista halfdelen af tåget bestod af vuxna män. Allra sist kommo tre som skilde sig från de andra därigenom att de voro barfota; den som gick i midten bar den korsfästes bild, i icke fullt naturlig storlek, under ett rödt draperi, de på sidorna höga kandelabrar af

silfver. Allra sist en präst i full ornat med två korgossar, svängande rökelsekar.

Tåget var långt, bestod af allra minst två hundra personer; i skymningen eller mörkret skulle det gjort ett hemskt, dystert intryck, men nu sken middagssolen starkt och gladt på de svarta gestalterna, och genom denna kontrast blef intrycket mera fantastiskt och besynnerligt än egentligen hemskt.

Jag sällade mig till den lilla skaran, som följde tåget åt. Det var mest unga flickor, flertalet vackra, med stora smäktande ögon, barhufvade eller med en svart slöja lätt bunden kring hjässan. Solen tycktes med välbehag smeka deras unga, friska ansikten, som för att taga igen skadan för alla dem, som de svarta maskerna dolde.

Gatan löpte ut på ett torg, och vid torget låg en kyrka. Här gick tåget in, och jag följde med. Kyrkan var full af folk, som tycktes hafva väntat på dess ankomst. Trängseln var så stark, att jag måste stanna nere vid porten och icke kunde uppfatta något af den kyrkliga ceremonien. Men jag blef i stället vittne till en annan liten tafla, som fäst sig i mitt minne som en af de vackraste och mest karakteristiska från detta — de missnöjde må säga hvad de vilja — på skönhet och karakter ännu så rika Italien.

Där nere, där jag stod, hade äfven tågets förtrupp, de minsta småttingarna, slagit sig ned.

De hade satt sig på golfvet och på trappsteg, där bänkarna icke räckte till. Så lyfte en af de minsta plötsligt upp kapuschongen, och ett litet varmt, leende barnaansikte tittade fram. Exemplet smittade, det var en varm dag, och de heta ansiktena behöfde svalkas i den dunkla kyrkan, den ena kapuschongen efter den andra lyftes upp, det ena barnaansiktet efter det andra blottades, man nickade åt hvarandra, utbytte hälsningar och leenden, man var tydligen stolt och road af det värf man fyllde, men varmt var det, och en smula trött var man också. Ett vackert italienskt barnaansikte är nu bland det vackraste man kan se, men aldrig har jag funnit dem så vackra som här inne i den skumma kyrkan, som en liten glad och leende öfverraskning tittande fram under de svarta, dödgräfvaraktiga hufvorna. Men så kom en af de äldre och tillsade dem att betäcka ansiktena igen; det var icke tillåtet att blotta dem — kapuschongerna drogos ned, och synen var åter försvunnen. Det var åter några små svarta spöken som sutto där, och endast de muntert glänsande ögonen skvallrade om, att det var små späda, bekymmerlösa leenden, som doldes under de dystra sorgedoken.

Efter en kvart var ceremonien slutad, och tåget satte sig åter i gång. Två och två trädde de små sörjarna ut i solskenet och skredo fram genom en annan gata, till en annan kyrka. I slutet af tåget aftecknade sig åter den korsfästes förvridna gestalt mot den blå luften, rökelsen

omgaf den som med en gloria, och sången ljöd stundom entonigt klagande. Men jag kände en stark frestelse att gå fram och rycka bort kapuschongerna från alla dessa späda ansikten och blotta alla dessa sorglösa leenden för solen; liksom den sände sina varma vårlöften i ljus och dagrar, skulle det barnsliga löjet med obetäckt ansikte gå i spetsen för sorgetåget. Men jag fick nöja mig med att följa tåget åt från kyrka till kyrka, för att någon gång lyckas uppfånga en skymt af en blossande kind eller en halföppen mun, blottad i smyg.

I skymningen kommo vi ändtligen fram till S. Frediano, den äldsta af stadens kyrkor, förskrifvande sig ända från det sjunde århundradet. Här dröjde tåget längre inne i kyrkan, medan jag stannade på torget utanför, där nu stadens befolkning trängdes i skådelysten väntan. Från alla fönster hängde röda skynken, och ofvanför skynkena syntes nyfikna ansikten, skådande ned på torget. Så kom militärmusiken och ställde upp sig strax utanför kyrkdörrarna, nya processioner af stadens borgare, klädda i röda eller hvita kåpor, men med obetäckta ansikten, gingo in i kyrkan, allt tydde på att själfva hufvudceremonien nu förestod. Så slogo trumslagarne några korta hvirflar, och vid deras ljud kom det långa tåget åter ut ur kyrkan, nu med brinnande vaxljus i händerna. Genom folkmassan, som öppnade sig, gick det tvärs öfver torget och försvann in på en liten tvärgata. Det var nu

nästan dubbelt så långt, tillökadt med de nyanlända smärre processionerna och med en skara präster; allra sist gick en äldre prelat med ett fult, frånstötande ansikte, bärande ett krucifix i sina upplyftade händer och mumlande böner med halfhög röst. En del af åskådarhopen följde tåget åt, men de flesta stannade kvar på torget, promenerande af och an, pratande och skrattande. Efter bortåt en halftimme kom tåget åter tillbaka från ett annat håll. Då hade mörkret fallit på; på afstånd såg man endast de gula lågorna, i tvenne långa led ringlande sig fram efter gatans krökar, och då de kommo närmare, de svarta, spöklika gestalterna som buro dem; det var en på samma gång praktfull och hemskt fantastisk anblick. Men det fanns äfven små glada punkter i taflan; en och annan smätting, som, i sina vanliga kläder, krupit in i processionen och gick där vid sin spöklika pappas hand, stolt bärande ett litet vaxljus i sina knubbiga fingrar. Och för sista gången försvann tåget så in i kyrkan.

Men ännu länge strömmade befolkningen af och an på de smala gatorna. Hela Lucca var tydligen på benen. Och sedan en eller annan halftimme förgått, såg jag åtskilliga småttingar ledas hem vid sin mammas hand, med ögonlocken tyngda af sömn och benen snubblande af trötthet. Och jag tyckte mig igenkänna ett par af de ansikten jag sett där inne i kyrkan, leende ett sorglöst löje under den svarta kapuschongen.

Arles april 1892.

Det är en observation, som de flesta resande torde kunna bekräfta, att vid ankomsten till en plats det första intrycket vanligen är bestämmande för ens uppfattning af densamma. Och detta intryck får man till och med redan vid järnvägsstationen, trots det att järnvägsstationer äro bland de minst omväxlande och individuella föremål, som finnas på jorden. Det är, som när man första gången besöker ett hem; redan i tamburen — och tamburer täfla med järnvägsstationer i enformighet — får man ett intryck af hemmets karakter, af dess särskilda atmosfär. Då man hängt sin rock på kroken och ställt sina galoscher i vrån, är man redan preparerad för sin blifvande uppfattning af den lilla värld, i hvars förgård man står, vet man redan hvilken man föredrager, farstudörren eller dörren till de inre rummen.

Men som detta intryck mottager påverkan af många tillfälligheter, såsom vädret, ens egen sinnesstämning och stadens stämning — ty det är med städer som med människor, äfven de hafva sina lyckliga och olyckliga dagar — bör man söka göra det så litet afgörande, så litet så att säga brutalt som möjligt. Man bör låta det blifva en förberedelse, icke ett domslut, en bildbar stämning, icke ett stelnadt omdöme. Har man därför beslutat sig för att besöka en plats, bör man ställa det så, att man kommer dit på kvällen. Helst sedan dagsljuset slocknat, den dunkla skymningen fallit på, eller det täta mörkret sänkt sig öfver staden, genombrutet af gaslyktornas skimmer. Då bör man göra sin första promenad genom de främmande gatorna. Dagsbullret har afstannat, och genom tystnaden skall man, om örat icke är alltför okänsligt, lyckas uppfånga som ett sakta mummel; det är ljudet af stadens egen stämma, där den i skumrasket berättar sin historia, sina gångna och nutida öden, för hvem som har lust och förmåga att höra. Färgerna löpa samman i hvarandra, detaljerna äro skymda af mörkret, men husens profiler afteckna sig mot luften med klara, fasta linier, och dessa linier tala. Det är som en konstnärs första utkast till en tafla: det väsentliga, innehållet, afsikten, finnes där, visserligen blott som antydan, men också utan att skymmas af oväsentliga detaljer. Det är som preludiet till en komposition — tonarten, stämningen är gifven, och ditt sinne beredes för

att kunna höra och uppfatta melodien. Det är som det första sammanträffandet med en främmande människa — du har ännu icke lärt känna henne, men du anar instinktlikt, hvilka strängar du skall anslå, för att hon skall tala till dig sitt eget språk. Du går och lägger dig med detta intryck, och den följande morgonen vaknar du med det, förstärkt och klarnadt. Och du går ut på upptäcksfärder, icke blott med främlingens nyfikenhet, utan med den redan invigdes intresse; du går icke helt på måfå, utan du har en slagruta i handen för att upptäcka fördolda skatter.

Summa summarum — det finns få saker, som hafva en så egendomlig tjusning som en nattlig vandring genom en främmande stad; det är en resas högtidsstunder.

Trogen denna princip — den enda som man bör hålla fast vid på resa, sedan man kastat alla andra öfver bord — steg jag vid tiotiden på kvällen ut vid den lilla sydfranska staden Arles' järnvägsstation. Jag var den ende, som steg af där. Tåget stannade blott ett ögonblick och brusade så vidare norr ut. Så snart det var borta, försvann stationsbetjäningen hvar och en åt sitt håll. Någon bärare syntes icke till, jag fick själf taga mina saker. Utanför stationshuset stodo två omnibusar i broderlig endräkt bredvid hvarandra; kuskarne och en konduktör samspråkade i en grupp, de tycktes hvarken vänta någon resande eller mottaga honom med någon

synnerlig värme, då han kom. Först då jag satt ner mina saker bredvid den ena omnibusen, värdigades de taga notis om mig. Det hela gjorde ett så fridsamt intryck, att jag, ehuru jag annars har en berättigad afsky för stora hotell, ansåg mig böra fråga efter det största.

»Ja, det fanns bara två, och de voro lika stora.»

»Hvilket var det bästa då?»

»De voro lika bra båda två.»

»Hvilket var det närmaste då?»

»De voro lika nära båda två; de lågo båda vid torget.»

»Hvilkendera omnibusen skulle jag ta då?»

»Ja, det gjorde detsamma, för de gingo båda två till båda hotellen.»

Jag har aldrig förr vid någon järnvägsstation sett en sådan fullkomlig frånvaro af all konkurrens, all afundsjuka, all kamp för tillvaron.

Jag tog de båda omnibusarna i närmare skärskådande; de voro fullkomligt lika, endast att den ena invändigt var klädd med blått schagg, den andra med rödt.

Ja, hvilkendera skall jag nu ta, tänkte jag, den blå eller den röda?

Kuskarne och konduktören afvaktade i finkänslig tillbakadragenhet mitt beslut, utan att på något sätt försöka inverka på det. Ju längre jag tittade, dess svårare hade jag att bestämma mig, såsom alltid när man icke fattar sitt beslut i första ögonblicket; jag tänkte ett ögonblick föreslå dem att spela krona och klafve om mig,

eller något annat slumpens spel, hvarmed de sinsemellan brukade skifta tvehågsna resande, då i detsamma tvenne af stadens borgare döko upp någonstans ur mörkret och klefvo in i den blå omnibusen. Detta afgjorde saken, jag tog min kappsäck och följde dem.

Kusken kraflade sig upp på bocken, konduktören hängde sig bakpå, och omnibusen skramlade i väg öfver de knaggliga gatstenarna. De båda borgarne förde på sin sydfranska dialekt ett fridsamt samtal, som tycktes afhandla anarkisterna. Åtminstone tyckte jag mig höra det ordet nämnas några gånger, men det är också möjligt, att de talade om någon likör. Deras lidelsefria ansikten gaf ingen vägledning, och omnibusens larm öfverröstade nästan deras ord. Efter fem minuter sade den ene god natt och steg ur vid ett gathörn. Ett par minuter därefter följde den andre hans exempel vid ett annat. Så snart de voro borta, klef konduktören in, satte sig i hörnet midt emot mig och blundade.

En känsla af djup, ostörd frid bemäktigade sig mig och fyllde snart hela mitt väsen, trots det att jag skakade ganska betydligt i mitt hörn. Gatorna voro så trånga, att det stundom såg ut, som om husen ämnade klämma fast omnibusen mellan sina väggar, men bara i all vänlighet, som ett litet oförargligt småstadsskämt. Lyktorna blinkade så fredligt, konduktören drog så djupa andedrag, och jag tänkte, att nu kan väl i alla fall omnibusen icke stanna vid båda hotellen

på en gång, utan nu har ödet tagit hand om mig, det kommer att sätta mig i land vid ett af dem, och där blir mig godt att vara. Jag kände mig odeladt nöjd med min värld; det låg något af godt humör öfver det hela, som omotståndligt smittade.

Efter ungefär en kvarts åkning, och efter att hafva svängt om åtminstone ett dussin hörn, hvilka alla, såsom det på segelspråket heter, togos mycket kärt, rullade omnibusen ut på en öppen plats och stannade. Konduktören öppnade först ögonen och sedan dörren, båda delarna utan någon onödig brådska. Jag steg ner och befann mig i ett hörn af torget. På höger hand hade jag det ena hotellet, på vänster hand hade jag det andra. I mörkret kunde jag alls icke se någon skillnad på dem — dessutom voro de i hörnet sammanväxta med hvarandra. Det var två siamesiska tvilling-hotell. I hvardera porten stod en kypare och afvaktade utgången, utan att dock på något sätt försöka inverka på den. Till all lycka befann jag mig något närmare det ena hotellet, och till detta styrde jag resolut mina steg.

Därmed tycktes ändtligen gränserna för den makt, som de arlesiska hotellägarne inrymt åt slumpen, vara uppnådda, och väl innanför porten kände jag mig indragen i den sedvanliga hotellmekanismen. Jag fick mig ett rum, och äfven mina öfriga önskningar uppfylldes utan svårighet. Sedan jag förvissat mig om att det fanns möj-

lighet att komma in i hotellet äfven sedan det blifvit stängdt för natten — jag kände ju ännu icke de arlesiska sederna, och man bör i sådana afseenden vara försiktig i småstäderna — gick jag ut för att taga staden i betraktande.

Det var en mild, vacker afton i slutet af april. Himmeln var hög och stjärnklar, en svag vind ströfvade omkring på de smala, krokiga gatorna och kom de sparsamma gaslyktorna att flämta. Staden låg tyst och fridfull, och dess invånare tycktes alla redan sofva bakom de stängda fönsterluckorna. Endast från ett litet kafé på andra sidan torget hördes ett dämpadt sorl och föllo strimmor af ljus ut på stenläggningen.

Jag gick den närmaste gatan, vek om några hörn och befann mig efter några minuter på ett annat, något större torg. På dess midt såg jag en obelisk resa sig — på min ena sida hade jag en kyrka, i hvars rikt skulpterade, djupa portal tvenne rader af stenhelgon sofvo sin månghundraåriga sömn, liknande stora lindebarn — på den andra reste sig en stor monumental byggnad, som icke kunde vara någon annan än stadshuset. Det låg öfver den lilla öppna platsen något af den minnenas högtidsstämning, som hvilar öfver de italienska småstäderna, och jag förstod, att mitt intryck af Arles hittills varit ofullständigt. Dess godlynta fredsamhet var icke endast den åldrande småborgarens, som lefver på sina räntor, det var invalidens, som, när lynnet faller på

honom, kan berätta om gångna bedrifter. Med detta intryck fortsatte jag min vandring — och tystnaden hade blifvit större och innehållsrikare, dunklet mera fantastiskt lockande; med detta intryck hvilade jag sedan ut i det lilla kaféet, och mot dess bakgrund fick denna interiör af gamla tidningsläsande och kortspelande ungkarlar en lustig kontrastverkan, och med det gick jag slutligen och lade mig, somnande in med det behagliga medvetandet, att jag skulle vakna till en innehållsrik dag.

Den följande morgonen sken solen vårlikt och gladt, och Arles visade sig för den kringströfvande främlingen från alla sina bästa sidor, med mild sol på de gamla gaflarna och milda skuggor, som lade sig tvärs öfver de smala gatorna och klättrade en bit uppför den motsatta husväggen, med sina gamla minnesmärken från romartiden i leende nutidsljus, och sina leende kvinnoansikten med den sällsynt vackra typen minnande om gamla tider. Ty det är tre ting som i förening gifva den gamla sydfranska staden Arles dess egendomliga behag. Det ena är dess gamla romerska minnesmärken med sina ännu i förfallet storslagna proportioner — det andra är dess vackra kvinnor, hvilkas typ ännu genom århundraden bevarat sig i sin ursprungliga renhet — och det tredje slutligen är den fridsamma landtliga prägel, som lik en ostörd söndagsro omsluter gammalt och nytt, stort och smått, gifver de gamla minnena något idylliskt och de små borgar-

hemmen något ärevördigt, slår som en ljus, solskimrande bro mellan det som varit och det som är.

Af minnesmärkena är den gamla romerska amfiteatern den märkligaste. Den förskrifver sig från århundradet före Kristi födelse och är en af de största, som ännu finnas kvar — enligt hvad vaktaren påstod den största näst Kolosseum i Rom. Förmiddagssolen låg med stark glans in på den stora, gula arenan, spelade in under arkaderna, skuggade pelarnas rundning, framhäfde kapitälernas svängda linier och kom skuggorna att bryta sig mot ljuset lika skarpt som natt mot dag. Från tornet, som man på senare tider rest upp vid dess ena sida, bredde sig en vidsträckt utsikt — först öfver de oregelbundna hustaken med toppar af kyrktorn och sänkor af trädtoppar, sedan öfver den bördiga slätten däromkring, genomskuren af Rhône, med sina ljusa poppelalléer och i alla grönskans nyanser skiftande fält. Men vackrast tedde sig dock amfiteatern inifrån en liten kyrka, som låg midt för dess ena kortsida; stod man där inne i dunklet och såg ut genom de öppna kyrkdörrarna, reste sig i det skimrande solljuset de väldiga stenmassorna liksom en lätt drömlik arkitektur af ljus, så luftiga, så skenbart overkliga, att det tycktes, som skulle ett förbiseglande moln kunna utplåna alltsamman.

Förutom amfiteatern finnas där lämningarna efter en grekisk teater, där man funnit åtskilliga

skulpturer, som nu förvaras i stadens lilla museum — det dyrbaraste fyndet, den arlesiska Venus, finnes i Louvren i Paris — ruiner efter de romerska befästningarna, och strax utanför staden »les Elyscamps», under medeltiden en ryktbar begrafningsplats, nu en liten vacker promenad utefter stranden af en å, kantad af de gamla grafstenarna, af några grafkapell och med en gammal egendomlig kyrka från det nionde seklet i bakgrunden.

Det vackraste monumentet i Arles är dock kyrkan Saint-Trophime, densamma som jag såg förut på aftonen — med sin ståtliga portal och sin ännu ståtligare klosterträdgård. Denna senare är ett af de egendomligaste och vackraste bland dessa för det medeltida lynnet så karakteristiska monument, i hvilka det antika skönhetsidealet ännu tydligt gör sig gällande, men på ett i all sin osökthet genialiskt sätt sammansmälts med det medeltida kontemplativa lynnet. En klostergård är som ett grekiskt tempel, som man krängt ut och in på, så att de omslutande arkaderna, i stället för att öppna sig utåt mot ett stort fritt landskap och låta luft och ljus spela in mellan pelarstammarna, öppna sig inåt mot den lilla kringgärdade enslighet, där gräs och blommor spira i vindlös, solig fred och öfver hvilken himmeln, begränsad äfven den, hvälfver sig i stilla begrundan. Jag vet intet, som gör ett sådant intryck af afskildhet, af försänkthet i sig själf som en klostergård, intet som i sin ostör-

bara frid öppnar sig så segervisst mot yttervärlden som ett grekiskt tempel; sällan hafva väl tvenne motsatser fått ett klarare, åskådligare uttryck, medan på samma gång samhörigheten trädt så lefvande i dagen.

Klostergården i Saint-Trophime utmärker sig för sina storartade proportioner, för den mäktiga, gedigna prägeln öfver det hela. Det röjer sig här, i planen, i de stora arkitektoniska linierna, tydliga reminiscenser från den romerska stilen, medan i detaljer, i pelarnas kapitäl, i de skulpturer, som smycka hela de större midtpelarna, medeltidens groteska fantasi och tafatta framställningskonst tagit sig uttryck. De stenhelgon, hvilka klostergårdens uppsyningsman, en gammal afskedad militär, namngaf för mig, voro syskon med de konstens lindebarn, som smyckade portalen. De ena som de andra förskrifva sig från tolfte och trettonde århundradet.

Från Saint-Trophime gick jag midt öfver torget till stadens lilla museum, äfven det inrymdt i en liten för detta kyrka. Porten ut till torget stod på glänt — jag sköt på den, den öppnade sig gnisslande, och jag steg in. Jag såg mig om efter vaktmästaren, men någon sådan syntes icke till; det var folktomt och stilla inne i det lilla rummet, där de åldriga stenfynden, torson utan hufvuden och hufvuden utan näsor, armar, knutna händer, fötter m. m. uppradade sig i fyra led under de hvitstrukna hvalfven. Frånvaron af vaktmästare, ett species, som jag

i allmänhet icke älskar, och det älskvärda förtroende, hvarmed tillträde lämnades åt främlingar, förmådde mig att dröja något längre där inne, än jag väl annars skulle hafva gjort, ty själfva fynden voro endast svagare återupprepningar af hvad jag många gånger sett i Italien. Just när jag ämnade gå, gnisslade åter porten, och en liten krympling, kutryggig och skefbent, kom in. Han började rabbla upp den säkerligen oskrifna katalogen, och ehuru han på sin höjd var en mycket aflägsen släkting till vaktmästaren, gaf jag honom den tillbörliga vaktmästartributen och hejdade honom så redan på första sidan. Och så gick jag åter ut i solskenet för att odeladt ägna mig åt stadens lefvande sevärdheter, dess för sin skönhet berömda kvinnor.

Jag hade visserligen redan på morgonen spanat efter dem, men där ett kvinnligt väsen uppenbarade sig på de ännu tämligen folktomma gatorna, var det ofelbart öfver de femtio åren; inne i kyrkorna hade jag visserligen äfven sett några kvinnor, hvilkas gestalter tydde på ungdom, men de lågo försänkta i bön, och deras ansikten voro till hälften dolda för mig. Jag hoppades, att jag nu, då det redan var lidet på middagen, skulle ha bättre tur, och så blef verkligen också fallet. Några promenerande syntes visserligen inte till, men under mina ströftåg rundt staden lyckades jag än här, än där, bakom en ruta, böjdt öfver arbetet, i en portgång, bakom en boddisk, uppfånga skymten af ett ungdomligt

ansikte. Och ryktet hade icke sagt för mycket, alla dessa unga kvinnor voro vackra, några fulländade skönheter. Typen är starkt sydländsk, påminnande om den italienska skönhetstypen, men något finare, något mindre blodfull, med ett vekare drag kring munnen, förrådande ett något skildt temperament. Hvad som förvånar och kastar ett skimmer öfver hela det lilla samhället, är att finna den så genomgående i alla klasser, är att den genom århundraden kunnat bibehålla sig i dessa trånga gränder, i dessa små hem, så stolt, så ren, så full af ras. Där gick en skönhet och sopade gatan utanför husporten, en annan låg och skurade en farstu, en tredje, drottningen för dem alla, satt i ett gathörn och sålde bleckkärl.

Den pittoreska dräkten bidrager äfven att förhöja intrycket. Det mest karakteristiska i denna är hårklädseln. Håret är nedkammadt, så att det faller i tvenne breda vågor snedt öfver pannan, öfver tinningarna, skylande halfva örat, bildar en något nedhängande hårkorg i nacken och är slutligen på hjässan uppfäst i en grekisk knut. Öfver denna är nu i hvardagslag en liten hvit mössa fäst — vid högtidligare tillfällen ett bredt sidenband af samma färg som klädningen med de fria ändarna nedhängande på ryggen. De äldre kvinnorna bära utom den hvita mössan ett bredt svart band lindadt om hjässan. Dräkten för öfrigt utgöres af en mantilj i rika veck lagd öfver skuldrorna, knuten i kors öfver barmen,

blottande det hvita halskråset, hvars spetsiga urringning lämnar halsen bar. Kjolen är slät och veckrik, af samma tyg som mantiljen. I hvardagslag är denna dräkt helt enkel, vanligen i hvitt och svart, men då högtidsdräkten kommer på, äro mantilj och kjol af blommigt siden, halskråset rikt krusadt eller veckadt och det hela en ram, som gör det vackra ansiktet förträffligt gällande. En arlesiska i högtidsdräkt är bland det vackraste man kan få se.

Jag hade tur nog att få se det. Då jag kom tillbaka till hotellet för att äta min middag, råkade jag midt upp i en arlesisk festtillställning. Af hotellets värdinna fick jag sedan höra, att det var hennes för detta kokerska, som förra året blifvit gift med en ung bonde i trakten och nu firade årsdagen af sitt bröllop med en liten festmiddag. Sällskapet utgjordes af bortåt tjugu personer; midt för ena långsidan satt värdfolket, han en trettio års bonde, stor och grof, självsäker och tydligen förmögen; hon en tämligen bastant skönhet med mörk hy och starka drag; hela den ena bordsänden upptogs af de gamla och småbarnen, på den andra hade ungdomarne slagit sig ned par om par. Det var fem unga flickor i sina finaste helgdagskläder och af hvilka i synnerhet två voro förtjusande vackra, den ena ännu till hälften barn, smärt, med ett blekt, fint ansikte, den andra något äldre, fullt utvecklad. Kavaljererna hade tämligen grofva, alldagliga ansikten, i hvilka jag fåfängt sökte spåra något

släkttycke med deras kvinnliga grannars. Det är egendomligt, att den arlesiska typen tycks göra sig nästan uteslutande gällande på kvinnosidan.

Då jag kom, hade middagen nyss börjat, och stämningen var ännu något stel. Men snart tinade den upp under inverkan af vinet och rätterna, och då den andra rätten gått, blef jag vittne till en bordsed, som onekligen såg mycket lockande ut. På uppmaning från någon af de äldre tryckte nämligen den unge äkta mannen en bastant kyss på sin hustrus kind, som sände den, lika ärlig och ljudande, till sin kavaljer på andra sidan, och så gick den bordet rundt, på de ungas sida gifven och mottagen med ett visst allvar, hos de gamla och småttingarne under skämt och skratt. Därmed försvann den sista skymt af tvång från bordet, och hvar och en kände sig tydligen som hemma hos sig.

Då stämningen var som högst, måste jag lämna dem för att göra mig i ordning till affärd. Hotellvärdinnan sökte locka mig kvar med beskrifningar öfver den arlesiska söndagens nöje. Då är det nämligen ett slags tjurfäktningar på den gamla amfiteatern, af tämligen ofarligt och oblodigt slag, och då är hela stadens befolkning på benen. På eftermiddagen promenera de sedan i staden, alla kvinnorna i sina helgdagskläder på den ena trottoiren, alla männen på den andra, hälsande på hvarandra, pratande med hvarandra tvärs öfver gatan.

Det lät onekligen lockande, men ännu var det blott torsdag, och min tid var för knapp för att tillåta mig att dröja ända till söndagen. Sedan jag packat min kappsäck, satte jag mig därför upp i den blå omnibusen, som nu tappat bort sin röde tvillingbroder — jag fann den sedan stå och vänta vid stationen — och en halftimme därefter rullade jag på tåget till Paris.

Och de sista, svaga tonerna af den italienska symfonien, hvilka klingat mig till möte i den lilla sydfranska staden, dogo bort i tågets rasslande.

Det låter som en paradox, men det är ett faktum, att hvad som faller sig svårast i Italien är att blifva bekant med italienarne, få en inblick i de italienska förhållandena, lära känna det italienska lifvet. En resa i Italien är som en fest, där värdfolket håller sig i skymundan, där man måste leta efter dem i vråarna och där flertalet gäster icke växla flera ord med dem än »god dag» eller »adjö». Det italienska folket är som en familj med gamla anor och ett berömdt namn; det har ett gammalt ståtligt herresäte, där förfäderna led efter led samlat sina skatter, satt prägeln af sitt lynne, lefvat hemvana i de stora salarna och den storslagna prakten. Men villkoren hafva förändrats, och familjen har icke längre råd att bo i sitt gamla hem. Det har blifvit en festvåning, där ännu då och då, med hemliga uppoffringar, namnets gamla glans upprätthålles, eller det har blifvit ett museum,

öppet för främlingarne, men utrymdt af dess ägare. Familjen själf bor i den låga bottenvåningen eller i den anspråkslösa flygeln, och dess lif går stilla och obemärkt, med hemliga bekymmer, stundom med mindre hemliga fröjder, bakom slutna fönsterluckor. Flertalet främlingar nöja sig med att göra en rond genom festvåningen och tala med lakejerna; sedan tala de godt om bostaden, men illa om invånarne; de hafva aldrig knackat på i bottenvåningen, där värdfolket bor, de fattiga och stolta arfvingarne af gångna seklers rikedom.

Man kan godt resa genom Italien utan att tala ett ord italienska, förutsatt att man nöjer sig med att besöka festvåningen. Man träffar där en hel liten resande, kosmopolitisk värld, till hvilken både den gamla och den nya världen lämnar sin årliga kontingent och där alla skilda tungomål blandas i babylonisk förbistring. Det är denna kosmopolitiska värld som fyller promenaderna i Firenze, Roma och Napoli, som nöter de bonade golfven i muséerna och marmorplattorna i kyrkorna, rullar fram på järnvägarna och sofver i hotellen, ger de oräkneliga kuskarne deras knappa lefvebröd och de ledbrutna hästarne deras dryga bördor, lockar den sydländska lättjan och den italienska talförheten att ikläda sig »guidens» skepnad, uppammar hela denna här af främlingsparasiter, öfver hvilka den själf beklagar sig. För denna värld är det som Italien öppnar

sina konstskatter, och för hvilken den äger bekvämligheter, hvarom folket självt föga skulle bekymra sig. Men som af en instinktlik själfbevarelsedrift undviker det så mycket som möjligt att beblanda sig med denna värld, låter den i sin afstängda bekvämlighet rulla fram genom sina soliga nejder, betrakta och lyssna, förvånas och kritisera, men bakom skiljande fönsterglas. Det är blott för den ensamme främlingen, som offrar sin bekvämlighet och bryter sig ut ur kretsen, som de öppna sin hand och sitt icke allt för förbehållsamma sinne.

Det är om denna värld som jag här vill tala, ty om man äfven ofta tröttnar på den, vänder den ryggen och söker sig ensamma vägar, kan man dock aldrig fullständigt undvika den. Man är dock bunden vid den som genom ett hemligt frimureri, och när man minst anar det, stundom äfven minst önskar det, är man åter indragen i kretsen. Det är detta ständiga, kosmopolitiska ressällskap, dessa bekantskaper, stiftade på en järnvägsstation och upplösta på en annan, för att så kanske af slumpen återknytas ett par månader därefter, som sätter sin alldeles särskilda prägel på en resa i Italien, stundom stör och distraherar, men stundom äfven uppfyller resans tomrum, ger ett rikt fält till iakttagelser och jämförelser, roar och intresserar. Den som vill studera jämförande folkpsykologi, bör lägga grunden till sina studier under en resa i Italien, ty

om han också icke där får se de olika nationerna i deras egen milieu, så framträda i stället deras egenheter så mycket skarpare genom kontrastverkan.

*
* *

Han träffar där den rutige engelsmannen, denna typ, som så ofta blifvit framställd och så ofta, fast icke med full rätt, förlöjligad. I självfva verket skulle engelsmannen vara den fulländade turisten, om blott blodet flöt litet raskare i ådrorna och flegman icke vore fullt så stor. Han blir sällan entusiastisk, och det är hans stora fel, men så blir han det icke heller på orätt ställe. Han brådskar aldrig, men hinner ändå med allt; han går metodiskt till väga och försummar därför det tillfälligas, oförutseddas behag, men går heller icke förbi något på vägen. Han kan den stora konsten att göra det behagligt för sig själf utan att göra det obehagligt för andra. Han är egoistisk, men man måste vara en smula egoistisk på resor, där tjänstvilligheten ofta springer i vägen i stället för att hjälpa. Han gör det trefligt för sig i sitt hörn, men därigenom uppmuntrar han andra att göra det trefligt i sina. Han talar sällan andra språk än sitt eget, men om du tilltalar honom på det, svarar han för det mesta. Har du väl blifvit bekant med honom, är han en mycket angenäm reskamrat, ty han håller först och främst på sin frihet och gör det

därför lätt för dig att hålla på din. Jag tror, att dessa hans förtjänster innerst bero på en utpräglad känsla af egen värdighet, men resultatet blir i alla fall detsamma som om det berodde på finkänslighet gent emot andra. Han är sällan artig, men han är stundom vänlig och nästan alltid taktfull.

Man träffar där på den långrandige tysken, gemytlig, tjänstvillig, språksam och tröttsam. Engelsmännen hafva länge gått och gällt för den resande nationen par préference, men tyskarne börja nu på att göra dem rangen stridig i detta afseende; åtminstone är det fallet i Italien. I massor strömma de ned öfver alperna och rutscha på rundresebiljett igenom hela Italien på en eller ett par månader. Jag tror att detta icke är riktigt af dem; man skall se tyskarne hemma hos sig själfva, i deras eget Tyskland; där träda alla deras goda, hederliga och grundliga sidor fram och göra sig gällande i den rätta omgifningen, men på resor taga de sig icke lika bra ut. De äro alldeles för bullersamma, för högljudda och för entusiastiska. D. v. s. det är egentligen språket som är för entusiastiskt. De hafva icke annat än superlativer, och innan man hunnit komma under fund med att »wunderschön» betyder »inte så illa», »reizend» — »ganska nätt» och »colossal» — »å ja, sämre har jag sett», har man blifvit så nervös af alla tungfotade epiteten, att man icke kan höra dem utan att det rister i en, som om de trampade en på liktornarna.

Vidare äro de för inbitet nationella — de taga sitt Tyskland med sig hvart de komma — och de hafva en, kanske omedveten drift att också utplantera det hvart de komma. Detsamma skulle man ju äfven kunna förebrå engelsmännen, men det finns dock en skillnad dem emellan, hvilken bäst kan antydas genom ett exempel. Engelsmännen kunna icke undvara sitt te; men de hafva sin teattiralj med sig i kappsäcken, och då de kokat sitt te, stoppa de åter in den där och taga den med sig. Sedan kan man dricka ett italienskt vin på samma bord, utan att hafva en aning om, att där någonsin druckits annat. Tyskarne åter kunna icke undvara sitt öl; men som de icke kunna taga ölet med sig i kappsäcken, uppstår det förr eller senare en bierstuga där de draga fram, och den taga de icke med sig igen, utan den står kvar och vittnar om att de varit där och ämna komma tillbaka. Och ett lika stort behag som en bierstuga är i Tyskland, ett lika stort oting är den i Italien.

Man träffar på amerikanaren, som reser med familj och beser hela Europa, norra Afrika och kanske äfven en bit af Asien på två eller tre år och reser hem öfver atlanten igen med några tusen ögonblicksfotografier i fickan. Ja, fotografiapparaterna, de skulle kräfva ett särskildt kapitel. Om man statistiskt kunde beräkna huru många fotografier som tagas i Italien i timmen, skulle man häpna öfver siffrans storlek. Jag träffade en person där nere, som själf icke hade någon

apparat, men som led af den fixa idén att han var förföljd af alla som hade det. Han påstod att han med säkerhet visste sig hafva gjort tjänst som staffage till flera hundra italienska gatupartier, och att han nu låg kringspridd på lika många förmaksbord i gamla och nya världen, än med det ena benet och än med det andra i vädret, i de mest löjliga ögonblicksställningar. Han vågade icke stanna och se på ett hus eller en utsikt, utan att först noga ha rekognoscerat trakten, och bäst man stod och talade med honom, kunde han rycka till och fråga: »hörde ni inte, att det knäppte? Nu har jag bestämdt blifvit tagen igen!»

Man träffar på slaven, som drifver omkring på måfå, hvart slumpen och den tillfälliga nycken för honom, opraktisk, godtrogen, ett lätt byte för alla främlingsparasiter, med vanor, hvilkas enda mening tyckes vara oregelbundenheten, lätt entusiastisk och lätt blaserad, mera främling än alla de andra, med en ständig hemlängtan i sinnet. Man träffar på skandinaven, eller rättare sagdt, skandinaverna, ty de gå nästan alltid i par eller skock, men man träffar mycket sällan på fransmannen, och om man träffar på honom, är han på hemresa. Jag åtminstone har icke träffat på någon fransman, som icke varit på hemresa. Det är kanske en tillfällighet, men det är en tillfällighet, som ser ut som en tanke.

* *
*

Bland alla dessa olika nationers resenärer, lär man sig snart att särskilja två stora kategorier. Konduktörer, kuskar, kypare och hotellvärdar hafva en skarp blick för dem, igenkänna dem vid första ögonkastet och taga aldrig miste, men äfven lekmannen kan med en smula öfning nå nästan samma färdighet.

Den ena kategorien är de tillfälliga resenärernas. Det är de, som äro de hjälplösa offren för alla en resas obehag och besvärligheter, hvilka oaflåtligt studera Hendschel och ändå aldrig lyckas komma under fund med honom, som få sitta i två timmar på en station där de trodde sig skola stanna två minuter, uppgöra listiga kombinationer, men på förhand äro öfverlistade af järnvägsstyrelsen, köras af kuskarne flere gånger rundt samma kvarter och sedan få betala dubbel taxa, uppskörtas af alla hotellvärdarne och ändå lämna hotellen med en känsla af brottslighet, därför att de tycka att personalen ser förebrående på dem, misstänka alla bärare för att vilja försvinna med deras koffertar och alla guider för att vilja narra dem i något bakhåll, uppväcka tulltjänstemännens misstänksamhet och få sina oskyldiga kappsäckar grundligast undersökta, sällan våga njuta något ostördt och ha roligast då de komma hem och få berätta sina öfverståndna äfventyr. De försöka fåfängt se säkra, vana och obesvärade ut, de röja sig genast genom den nervösa gesten upp emot bröstfickan och

den oroliga blicken efter kofferten. Men då de hafva en ledig stund mellan alla dessa bekymmer, är också deras nöje renast och jungfruligast, allt det nya är för dem så mycket mera nytt som det kanske är den enda gången de få se det, och på en eller ett par månader samla de ett helt litet kapital af reseminnen, som sedan räcker för ett helt lif i kakelugnsvrån. Hur ofta upprepad och ständigt ny är icke sedan den njutningen att kunna säga: jag minns, jag, när jag skulle fara från Florens till Rom . . . o. s. v.

Den andra kategorien är de ständiga resenärernas. Det finnas flera sådana än man skulle tro, de bilda liksom ett litet kosmopolitiskt zigenarsamhälle i de andra samhällenas midt, igenkända på ett hemligt tecken, skrifvet i deras ansikte, förenade med hvarandra genom hemlöshetens band och tillfällighetens lagar. Det är ett underligt samhälle, detta de verkliga resenärernas samhälle, och det skulle kunna skrifvas volymer därom. För dem har icke resan längre några besvärligheter, ty de hafva glömt hur det kändes att ligga i egen säng och sitta vid eget bord. Den har icke heller längre nyhetens behag, frihetskänslans njutning, det oförutseddas eggelse, ty det nya har hunnit blifva gammalt, friheten blifva en börda och det oförutsedda en återuppräkning. För dem är resan en bitter njutning och en kär plåga. För dem är reslusten

en makt, som de stundom hata, men aldrig kunna undfly, en makt, som tagit dem fången och förhäxat dem. Stundom vandra de som enstöringar genom världen, tala likgiltiga ord, men gömma på sina tankar. Stundom hafva de lätt att knyta vänskap och gifva förtroenden, men vänskapen löses vid en järnvägsstation, och förtroendet har ingen framtid för sig. — Du kan hos dem vinna en snabbare förståelse än hos någon annan, ty de hafva smakat på de flesta världens ting, men det finnes för dem ingen skillnad mellan väsentligt och tillfälligt, ty de hafva sett att allt väsentligt blott är en långlifvad tillfällighet. De kunna njuta af ögonblickets fröjder, men aldrig glömma det helas melankoli. De hafva aldrig brådtom, men kunna aldrig hvila sig. De veta, att missräkningen, den hemliga ledan väntar dem, hvart de komma, och dock resa de utan tvekan hundra mil för att finna den. Stundom göra de ett krampaktigt försök att bygga sig ett hem och slå sig till ro, men då hemmet väl är färdigt, bränner det deras fötter, och de öfvergifva det för ett land som de ännu icke sett, en sensation, som de ännu icke pröfvat, en njutning, som de ännu icke smakat eller en möda, som de ännu icke erfarit. Det ser ut, som om de skulle söka någonting, men det är själfva sökandet som blifvit deras lifs innehåll och uppgift.

De äro icke lyckliga, och dock vore man stundom frestad att afundas dem. Det är i alla fall en härlig dryck, som berusat dem, och man förstår så lätt, att de hafva kunnat skåda för djupt i bägaren.

Innehåll:

BIBLIOTHEQUE SAINTE GENEVIEVE
SG

